

RIMSKI KATOLIK

ŠESTI TEČAJ

IV. ZVEZEK

VREJUJE IN IZDAJA
dr. ANTON MAHNIČ,
profesor bogoslovja

V GORICI
HILARIJANSKA TISKARNA
1894

Izhaja vsak tretji mesec. — Velja cel tečaj 2 gid.

Na znanje.

„Rimski Katolik“ bo kaker letos, tako tudi v bodoče izhajal vsak tretji mesec enkrat, in sicer koncem januarija, aprila, julija in oktobra.

Vsak zvezek bo obsegal s prilogo vred najmanj štiri pole t. j. 128 strani v dosedanji velikosti.

Naročnina za celo leto znaša dva goldinarja. Pošilja naj se vedno le vpravništvu, ne pa vredništvu.

Vpravništvo od novega leta naprej ne bo več v „Hilarijanski tiskarni“, ampak na Travniku (Piazza grande) št. 13. Sèm naj se naslavlja tudi dopisi na vredništvo.

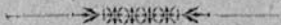
Je več gospodov naročnikov, kateri nam niso še plačali za l. 1894, nekateri celo za 1893; prosimo jih vljudno, naj nam blagovolijo v kratkem poslati naročnino, ki je pač tako nizka, da moramo trpeti celo gmotno izgubo, ako se nam vestno ne odrajava. Da bi pisali za denarni dobiček, na to niti mislili nismo nikdar. Treba le vedeti, koliko knjig, koliko strokovnih in družih listov je treba pri spisavanji in vrejevanji lista, kakeršen je naš.

Naročnina za l. 1893 in 1894 naj se še pošilja „Hilarijanski tiskarni“, za l. 1895 pa vpravništvu „Rimskega Katolika“ na Travniku št. 13.

„Danica.“

Kaker poročamo na drugem mestu, osnovalo se je na Dunaji dolgo zaželeno slovensko akademično društvo „Danica.“ Mlado društvo toplo priporočamo naklonjenosti čestite duhovščine in vsega katoliškega razumništva. Potrebščine so posebno v začetku velike; omisliti si je treba marsičesa: pohištva, listov, knjig; najemščina je visoka. Pokažimo z dejanjem, da znamo čislati mlade junake, kateri nevstrašno izpoznavaajo načela naše sv. vere v krogih, ki so se vže zdavno izneverili Bogu in Kristusu. Da bi „Danica“ nikdar ne zašla slovenskim akademikom na Dunaji!

Zanimiv govor,

kakeršen se vže zdavno ni slišal iz ust avstrijskega šolnika, imel je pl. vit. Klodiš Sabladoski, ces. kr. šolski nadzornik, meseca septembra, o priliki šolske razstave v Gorici. Temeljito in obširno je dokazal, kako nezmiselna in jalova je npravstvenost brez vere. Govor je v vseh delih logično speljan in vsestransko dovršen. Predmet sam

Visoka pesem ljubezni in edinosti brez Boga.

Oznanjujejo in priporočajo edinost bratske ljubezni . . . Pa kako je mogoče, da bi popolna ljubezen edinila duhove, ako jih ni v eni misli spojila vera?

Leon XIII v okrožnici do vseh vladarjev in narodov.

Doba ljubezni. — Kaj mislimo razpravljati.

Prešlo je vže sto let, ko so se s Francoskega po Evropi razlegale besede: svoboda, enakost, bratstvo! Zapisala si jih je na zastavo ona revolucija, ki je zanetila sovraštvo mej stanovi, ki je žugala vse prevreči, vse pomoriti. Od leta 1789 je Evropa doživela britkih skušenj, katere bi jo bile pač mogle podučiti, kako puhlo je bratstvo, lažnjiva ljubezen, ki jo oznanjajo bogokletna usta.

Ali duhovi, ki so se vpijanili od krivih nazorov, se težko streznejo. Tako je tudi z rodом, ki ga je zaplodila revolucija. Izgubili smo smisel za Božjo moč krščanskih idej. Od britkih skušenj se spet in spet vračamo k publicam Bogu sovražnega sveta, kaker bi smeli od teh pričakovati zveličanja! Živimo v omotici, in omotica nam je prijetna.

Ljubezen, edinost — to je pač najviši vzor, po katerem bi imelo težiti človeštvo na tej zemlji! Vse narode, vse ljudi imela bi oklepati vez bratske ljubezni!

Plemenitost bratovske ljubezni zna ceniti tudi naš vek. Ljubezen se oznanja, se priporoča v pismu in v besedi. Za njo se ogrevajo pesniki; da bi njo vtemeljili, izumevajo filozofi nove zisteme; da bi njeno kraljestvo razširili do nižih, zatiranih stanov, trudijo se socijalisti; demokrati skušajo v političnem življenji v imenu ljubezni poenačiti vse ljudi; ne zabimo tudi tistih nesrečnežev, katerim srce razjeda tako zvano svetobolje — žrtve ljubezni in bratstva!

Da, prerokuje se nam nova doba, to ima biti doba ljubezni! Katoliška cerkev sè svojimi dogmami se je preživela — nastopiti ima doba brez dogem, brez vere, doba same, čiste ljubezni; doslej je vladala cerkev Kristusova, odslej

bo vladala cerkev sv. Duha! To cerkev je v duhu vže gledal Döllinger, to cerkev narodom zidat se čutijo poklicani — prostozidarji.

Pa glej, čudna prikazen! Čim bolj se oznanja in priporoča ljubezen, tem bolj gine ljubezen, tem dalje se širi prepad mej raznimi stanovi, tem bolj mogočni zatira vbogega, debeli se oderuštvo, tem bolj se narodi sovražijo mej seboj!

Ljubezen, edinost so našemu veku publica! Besede brez pojma! Zakaj? Odgovarja nam razsvitljeni Leon XIII: ljubezen ne more ediniti duhov, ako jih ni v eni misli spojila vera. Te besede nam podajajo ključ do velike skrivnosti. Narodi so se po veri in nazorih razdvojili, zatoorej ne morejo več priti do one edinosti, do one ljubezni, katera jih je nekdanj spajala v eno krščansko družino. Oznanja, priporoča se ljubezen, a zavrgava se od Boga razodeta resnica, zameta se vera, preganja se cerkev, nezmotljiva učiteljica vere — zatoorej gredo duhovi narazen. in mej tem ko njih preroki pevajo visoko pesen ljubezni in edinosti, se narodi oborožujejo, da bodo eden čez drugega planili in se raztrgali!

Ljubezen, edinost v življenji, brez edinosti v veri je — fraza. Zatoorej opomina Leon XIII v omenjeni okrožnici narode, ki so se ločili od cerkve, naj se vrnejo k nji ter naj sprejmo sveto katoliško vero. Se le ko bodo vsi edini v veri, ko bo vseh ena misel, tedaj bo vseh tudi eno srce, tedaj se mej njimi vtrdi vez ljubezni in bratske edinosti, za katero je Jezus Kristus Očeta prosil pred trpljenjem.

Tudi pri nas Slovencih se je vže večkrat izrazila želja po spravi. Ta želja se pojavlja v poslednjem času tem silniše, čim bolj na nas pritiskajo narodnostni sovražniki. Mi ničesar bolj ne želimo, nego vse Slovence videti edine v bratski ljubezni. Nobena sila na svetu bi nas ne vkrotila, ko bi razumniki duhovskega in posvetnega stanu, sè združenimi, duševnimi in gmotnimi močmi, v sveti ljubezni in edinosti delali za napredek in prostost svojega naroda.

Ali ta edinost, dasi je tako lepa, nam tako potrebna, se vendar ne da tako hitro dogotoviti, kaker se misli ali želi. Nas je razklal liberalizem, razločujejo nas načela. Kdor

prezrši ta načelnostni razkol, pozivlje k spravi in edinosti, zida svoje delo v zrak. V naravi, kaker v fizični, tako v duhovni, vladajo zakoni, kateri se ne dajo prezirati. Gorje mu, kdor bi to storil! Tudi pri nas se je vže poskusilo zgraditi lepo delo domače sloge in edinosti, pa razrušilo se je vsakrat. Zakaj? Preziral se je dušeslovni zakon: ni mogoča prava, trajna ljubezen in edinstvo mej ljudmi, ki niso enih misli, ki niso — ene vere!

Da ne bomo torej še dalje prazne slame mlatili s poskusi, kako bi se slovenski katoličani spravili z domačimi liberalci v skupno delovanje za narod, da kdaj neha neplo dovito prigovarjanje k reči, ki je nezmisljna in moralno nemogoča, zdi se nam umestno to vprašanje filozofično pojasniti. Naša srca ne morejo bratovski biti, naše volje se ne morejo skupno v isti smoter obračati, dokler nas ne veže isto načelo, ista vera.

Prijateljska ljubezen. — Pravega prijateljstva ne sklepa čustvo, ampak prosta volja.

Ljubezni je več vrst. Mi govorimo o ljubezni prijateljski ali o prijateljstvu. Prijatelji se ljubijo povračno: jaz ljubim njega, a on ljubi mene. Prijateljstvo je tedaj mejsebojna ljubezen. Razume se, da ta ljubezen obsega ob enem vse, kar je z njo naravno združeno: da se prijatelja eden drugega spoštujeta, da si dobro želita, da se, ako treba, tudi v dejanji podpirata.

Katera je torej vez, koja sklepa pravo prijateljstvo?

Večkrat se prijateljstvo poraja iz mejsebojnega nagnenja, ki izhaja iz simpatije ali sočutja. Pa taka prijateljstva ne morejo biti trajna; kajti čustvo je vtopljeno v čutnost in se po zakonih čutnosti preminja; čustvo je nestalno, zatoorej tudi ljubezen, ki nima druge podlage kot sočutje, ne traja dolgo, ampak se ohladi, kaker brž je čustvo izkipelo; in skušnja uči, da ljubezen, ki prikipelja le iz čustva, navadno prehaja v sovraštvo, katero je navadno tem hujše, čim bolj vroča je bila ljubezen.

Prijateljstva ne smemo tedaj prepuščati čutnostni po-

hotnosti, ker to je nedostojno za nas. Človek je namreč prosto bitje; kar dela, delati mora s prosto voljo. Le po tej se vzdiguje nad čutnost, se odteguje njeni premenljivosti. Ona daje trajnost, vekovitost človeškim tvorbam.

Tako je tudi ljubezen tem plemenitejša, tem trajniša, čim manj jo določuje čutnost, čim duhovniša je. Zakonska ljubezen, ki se je porodila le iz čutnega mika, prerada o-mrznje; od tod toliko nesrečnih zakonov, ker so brez ljubezni; kjer se pa ljubezen ni spečela v telesni, ampak v duševni lepoti, kjer so izvolitev določile duhovne kreposti dotične osebe, tam tudi ljubezen ostaja zvesta, nepremeljiva. Kar smo rekli o ljubezni sploh, velja tudi o prijateljstvu. Nič na svetu ni bolj nestalnega kot prijateljstvo, ki se je porodilo iz čutnostne simpatije, nikjer se ne nahaja več brezčutnost nego mej onimi, ki so se nekdanj iz gole simpatije ljubili, da, ljubezen se jim neredkokrat toliko vgnjusi, da jim srce prevzame nesprajljiva nenavist do tistih, katere so nekdanj tako strastno ljubili.

Volja je slepa; luč ji prihaja od razuma.

Pokazali smo, da pravo prijateljstvo zamore sklepati le volja.

Volja, ako jo vzamemo samo na sebi, je slepa zmožnost t. j. ona ne more ob sebi ničesar požele, ako ji ni razum prej pokazal predmeta. Pred hotenjem mora vselej biti spoznanje reči, ki se hoče. Kdor ni ničesar spoznal, ne more ničesar prosto požele ali hoteti.

Volja se toraj ravna po razumu, hotenje po spoznanji. Razum je voditelj volje.

Vže iz tega je razvidno, da volje raznih ljudi se ne morejo zlagati v hotenji, torej tudi ne v delovanji, ako niso ljudje edini v spoznanji in misli. A ima o nekem zelišču misel, da je zdravilno, B pa je spoznal, da je strupeno; spoznanji si nasprotujeta, zatorej se križata tudi volji, po tem se razlikuje tudi dejanje: A bo zelišče povžil, B je bo vrgel od sebe; nikoli ne boč obeh pregovoril, da bi glede zelišča isto hotela in delala — krivo je temu različno spoznanje.

Pravo spoznanje je le eno: tisto, kateri se zлага z objektivnostjo reči. To spoznanje se zove resnica. Resnica je tedaj zlaganje spoznavajočega razuma z rečjo. Nezlaganje razuma z objektivnostjo je neresnica ali zmota. Ker je, vsaka reč na sebi ena, določena, more tudi zlaganje z njo vedno le eno biti. Resnica je torej ena. Neresnica je pa mnogotera, različna, ker razum more več ali manj in na raznotere načine ne zlagati se z rečjo. Kaker torej resnica po svojem bistvu v spoznanji duhove z lružuje, tako jih neresnica ravno tako po svojem bistvu razceplja.

Pravo spoznanje se, kaker smo rekli, naslanja na realnost zunaj razuma bivajočih reči. Idealni svet našega spoznanja se zida ob realnem svetu, ob njem se vzdiguje više in više. Realni svet ima svoj početek in vzrok v Bogu, ki ga je iz nič poklical v bivanje in ga v tem bivanji ohranja. Kar je končno, biva le po neskončnem. Vzemimo Boga — in svet se povrne v svoj nič. Ne le to, ampak Bog ohranja rečem tudi njih bistvo; kajti stvaril je vse po svojih večnih mislih, a svojemu stvarjenju je namenil končni smoter, ki ga morajo doseči; to se more pa le zgoditi, ako reči ostanejo po bistvu take, kaker jih je Bog stvaril, ker bistvo ravna se po smotru, in nasprotno; kjer se bistvo spreminja, je smoter nedoločen; Bog pa, kot neskončno moder Stvarnik je moral stvarstvu določiti smoter. Potem pa morajo tudi stvari ostati po bistvu nespremenjene.

Od razuma vpoznano bistvo reči je pojem ali ideja.

Iz tega moremo sprevideti, kako tudi idealni svet, svet spoznanja vdobiva od Boga trdnost. Kar je v svetu objektivne realnosti najviši, neskončni vzrok, to je v svetu idealnega spoznanja najviši, neskončni razlog. Isti Bog, kateri je realnemu svetu najviši vzrok, je spoznavajočemu razumu najviši razlog. Kaker neskončni vzrok, Bog, ohranja realni svet in daje stalnost bistvu reči, tako najviši razlog t. j. isti Bog, spoznan od razuma, ohranja in vtrjuje človeško spoznanje in delanje.

In res, odstranimo v mislih Boga izza realnega sveta, prisiljeni smo potem vesolstvu pripisati samosvoje, večno, neskončno bivanje.

Kaj sledi iz tega za naše spoznanje? Prvič moramo

zavreči temeljni zakon vsakega spoznanja — zakon prekoslavlja, kateri veli: nič ne more v istem oziru biti in ob enem ne biti. Ako je svet od sebe, tedaj bi moral biti večni, a skušnja uči, da svet je časen; moral bi biti neskončen, a vemo, da je končen itd. Priznati bi morali, da svet je nekaj, kar ob enem ni! Zatajili bi stavek prekoslavlja. Isto tako bi morali dosledno zavreči tudi zakon, „izključenega tretjega“, zakon „vzročnosti“ itd. To so pa, kaker znano, osnovni ali temeljni zakoni vsakega logičnega mišljenja; kdor jih zataji, zmaja temelj vsega spoznanja.

Zgodovina to potrjuje. Znan je moderni panteizem. Pregnal je Boga znad sveta, in v svet sam položil absolutnost, vesolstvo je bog. Operaje se na ta nauk panteisti povsem logično taje stavek prekoslavlja, kar je Hegel očitno in pred vsem svetom izpovedal. Kdor je pa zmajal ta stavek, mora priti do absolutnega skepticizma in dosledno do duševnega nihilizma. In res, do tega je v resnici tudi dospela novejša panteistična filozofija.

Nadalje. Kdor ne priznava nad svetom neskončnega vzroka, zmaja tudi stalnost pojmov in idej. Ako ni Boga, potem ni tudi neskončnega razuma, ki bi bil od početka vse reči prevdaril, ki bi bil sè svojo vsemogočno voljo reči po svojih mislih vstvaril ter vesolstvu določil konečni smoter.

Kdor odstrani iz vesolstva Boga in njegov prevdarja-joči razum, ne more v rečeh iskati določenega bistva, katero je izraz tvarjajoče misli; kajti kjer ni razuma, tam ni tudi misli, ni torej tudi bistva; kjer ni neskončnega stvarnika, mora se vse prepustiti slepemu slučaju, ki ne zna misliti niti prevdariti, ki tedaj tudi ne more določiti svojim tvorbam stalnega bistva. Ako vlada v vesolstvu svetovni fatum ali slučaj, potem se nahaja vse v vednem toku, kaker brez početka, tako brez konečnega smotra; potem ne moremo govoriti o določenih rečeh, ki bivajo, ampak vse se nahaja v postajanju (im Werden). Hegel pa njegovi somislitelji v resnici tudi zanikajo vsakatero bivanje (das Sein), trdeč, da vse v vesolstvu le postaja, prehajajoč iz oblike v obliko.

Kaj sledi iz tega za naše spoznanje? Osnovna podlaga mišljenju in znanstvenemu razmotrivanju so pojmi; pojem

je pa logični izraz bistva katere reči. Ako nobena reč ne biva, ampak vse le postaja, potem ne moremo govoriti o bistvu reči, a dosledno si tudi ne moremo zasnovati pojma o nji. Vse pojmovanje, vse razmišljanje je potemtakem golo poljubno, subjektivistično, brez vsakateri objektivne vrednosti. Kdor zruši objektivnost bivanja, spodnese tudi spoznanju tla, spoznanje se spremeni v domišljanje — znanstveni nihilizem je neizogiben.

S tem smo hoteli pojasniti, kako je od Boga odvisen ne le realni, ampak tudi idealni svet, svet misli in spoznanja.

Ali ima potemtakem vera kak pomen za spoznanje in življenje človekovo ?

S tem smo pa tudi vže pokazali, kolikega pomena za mišljenje človekovo je vera. Vera je namreč po svojem bistvu spoznanje, katerega glavni predmet je Bog; vera določuje razmerje mej Bogom in človekom. Ako v Boga ne verujemo, se nam, kaker smo videli, zmajejo stebri vsakega spoznanja in moramo dosledno dospeti do intelektualnega nihilizma. Le kdor pripoznava bivanje nadsvetnega Boga, vtrdi spoznanju izvestnost in objektivno veljavo.

Pa še pomenljivejša je vera v Boga za življenje in delovanje človekovo. Vera človekovo življenje določuje in giblje, vera mu daje smer, vera ga vodi v izbiranju sredstev, ki peljejo k smotru; in nemogoče je, da bi se ljudje raznih ver, ali ljudje, ki imajo vero, z onimi, ki vere nimajo, zlagali v svojih dejanjih ali v teženji po zadnjem smotru; in celo tisti, ki se hočejo Boga in, kaker pravijo, verskih predsodkov popolnoma znebiti, se dajo vender končno določevati od verske (ali protiverske) misli — nasproti Bogu je človeku absolutno nemogoče ostati indiferentnemu; ako ga ne ljubi, ga bo sovražil, ako ne bo ž njim, bo proti njemu. Zatorej je mej ljudmi popolna edinost mogoča le po verski ideji, v kateri se izraža absolutna resnica. Brez edinosti v verskem naziranju ni edinosti v dejanju in življenju. Pogledjmo !

Prvič. Volji daje luč razum; prva se ravna po posled-

njem. Tedaj je vse odvisno od tega, kam razum volji sveti — tje mu bo sledila. Razum pa teži vsled naravnega nagona po zadnjem razlogu, kateri je, ako ga vzamemo objektivno, človeku najviši vzrok, tedaj ono, kar se imenuje „bog“! V tem smislu verujeta v boga tudi materijalist in ateist, ker vsak si mora vzeti kateri pravzrok, iz katerega si more razlagati vse drugo: bodisi slučaj, bodisi „logični pojem“ Hegelov, bodisi „pravoljo“ Schopenhauerjevo. Pravzrok določuje pa človeku tudi zadnji smoter, od koder izhaja, tje teži vsled nagona svoje narave: kar je iz zemlje, teži proti zemlji, kar je iz Boga, se vrača k Bogu; logični individuum se želi oprostiti omejenosti, da bi se, kaker modruje Hegel, vrnil k svojemu izvoru, k logičnemu pojmu; individualna volja, uči Schopenhauer, se mora vničiti, da se potopi v svetovni pravolji, iz katere se je zvrгла.

Dalje. Predmet volje je dobro, v katerega dosegi išče razumna stvar svoje sreče. Kaker je človeku naravno težiti po sreči, tako tudi volja ničesar ne poželi, nego vkoliker je kaj dobro (akoprav večkrat navidezno dobro). Kaj je pa dobro, kaj ni dobro, določuje zadnji smoter, v katerega dosegi misli človek dospeti do svoje prave sreče. Kar človeka približuje temu smotru, je dobro, kar ga oddaljuje, je slabo. Vpraša se torej, kam si je človek postavil svoj smoter. Vsakdo si ga postavi tje, kjer je razum našel zadnji razlog vseh reči: kdor je spoznal osobnega, večnega Boga za početnika vseh stvari, postavi zadnji smoter v dosego tega Boga; komur razum kaže snov kot edini pravzrok vseh stvari, ne more smotra iskati nego v snovi itd.

Konečno tedaj je vse odvisno od tega, kdo in kak je „bog“, ki ga človek časti, ali kaka je vera, ki jo izpoznava. Kdor moli pravega Boga, mu bo dobro in sveto le, kar ga pelje k temu Bogu. In ako je ta Bog razodel svojo voljo, po kateri hoče, da človek živi in dela, da pride k njemu, mu bo dobro le to, kar se zлага z Božjo voljo.

Kdor pa ne veruje v nadsvetnega Boga, komur je materija „bog“, bo iskal smotra in sreče le v vživanju materije, in dobro mu bo, le kar to vživanje zmnoži in podaljša.

Dalje. Človek, ki hoče nraystveno delati in živeti, mora imeti za to vodilo. Pred vsem je treba razločevati mej dobrim

in slabim. Dobro je treba vselej želeti, slabo zavračati. Razloček mej dobrim in slabim mora biti stalen, nespremenljiv, torej objektivni. Kako je pa sploh mogoče govoriti o takem razločku, ako ne verujem v nadsvetnega, osobnega, nespremenljivega Boga? V veselstvu se vse spreminja, nič ni stalno; od tod ne moremo tedaj razločku mej dobrim in slabim vtrditi stalnosti in objektivnosti. Zato moramo vzeti nad veselstvom bitje, ki je od veka in nespremenljivo postavilo ono razliko, čegar volja je razlog razločka mej dobrim in slabim. Kdor Boga taji, ne bo mogel nikdar najti zadostnega razloga, s katerim bi se dalo objektivno, nespremenljivo določiti, kaj je dobro, kaj slabo; ampak dobro in slabo se bo menjavalo ali po javnem mnenji ali po začasnih šegah sveta ali po poželenji človekovem.

Kje si je tedaj človek izbral zadnji smoter, kje išče sreče, kako dela in živi, je končno odvisno od njegovega verskega ali brezverskega spoznanja. Po različnosti tega spoznanja se enemu zdi neumno, slabo, kar je drugemu pametno, dobro, in nasprotno. Lehkoživcu, ki mu je trebuh bog, se zdijo posti, bičanje, molitev, spokorna dela puščavnikova nezmisel, kaker poslednji dejanja prvega obsoja kot pregrešna in ga ima za največega neumneža in nesrečneža! Nihče ne bo mogel prvega pregovoriti, da bi s puščavnikom skupno delal in živel, kaker bi tudi puščavnik raji vmrl nego prijateljstvo sklenil z razpašnim lehkoživcem. O prijateljstvu, o edinosti se tu ne da misliti. Zakaj ne? Ločijo ju verski nazori; prvi veruje v Boga in išče v njem svoje sreče, drugi veruje v materijo in išče ravno tako v njenem uživanju svojih nebes. Pretrgala se je mej njima vez, ki sama more ljudi vezati v eno misel in v eno voljo — vez vere. Bog je, ki duhove druži in združuje. Kjer ni te vezi, ne iščimo niti pravega prijateljstva, niti edinosti za složno delovanje.

Važen vgovor.

Pa reklo se bo: Res, da nismo več edini v verskih nazorih. Prav — ostani vsak pri svojem prepričanju! Navzlic temu se vendar moremo vsi zediniti v skupni ljubezni,

k skupnemu delu za narod. Za zdaj z vero na stran, in hajd — na narodno delo! Narod nam je vendar mogoče vsem ljubiti in zanj se žrtvovati.

Mi pa menimo, da tak vgovor ne more veljati. Edinost v verskih nazorih je neobhodno potrebna, tudi ako hočemo narod skupno ljubiti in zanj delovati.

Ljubiti narod — prav: ljubiti ga z besedo, a pred vsem z dejanjem. Narod mora biti skupni predmet, ki ga vsi obdelujemo. K temu je pa pred vsem potrebno, da smo edini v tem, kaj je narod, ker drugače bi naše delovanje bilo slepo, brezsmotreno. Po tem, kako odgovorimo na to vprašanje, se bo vravnalo naše skupno delovanje. Kaj je pa narod, k čemu je poklican, nam zamore spet pojasniti le — vera. Ali recimo: vse drugače bo odgovoril na to vprašanje, kdor veruje v Boga, kaker oni, ki ne veruje, drugače bo o tem mislil liberalce, a drugače verni katoličan. Po naših, krščanskih pojmi, je narod, kaker vsak posamezen človek, vstvarjen od Boga, poklican Bogu služiti in kot narod ga izpoznavati. V luči razodenja imajo narodi svoje angelje varuhe, kaker posamni ljudje. Narode obvezavajo desetere zapovedi ravno tako kaker vsakega človeka posebe.

Drugače misli brezverec. Narod je (po Hegelu) nekaj prehodni pojav svetovnega logičnega pojma, njegova volja je najviša, absolutna; zato ni narod podvržen nobenemu višjemu zakonu; zakon je, kar narod hoče, prav je, kar počenja in srečno dovrši. Zatorej je revolucija božji čin. In tako dalje.

Slišali smo svoje dni iz ust profesorja racijonalista: Vsoda v zgodovini je nevtraten konj, ki se ne da nikomur brzdati, ampak lomasti, brez smotra naprej, in potepta vsakega, ki mu pride pod noge!

Pri toliko navskrižnih nazorih kako naj bi se mogli zediniti k skupnemu delu za narod! Hočemo narodu zidati šole? Mi kot katoličani bomo zahtevali, da se v šoli na prvo mesto postavi ime Božje in Jezusa Kristusa, da se vrši cela vzgoja v smisli krščanske vere, da se predava ona filozofija, ki jo odobruje cerkev, sploh da se mladina vzgaja v prvi vrsti za večni smoter, za nebesa, a v drugi vrsti

za zemljo. Krščanska vzgoja si stavlja glavno nalogo v to, da spopolni v mladini podobo Božjo, ki jo je vanjo vtisnil Stvarnik in jo Kristusova milost čeznaravno povzdignila. Taka je in mora biti krščanska vzgoja. Bo-li po teh pravi-
lih hotel vzgajati tudi Stritar?!

Isti Stritar je svoje dni zapisal si kot geslo: sveto slu-
žimo sveti domovini. In služil ji je res z besedo in s pi-
smom. Nečemo vporekati, da je imel blag namen, da bi pov-
zdignil, osrečil narod. Prav. A kako je hotel rešiti svojo
nalogo? Zasejal je slovensko njivo s schopenhauerjanstvom
in drugimi brezverskimi nauki; menil je, da sme Slovencem
smešiti verske dogme, poveličevati samovmor itd.

Kasneje smo vstali mi in — Bog nam priča — z naj-
blažim namenom zastavili pero za blagor naroda. Prisegli
smo tudi mi: sveto služiti sveti domovini. Pa glejte, bil je
ravno Stritar, nad katerim smo se največ spotikali. Delo
njegovo zdelo se nam je pogubno za narod, da naroda
ne more povzdigniti, ampak le onesrečiti. Stritarjevim nau-
kom smo mi postavili nasproti svoje nauke, zavrgši jih ene-
ga za drugim. Kar je on trdil, smo mi tajili, kar je on tajil,
smo mi trdili. Pri tem ostanemo še dandanes. Od kod to?
Narod slovenski je ostal tu in tam i ti, domovina ista, tu
in tam resna volja sveto ji služiti! Skrivnost je ta, da Stri-
tar ima drugačen nazor o naravi in konečnem smotru člo-
vekovem nego ga imamo mi; ker pa narod obstoja iz ljudi,
morajo nazori, ki jih imamo o posamezniku, več ali manj
veljati tudi o celem narodu. Te nazore pa spet konečno
določuje najvišji nazor, nazor o Bogu, ki se izraža v veri. Vera
nas loči. Gotovo, ko bi Stritar z nami veroval v Boga O-
četa, Stvarnika nebes in zemlje, in v Jezusa Kristusa itd.,
kaker uči apostolska vera, zedinili bi se koj ž njim, da bi
složno služili sveti domovini!

Spet je tedaj vera, ki nas edina more združiti v lju-
bezni do naroda; dokler se križajo naši verski nazori, bo-
mo svoje moči razdvajali in narod razvlekavali vsak na
svojo stran.

Poglavje o krščanski ljubezni brez krščanske vere.

Pa kaj — nismo li vsi edini v krščanski veri! Res nemalo je na Slovenskem takih, ki o tem niti ne dvomijo. Šem spadajo pred vsem oni, ki krščansko vero identifikujejo s krščansko ljubeznijo, češ, bistvo onega krščanstva je ljubezen. Ta nazor je prvi na Slovenskem jasno izrekel naš Stritar, češ, vsmiljenje (do človeka in živali) — to je edina prava vera, tako da druge nam ni potreba. (Stritar VI. 209.) Evangeljski: Ljubite se mej seboj, in kar se še drugega v sv. pismu nahaja o bratovski ljubezni — se je poslednjih let brezštevilkokrat bralo v „Slov. Narodu“ in družih liberalnih listih. Znana je visoka pesen o krščanski ljubezni, katero naši liberalci tako ginljivo z angeli pevajo posebno za božične praznike!

Dovolj tedaj, da se ljubimo, da si prizanašamo, da si razžaljenja mej seboj odpuščamo — potem smo vže kristijani!

Ne malo resno mislečih, vernih katoličanov se da s liberalno frazo o krščanki ljubezni preslepiti, da se z liberalci zavezujejo proti onim, ki branijo proti liberalizmu čistost krščanskih načel.

Mi trdimo: krščanska ljubezen v ustih liberalcev je gola fraza.

Prvič je napačno, kaker bi ljubezen bistveno bila identična s krščanstvom. Krščanska ljubezen je le eden izmed več plodov, ki jih je pognalo krščanstvo. Kaker se sad ne sme identifikovati z drevesom, tako se tudi krščanska ljubezen ne sme jemati za krščanstvo. Nazor, kaker bi krščanstvo in ljubezen krščanska bila isto, izhaja od onih, ki so zatajili krščansko vero, vero v skrivnosti in v čeznaravno razodenje, od racijonalistov.

Drugič. Krščanska ljubezen se niti ne da misliti brez krščanske vere, kaker ne sad brez drevesa. Kajti krščanska ljubezen je ona, katera izvira iz krščanske vere. Brez vere ljubezen obvisi v zraku in v kratkem izgine. Kako bo pač človek trajno ljubil bližnjega, kako bo zanj žrtvoval imetje in življenje, ako nima vere v prihodnje življenje, ako ne

upa povračila po smrti? Kdor ni prešinjen od vzvišenih resnic krščanske vere, naj ne govori o krščanski ljubezni! Predno morem bližnjega ljubiti krščansko, kot brata, moram verovati v Jezusa Kristusa, Boga-človeka, ker on še le nas je sè svojim včlovečenjem pobratil; moram prej v srce si vtisniti apostolov nauk, da smo vsi eno telo, kateri se redimo od enega kruha; moram prej vedeti, da v Kristusu ni razlike mej Judom in Grkom, da nas je vse rodila ena in ista mati — milost, da smo vsi poklicani k istemu smotru itd. Vzemi ljudem iz srca te in enake resnice, zatri krščansko vero — in od krščanske ljubezni ti ostane na zemlji koliker je je bilo pred Kristusom — nič.

Sijajno nam to resnico potrjuje francoska revolucija, katera je, oznanjajoč enakost, bratstvo in ljubezen, povsod zanetila le sovraštvo, vmor, vojsko. Zakaj? Pridigala je ljubezen in bratstvo — brez Kristusa in njegove vere, da, javno je zavrgla krščanstvo oklicavši kult čiste pameti.

Ne dajmo se slepiti: Kdor nam oznanjuje krščansko ljubezen brez krščanske vere — kriv prerok je! In segajmo si še toliko v roke, poljubljajmo se, napijajmo si — dokler nismo edini v verskih načelih, trajnega, pravega prijateljstva in edinosti mej nami ne bo, in od take sprave si nima narod drugega obetati, nego nadaljne razdvojenosti in novih prevar.

Kako me bo pač spoštoval, kako sè srcem ljubil, kdor z mano ne veruje v božanstvo Kristusovo, v navzočnost Božjo v zakramentu, kdor ne priznava z menoj, da je katoliška cerkev edino zveličavna? Hliniti bo znal sicer ljubezen na zunaj — a v srci me bo pomiloval, me bo črtil; vsaj spoštovati in ceniti me ne bo mogel nikdar, kajti racionalistu in materijalistu so taki nazori — neumnost, duhovni, ki jih zagovarjajo, so mu slepi fanatiki, katerih tudi slovenski brezverec ne more v srcu nič bolj spoštovati nego turške dervise!

Brez vere v Kristusa-Boga krščanske ljubezni ni!

Pred vsem je tedaj potrebno, da molimo „vero“!

Spominjamo se nekega poglavja iz slovenske zgodovine. Bilo je l. 1878, ko se je spet na Slovenskem enkrat z velikim navdušenjem zapela pesem miru in sprave. In Stritar je takrat smel pisati v svojem „Zvonu“: „Po viharji je mir nastal v slovenski domovini, sprava in zloga po prepiru in boji mej brati, mir in edinost sta se nam vrnila v javno in slovstveno življenje . . . Povsod mir.“ Seveda se je bila sklenila edinost — brez načel. Pa to se sploh ni zdelo potrebno: mir, menilo se je, bo obstal brez verskega izpovedanja. „Kar se tiče pozitivne vere — tako tedanji „Zvon“ — vse to je nevtrarno polje“. In: „Kaj je idealizem in kaj materijalizem, kaj je moralno, kaj nemoralno — o tem bi se „Zgodnja Danica“ in „Zvon“ težko kdaj do dobrega sporazumela. Nam se tudi ne zdi, da bi bilo tako sporazumevanje „Zvonova“ naloga. Torej pustimo to pravdo, ki bi ne imela ne konca ne kraja“.

Ponatisnili smo Stritarjeve besede, ker tako točno označujejo spravljivo politiko onih, ki bi hoteli v klubu različnosti načel, ki razdvajajo slovenske duhove, v klubu žalostnemu dejstvu, da na Slovenskem poleg vernih katoličanov bivajo liberalci, vse Slovence zediniti v eno stranko ter njih volje spojiti v eno veliko narodno moč. — Brezvspešen trud!

Razkosanih razumnikov slovenskih trajno združiti, da bi sè skupnimi močmi delali za napredek in slavno bodočnost narodovo, ne more nego le — apostolska vera.

Mi katoličani smo od svoje strani dovolj dosledni, da, kar v srcu verujemo, hočemo vpotrebiti tudi na javno življenje, na slovstvo, na politiko, na vzgojo — vera nam ni le notranja, niti golo privatna zadeva . . . Menimo pa, da ravno tako hočejo tudi liberalci svojim liberalnim načelom izobraziti lice v javnosti, v slovstvu, v odgoji. Ako se hočemo torej zediniti, odstopiti moramo od svoje tirjatve ali mi ali oni. Ako odstopimo mi, bomo hinavci mi, ker bomo drugo vero, druga načela izpovedali v javnem dejanji nego jih hranimo v srcu; popustijo liberalci, potem so breznačajneži,

hinavei oni, izpovedajoč vero v javnosti, katere v srečo nimajo. Da ne bomo imeli tedaj pol Slovenije hinavske — ostanimo vsak pri svojem!

Sè samim klicanjem po spravi in edinosti — pri banketih, ob kozarcu rujnega vina se sicer srca lahko vžgo; a potí poti ne pridemo nikdar do edinosti. Nastopiti moramo drugo pot. Mi smo jo vže nastopili. Zapisali smo si na zastavo katoliško načelo, celo, čisto, nedeljivo. Zastavo to braniti smo začeli z besedo in peresom. Slovesno smo oklicali za javnost katoliško načelo na katoliškem shodu. In pod našo zastavo, pod zastavo katoliškega načela, zbira se narod, zbira se tudi njegovo razumništvo. Sè zavestjo, da le tako sveto služimo narodu, držimo visoko to zastavo, in ne bomo dopustili, da bi jo kdo onečestil. Naš narod je skoz in skoz katoliški, in le tisto razumništvo mu služi, ki je katoliško. Liberalizem v katoliškem narodu nima pravice do obstoja.

Mi vemo, zakaj verujemo, in smo vstani sleharnemu navesti razloge za svojo vero. Mi smo razumništvo pozvali na časten boj, povabili nasprotnike, naj nam li odkrito naznanjajo svoje pomislike, svoje vgovore proti veri — mi jim hočemo dostojno odgovarjati. Odprli smo s tem namenom v svojem listu posebno poglavje.

Naša vera ni vera Mohamedova ali Lutrova, da bi se imela bati napredujoče vede, da bi se morala skrivati pred napredkom devetnajstega veka. Najnapredniši narodi se ravno v naši dobi vračajo h katoliški veri. V kratkem pride v modo, da se poreče: kdor ne veruje, je nazadnjak!

Da, to vero hočemo braniti, od nje načel nočemo odstopiti niti za eno samo črtico! Tej veri se vže klanja tudi posvetno razumništvo. Ponosno gledamo na učenjaško družbo Leonovo, kjer bodo lajiki z duhovniki gojili visoke vede in zглаšali vero z razumom. Ponosno zremo na mlado „Danico“, kjer se mladi akademiki, polni ognja za sveto stvar, zbirajo pod sv. križem na boj z brezverstvom.

Kdor se bojuje za krščanske ideje, ne potrebuje zaveznikov, niti mu treba iskati prijateljstva liberalcev. Sv. apostelj piše, da evangelij je moč Božja. Krščanske ideje so odsev večnega Boga, so torej kaker Bog vsemogočne. Kdor gre zanje v boj, ga pripeljejo do zmage, in če je v

boji padel, tretji dan bo od smrti vstal, kaker je iz groba vstal križani Početnik krščanskih idej, Jezus Kristus.

Pride čas, ko bo tudi na Slovenskem krščanska ideja vpokorila si sevražne sile, tedaj še le bomo obhajali dan miru, dan sprave in edinosti.

Kdor pa hoče družiti in spajati moči, katere je Bog sam razdružil: luč in temo, resnico in laž — ter na tej podlagi staviti temelj slovenski bodočnosti, prepuščamo ga žalostni vsodi. Mi pa ne bomo na veke stavili drugega temelja nego onega, ki je Slovencem vže nad tisoč let postavljen, kateri temelj je Jezus Kristus. On je naša sprava, naša edinost — Kristus naš z a u p n i m o ž!

Dr. Mahnič.

Svoboda in oblast ljudstva.

(Misli o krščanski demokraciji.)

Svobodna volja je najdraži dar od vseh, kar jih je človek prijel iz božje roke. Ni čudo torej, da ceni človek svobodo nad zdravje in življenje, kaker pesnik govori iz srca celemu rodu:

Menj strašna noč je v črne zemlje krili,
Ko so pod svitlim solncem sužni dnovi.

Ali svoboda osebna je od Boga navezana na zapovedi božje, svobodo občno in politično pa nadzoruje in vodi oblast, od Boga postavljena, da kroti samovoljo in strast. Kaker pa ima svobodna volja pokoriti se zapovedi, tako se ima tudi občna svoboda pokoriti oblasti. Toda le malo kedaj najdeš pravo soglasje mej svobodo in oblastjo; po navadi je svoboda v borbi z oblastjo, ker podložniki pray ne razumejo svobode, oblastniki pa ne oblasti. Zgodi se namreč rado, da oblast davi človeško svobodo, o koji je le stvarnik gospodar; zgodi se pa tudi, da podložniki zahtevajo svobodo brez zakona. — Ko je naš Zveličar proglasil svobodo v imenu resnice, je bila svoboda narodov takovpognena in potrta, da niso ljudje niti več vedeli, kaj je svoboda, ki pristoji človeku. Izgubili so namreč prave pojme o Bogu, o človeku in zagazili v zmote in pregrehe, ki so voljo oslabilo. Zato je Zveličar rekel: Resnica Vas bo osvobo-

dila.¹⁾ Niso ga razumeli, ker sicer bi se ne bili pobahali z narodno svobodo²⁾, to je svobodo, ki izvira iz krvi, ne iz duha, ki je res prost. Gospod pa ni imel v mislih ni narodne ni politične svobode, ampak občno človeško svobodo, kojo je človek zgubljal in zgubil z grehom in strastjo.³⁾ Človeštvo si je samoskovalo okove, v kojih je zdihovalo. Te okove je prišel nam snet ali zagotovil nas je, da on sam nas more resnično osvoboditi.⁴⁾

Zveličar nas je poučil, da resnična svoboda je obče človeška svoboda duha, čast in dostojanstvo osebe, brez koje je zgolj politična ali narodna svoboda brez pomena. V resnici je človeštva ogromna večina s človeško svobodo zgubila tudi politično svobodo. Tako je bilo pred 1860 leti. A zdaj? —

Jezus Kristus je resnica, ki ostane vekomaj, kaker včeraj, tudi danes. Da, tudi danes, ko se je vnel hud boj za občno človeško svobodo in za politično pravico množice, ki do zdaj ni imela politične oblasti. Tudi danes moramo glasno klicati vojskujočim se strankam besede Gospodove: Če Vas bo Sin božji osvobodil, boste zares svobodni. Ne iščite svobode v znamenju liberalizma, ne v znamenju socializma, ampak v znamenju Sinu človekoga!

Ta namen ima tudi moja razprava, v koji hočem pojasniti katoliška načela svobode in oblasti. To je dan danes potrebno, ker se nas duhovnike pozivlje na vse strani: zdaj v tabor plemstva in bogatincev, zdaj v tabor siromašnega ljudstva. Razpravljaj bom torej:

- I. načela občne človeške svobode in oblasti.
- II. načela politične svobode in oblasti.
- III. nalogo našo v XX. stoletju.

I.

Načela občne svobode in oblasti.

Občno človeško svobodo imenujemo svobodo, ki gre vsake-mu človeku, ker je človek. Načelo svobode je pravni razlog svobode, pričina neodvisnosti in osebne vrednosti. Naravno je pojem in pomen občne človeške svobode zavisen od pojma, kateri imamo o človeku. Znani so nam o človeku različni nauki, katerih pa ne smemo po enem razbirati. —

1. Nauki, ki niso Kristusovi, se glasijo vsi v en glas: da je človek stvar narave, rojen ko ptica na veji,

¹⁾ Iv. 8. 32.

²⁾ Iv. 8. 33. Abrahamovi otroci smo itd. Drugi narodi bi bili Gospodu podobno odgovorili.

³⁾ Iv. 8. 34.

⁴⁾ Iv. 8. 36.

ko zver na polju, kinima drugega namena ali poklica, ko srečo na svetu. Če prav se vsi ne zlagajo v opredelbi človeškega namena, proglašajo vendar vsi svobodo in ravnopravnost bodisi vže v imenu enake krvi (materijalisti) bodisi v imenu vseobčne pameti (racijonalisti). — Ali vže pravemu glasu o svobodi ne moremo prav verovati, ker vsi ti proroki občne svobode in ravnopravnosti taji jo s v o b o d o č l o v e š k e volje, torej tudi pravo svobodo osebe. Kaj naj mi pomeni svoboda, ako ni osebna volja niti zmožna svobode? Ako nisem jaz — oseba — svoboden, kako naj verujem prorokavanju občne svobode?!

Pa še nekaj je, kar nam brani prav zaupati. Pravijo, da je človeška svoboda zgolj človeška pravica brez vsakega poročstva od zgoraj, ker je celi človek le stvar narave. Kar je čisto človeško, človek lahko podere, ako se mu zljubi. Vtegne se zgoditi torej, da človek človeku svobodo vzame in potare. Radi bomo vvaževali sredstva, ki imajo zabraniti tako zlo, prosimo pa vže naprej, naj nam priznajo, da po takih nazorih o človeku je sužnost mogoča.

Če je svoboda občna, če so vsi ljudje po oblasti ravnopravni, je vprašanje, kako naj pravo vršijo, kako naj svobodo uživajo? Na to vprašanje imamo do zdaj dva odgovora. Eni trdijo: „Svoboda je svoja volja, vsaki delaj torej, kar mu drago. Proč s postavo!“ Skrajna svoboda zares, kakeršno vživa zver na polju, ali za človeka, ki je rojen v družbi, bi pomenila taka svoboda nered in razpor. Nikedo bi ne bil več varen ni življenja ni imetja, zavladal bi strah, nastala bi sužnost hujša od sužnosti. Take svobode toraj nikar! — Drugi odgovor se glasi: „Od kar je človek v družbi, nima več svoje volje, neodvisne in svobodne. Človek velja toliko, koliker ga ceni občestvo; ima toliko oblasti in svobode, koliker mu je podeli občina.“ — Očitno je človek po tem načelu brezpraven in sužen, ako ga občina ne obdari. Svoboda je kaker obleka na njem, katere nima sam od sebe, ker je človek, ampak so mu jo naredili ljudje, ki mu jo lahko zopet snamejo.

Sname se torej lahko človeku vsako pravico, tudi dušo, čast in osebnost, da ostane le živотно bitje. — To resnico nam potrjujejo načela, po kojih bi se imela deliti oblast in svoboda po edinim ljudem-občinarjem. Nekateri učijo: oblast in svoboda gre pameti in razumu, drugi zopet: oblast in svoboda se razdeli v prid narodnega gospodarstva, a še drugi pravijo: volja množice deli oblast in svobodo. Smelo imenujemo ta načela svobode načela občne sužnosti.

Pameti in razumu oblast! Star nauk, ki ni bil izmišljen v imenu svobode, ampak v imenu sužnosti. Platonova socijalna filozofija je neko učeno opravičenje suženstva. Kjer ni visokega uma, tam ni pravice, ni človeštva. — Velika državna pamet, koje

svečeniki so filozofi, je neomejena gospodarica, boginja svobode in oblasti. Tej boginji na altar je položil Plato polovico človeštva: vsečiherno ženstvo, katero mu ni pravi človek. Ista vsoda je zadela večino moštva. Sužni niso ljudje, ker niso zmožni razumnosti, a tudi kmetje, rokodelci in trgovci so komaj ljudje, ker jim delo brani do učenosti. Bistvo tega nauka so sprejeli vsi racionalisti, tudi Kant in Hegel, ker tudi njima je oseba brez pravice. V imenu teh načel, ki so načela sužnosti, se teptajo pravice katoliške cerkve, pravice družine in osebe. —

Se slabše je načelo, da ima biti merilo človeške svobode narodno gospodarstvo. Po tem načelu mora zavladati denar in blago črez pravico in svobodo.

Kaj pa volja množice? To je tudi nezanesljivo poroštvo občne človeške svobode. Množica ali ljudstvo je večina, ali poleg večine je vedno tudi manjšina, katera je odvisna od samovolje nemile večine. Pomisliti je tudi, da je množica vihrasta in nezanesljiva, često slepa, ki se kaj rada poda svojti predrznih voditeljev. Oblast množice toraj ni poroštvo človeške svobode in osebne časti.

To pa ni morebiti samo moje filozofijsko umovanje, to je krvavo zgodovinsko dejanje. Kjerkoli se je postavila človeška vrednost za toliko, koliker velja na tem svetu, kjerkoli so proglasili človeštvu čisto posvetne namene, prišli so do sužnosti. Na celem vshodu je premagalo načelo o državni vsemogočni pameti, keji se ima pokoriti in žrtvovati vsaka pravica, a kaker daleč je segalo to načelo, tako daleč sega tudi sužnost ženstva in večine trpečega ljudstva. Morda je bilo nekoliko bolje na Grškem in v Rimu, ali večina ljudstva ni imela socijalne svobode, ni obitelji, ni osebnosti, ni imetja. Rimljanu je človek, ki ni sam svoj — ženska in rob — v pravem pomenu besede: blago (res). Ob osvoboditvi sužnov ni nikedo mislil, kdor ni morebiti namerjavajal vporabiti je za politične namene. Grku pa sploh ni nikedo človek ko Helen. — Taka je bila svoboda v deželah klasično omikanih narodov, ki so bili „zgolj ljudje“ (reine Menschen). Po dolgem prestanku je francoska revolucija proglasila zopet načela človeške znanosti in imenitne „človeške pravice“ — mesto božjih. Nastopili so z zastavo svobode, ravnopravnosti in bratstva. Toda še ni prav preteklo eno stoletje in vže je obledela zastavi barva. Danes, po sto letih „človeških pravic“, je vže velik del človeštva brez imetja, brez npravstvenosti, ženstvo ponižano in zasmehovano! Množica je na poti v sužnost. Niso jej še rekli: kdor nič nima ali kdor ni izobražen, je blago, ali rekli bi bili vže, da niso našli odpora — v pomlajajočim se krščanstvu.

2. Temu barbarstvu, ki se skriva za razna lepa imena, stoji nasproti — Jezus Kristus, sin človekov, odrešenik človeštva, prorok in porok občne človeške svobode in oblasti. Vže nastop Kristusov nasproti oblastnikom je svobodoljuben.

Politike se ni doteknil, če prav se je govorilo povsod v Palestini o politični svobodi in neodvisnosti izraelskega naroda. Ali tudi drugod — osobito v Rimu — so se borili ravno takrat stari republikanci z mladimi absolutisti, kateri so pa vže premagavali. Sin človekov se je modro izognil vsakemu narodnemu in političnemu vprašanju. Pokoril se je državnim in cerkvenim zapovedim; ali ko jame oznanjati človeštvu večne resnice in pravice, svobodo in ravnopravnost vsega človeštva, svetost osebe in vesti, je nastopil brez dovoljenja cesarjevega, ker je nastopil s prepričanjem, da je socijalna svoboda dana človeštvu od Boga, ne od države. — Prva beseda Zveličarjeva je veljala ljudem brez socijalne svobode, sužnim, ljudstvu, ki je bilo brez časti in osebnosti, brez vsake pravice in svobode. Prva, zlata, odrešilna beseda, ki je od tedaj začela odmevati od dežele do dežele, od naroda do naroda, je bila: „Blagor vbogim (v duhu), ker njih je nebeško kraljestvo.“¹⁾ V teh besedah je socijalni program Našega Gospodu Jezusa Kristusa — svoboda narodov. Blagor vbogim! Kdo so ti vbogi? Razlagaj se to besedo (πτωχοι) kakerkoli: vbogi so vbogi t. j. ona množica, koji je Gospod govoril, množica siromakov, koje je gospoda zatirala in izkoriščala, ona množica trpinov, ki so se vbivali od nemilega do nedrazega brez namena, brez časti ali spoštovanja, brez plačila in tolažbe. Vbogo je ženstvo, ki je veljalo za blago brez človeške časti, rojeno le nasladi moštva in zaplodi; vbogi so sužni in ž njimi vse delavsko ljudstvo vesoljnega sveta. Te imenuje Zveličar srečne, častitljive, dostojne vsake milosti in pravice, tudi božje. A na kaj se naslanja njih dostojanstvo in sreča? „Ker njih je nebeško kraljestvo t. j. od Boga imajo postavljen namen, določen, svet, angeljski, ne posveten, ne naroden ali državni, ne človeški, ampak nebeški, večni. Temu namenu je po večni zapovedi božji dolžan živeti sleherni človek. Te dolžnosti se ne more nikedo odreči, ni ga more kedo oprostiti: noben oblastnik na svetu. Zato mu pa tudi nobena oblast ne more vzeti pravice do vzvišenega namena, niti do onih sredstev, ki so za taki namen potrebna. Zato blagor vbogim, ker od zdaj naprej bo veljalo novo načelo: človek, vsaki človek — cesar v Rimu in težak v Galileji — ni le tvor narave, ampak delo božje roke, vstvarjen po božji podobi. Vsemogočni in modri stvarnik mu je postavil namen dostojen božje podobe: spoznanje resnice in sveto življenje na svetu, v nebesih pa gledanje in vživanje resnice, ki je Bog sam. S tem namenom in s to dolžnostjo se človek rodi — torej se rodi tudi s pravico, rodi se svoboden nasproti katerikoli oblasti. —

Državi ostane zakonita oblast, ki pa nima pra-

¹⁾ Mat. V.

vice, da krši človeku socialne ali občečloveške svobode. Tudi gospodarji ohranijo oblast, katera jim gre, ali sužni niso več njih blago, ker jih je Kristus otel iz njih krutih rok. Gospodarjem gre delo sužnih rok, nikar pa njih osebnost, duša in telo. Ravno tako je pustil Gospod ženo pod moževo oblastjo, ali ne več kot blago, ampak kot ravnopravno in svobodno družico, ker pravilo in načelo svobode in pravice ni spol ali moč ali razum ali korist, mariveč oseba vstvarjena po božji podobi in dolžnost naložena osebi od Boga: moški in ženski. V tej pravici smo vsi enaki, vsi smo ljudstvo. —

Suženstva ni več! —

Se ve, da je s tem načelom le v obče določena mera svobode in neodvisnosti, ali vendar so nekatere svoboščine človeku neobhodno potrebne za namen, kateri ima od Boga. Prva mej vsemi je svoboda osebe, ker sicer je človek blago, kar nikoli biti ne more, ker ima svobodno voljo. Res je, da sme človek prodati ali zastaviti roke ali boljše delo rok tudi za celo življenje, toda osebe ne more zastaviti. Sicer pa je vsaka sužnost — bodisi vže rok ali nog nepopojnost in torej zlo. —

Z osebno svobodo je vstvarjena svoboda družine. Človeštvo je naučeno od Boga, ¹⁾ naj se mož in žena združita v neločljiv zakon in naj vtemeljita družino, koji je oče gospodar, mati gospodinja. Zakon je torej socialna pravica ljudstva, družina je svetišče, v koje ne sme nobena oblast segati, dokler se tam ni zgodilo, kar bi bilo naperjeno proti občni blaginji naroda. —

Z osebno in družinsko svobodo se zlaga lepo narodna svoboda, da se lahko in prosto družijo bratje po krvi in govorici, dokler ne trpi nobene škode cerkev ali država.

Z osebno svobodo je združena svoboda vesti in misli. Vesti in misli ne more nikedo vezati, dokler ostanejo misli na dnu srca. Toda človek mora imeti svobodo, da po vesti ravna, da glasno govori, kar misli. Vera in služba božja po veri je občna človeška pravica, ravno tako svoboda misli in govora. Država ima to pravo braniti in čuvati, da se ne vpotreblja proti državi ali cerkvi. —

Svoboda vesti in misli je spojena svoboda izobraženja in odgoje samega sebe in otrok. Kjer ni šola prosta, tam se davi svoboda vesti in misli.

Velika pomoč, ki je človeku potrebna za namen, je človeku: človek in blago. Človek je družaben, od Boga namenjen, da prebiva z ljudmi, da si pomagajo pri delu, da se branijo škode in nesreče, da se tolažijo in bodrijo, da z združenimi močmi delajo za ideje. Človek mora tedaj imeti od Boga

¹⁾ I. Mojz. 2.

pravico družnosti in zborovanja. Država vtegne zabraniti to ali ono društvo, ako to zahteva občna blaginja; toda vzeti človeku pravo in prepovedati vsa društva in zadruge (kaker je to storila francoska revolucija z zadrugami), je proti naravi in vodi v državno sužnost (kar hočejo socijalisti) ali pa v sužnost bistrournih spekulantom (kar so dovolili liberalci). — Velika pomoč je človeku blago, ker brez blaga je človek brez moči, da bi mirno živel sam in preživiljal svoje. Ako pa tega ne more, tedaj mu ni mogoče živeti človeški in doseči namen, kateri mu je postavil stvarnik. Svoboda imetja je torej neodjemljiva socijalna pravica, kar se pravi, da je svojina sveta. —

Te so osnovne človeške svobode in pravice, iz katerih izvirajo vse druge. Te so res človeške, ker so osebne, katerih ne more človeku-osebi nikedo dati in katerih mu ne sme nikedo vzeti. Državi mora biti skrb, da hrani podložnikom te pravice. Včasih je prav, da se te temeljne pravice zapišejo v državni zakonik, ali ne kot čisto državne postave. Socijalne svobode morajo veljati mej narodom brez zakonika in dobro znamenje ni, če se morajo še le proglašati in zapisavati. Ker so se bile v novjšem času poizgubile s pojemajočim katoliškim življenjem, morale so se res zapisati na papir in proglasiti, žal! da ne brez vsake zmote.¹⁾

3. Poroštvo socijalne svobode.

Kristus torej in Kristus sam je podaril človeštvu občno socijalno svobodo, drugi so jo obetali, a čisto so mu nakopali za svobodo sužnost. Posebno velja to o prorokih politične svobode in ravnopravnosti. Ne tajimo sicer, da je še marsikdo človeštvu dobro hotel in tudi delal za svobodo ljudstva, če prav ne s Kristusom, ali nečesa ni mogel dati človeštvu brez Kristasa: poroštva socijalne svobode. In vendar treba poroštva, ker sicer se izkoristijo tudi najbolj svobodoljubne postave za sebične namene. Poroštva je treba proti nasilstvu od zgoraj in proti nasilstvu od množice.

Držayniki brez vere so iskali poroštva v osnovnih zakonih na papirju, ki nima duha in moči. Kristus pa je postavil socijalni svobodi narodov živega poroka. Ker so človeške pravice od Boga in zatorej vzvišene nad vsako človeško oblast, državno ali kakeršno koli, zato je postavil posebno, nadčloveško oblast na svetu kot varovalko obče človeških pravic in svobod. Tej oblasti je naročil, naj oznanja socijalno osvobojenje narodov, naj brani socijalno svobodo proti nasilstvu in grabežljivosti, naj z odgojo in posvečenjem src vblaži razdivjane ljudi, da bodo drug drugemu pravični in ljubeznjivi, naj nauči mogotce straha božjega, podložnike pa pokorščine. To socijalno (resnično

¹⁾ Primeri naše osnovne zakone (Staatsgrundgesetz über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger) 21. dec. 1867.

socijalno-demo-kratično) delo je prevzela od svojega božjega vstanovnika: katoliška cerkev. Kakor Kristus so nastopili aposteljni naravnost pred ljudstvo oznanjajoč mu svobodo, kojo nam je Kristus podaril. Nobene oblasti niso vprašali dovoljenja, ker so proglašali svobodo neodvisno od človeške oblasti. — Polagoma je izginilo suženstvo, vrnila se je čast ženstvu in s častjo tudi socijalno delo, posvetil se je zakon in z njim družina, odprla se je šola ljudstvu.¹⁾ vkrotila se je grabežljivost in s tem so se razdrobila po zaslužku prevelika posestva (latifundia.) Kedarkoli je po prvi osvoboditvi državna oblast stegnila železno roko na človeške pravice podložnega ljudstva, vselej se je cerkev oglasila in zastavila vso avtoriteto za svobodo in pravico ljudstva. Rajše je krvavela, rajše je izgubila cela kraljestva, nego bi bila žrtvovala državni samovolji eno samo obče človeško svobodo.²⁾ Zvesta poklicu in povelju svojega vstanovnika bori se cerkev vže več ko 1800 za svobodo narodov, za socijalno ravnopravnost ljudstva: od začetka proti Herodu in proti rimskim cesarjem; v srednjem veku proti legistom in mogotcem, ki so hoteli vsiliti krščanstvu staro rimsko pravo: dan danes pa proti liberalcem in socijalistom, ki hote podržaviti temeljne človeške pravice in svobode: osebo, vest, zakon, družino, šolo, imetje. — Edina cerkev vstraja uspešno v tem boju, ker ima oblast od Jezusa Kristusa, oblast presveto, ki je črez vse oblasti, da je peklenške sile ne morejo premagati. — Katoliške cerkve trud za sv. pravice ljudstva je uspešen, ker jej je Kristus podelil milost božjo, ki krepi in prenavlja oslabiljeno človeštvo, blaži trda srca, kroti grabežljivost in pohotnost, brzda strasti, leči nevoščljivost in poblep. Kristus v katoliški cerkvi je narodom resnica in moč, ki je narode resnično osvobodila. Le v onih deželah, kjer je cerkev postavila mej narod zastavo svobode in ravnopravnosti, se je v resnici vse ljudstvo počlovečilo in duhovno izobrazilo, pobratilo se in večvrstilo na vzajemno kulturno delo v zlati svobodi in ravnopravnosti. Kjer pa cerkev še ni vspela z naukom krščanske pravice, tam je ljudstvo vedno še nema in slepa množica.

II.

Načela politične svobode in oblasti.

Nasprotniki radi priznavajo cerkvi nekaj zaslug za občno človeško svobodo in neodvisnost, ali nobene zasluge za politično ravnopravnost in svobodo narodov. „Ravno nasprotno“, pravijo,

¹⁾ Paganstvu je ljudska šola čisto neznan pojem. Prva šola za vse ljudstvo je bila v cerkvi.

²⁾ Tako je cerkev v borbi za svetost zakona vtrpela veliko angleško državo.

„cerkev je podpirala samodržce in plemstvo, da „ljudstvo“ ni moglo do politične oblasti in svobode“. — Tudi mi radi priznavamo, da cerkev v obče ni segala v politične razmere narodov, ker tako delo ni nje poklic. Cerkev je pa vendar le — neposredno — več storila za politično svobodo narodov, nego kateri koli tribuni plebis od Grahov do socializmov. Neposredno pravim, ker je ljudstvo osvobodila iz sužnosti in branila njegove občne človeške pravice ne samo proti bogatincem in plemičem, ampak tudi proti državi, proti vladi in vladarju. Brez človeške svobode pa je politična svoboda le prazno ime. Zato pa tudi nikjer na svetu ni bilo govora o politični oblasti ljudstva (sužnov in delavcev), dokler mu ni cerkev priborila socialne svobode. Zgodovina nam je zapisala še en razlog, zakaj se cerkev ne ynema posebno za politično oblast ljudstva, ker se namreč tudi ljudstvo ne trže prida zanj, dokler se mu dobro godi. Politični prepiri nastanejo tedaj, ko zgubi ljudstvo socialno svobodo. Ljudstvo ima namreč prepričanje in to po pravici — da je politični oblasti poglobitna dolžnost da spopolni, čuva in brani občno človeško svobodo, politična oblast je vprav v ta namen postavljena od Boga. Ko te naloge več ne vrši, marveč pomaga ali vsaj dopusti, da en ali drugi stan izkorišča druge ljudi, tedaj se „ljudstvo“ oglašja in zahteva najprej, naj poklicani oblastniki spregledajo svojo nemarnost in naj vršijo svojo poglobitno dolžnost v občno korist in blaginjo. Ako se politična oblast brani te dolžnosti, tedaj spozna ljudstvo, da so vladajoči gospodje zatajili občno blaginjo in da so vsled tega izgubili izključno pravico do vlade. Tedaj še le zahteva ljudstvo toliko politične oblasti, kolikor mu je je treba za obrambo človeške svobode. To je tako očitno, da ne bi ni socialni demokratje mogli nam oporekati v pričo ljudstva. Ako bi kedo rekel, da je ljudstvo nezadovoljno in nesrečno, ker nima občne volilne pravice, odgovorilo bi mu pač ljudstvo: občna volilna pravica nam je sredstvo, ne namen. Mi je prav za prav nič ne bi pogrešali, ako ne bi bili lačni in žejni, nagi in brez strehe, brez spoštovanja in časti v nevsmiljenih rokah gospodujočega denarja. Ako je torej katoliška cerkev vplivala na vladajoče, da so spopolnjevali in branili občno človeško svobodo in blaginjo, delala je prav po želji vbožnega ljudstva, kateremu politična svoboda in oblast ni namen ali potreba.

1. S tem mnenjem pa, da je politična oblast le pogojno potrebna ljudstvu, da pa ni obče človeška, kaker socialna svoboda, zadeli smo ob tabor naših nasprotnikov. Njim je politična pravica občna človeška pravica, katero ima vsaki človek, ker je človek. Boga ne priznavajo ne božje previdnosti, zatorej tudi nobene oblasti od Boga. Tudi politična oblast je njim le človeška moč, človeška volja. Oblast absolutna in edina na tem svetu je občna človeška volja. Te občne volje ne mislijo svobodne,

ker tajijo osebno prostost volje, ampak mislijo si jo kot moč, ki po sili deluje v neko od narave določeno smer. Občna volja je nastala iz osebne volje celega naroda, kakor nastane iz več elementov električne baterije en sam električni tok. Če tudi je tedaj občna volja po svojem načelu in viru splošna, je po svoji eksistenci enotna. Tej volji je vsaka volja sužna, ker občna volja je vsemogočna, vsemodra. občna volja je bog (Hegel).

Ta občna volja pa ni od narave, ampak je le produkt človeške samovolje. Narava namreč vstvarja osebe, ne občine; oseba pa išče le svoje koristi, ne občne koristi; oseba je sebična. Ta sebičnost je vir dednemu vladarstvu in plemstvu, ki iz zgolj sebičnosti noče pokoriti se občni volji, ampak hoče za se posebnih koristi in svoböščin. Sebičnost nasprotna občni volji je tudi družina, in je torej treba omejiti nje oblast in moč. Iz sebičnosti nasprotni občni volji so porojeni tudi stanovi, ker vsaki išče le svojo voljo in svojo korist, ne pa občne koristi. Zatorej je nauk te šole, da se morajo odpraviti ali vsaj omejiti vse posebnosti v državi: oseb, plemstva, družine, stanov. Človek je rob občne volje. Od narave smo vsi enaki, vsi sebični, v državi pa gospodari edina občna volja.

Ako vprašamo, kaj je nagnilo človeško samovoljo, da so se ljudje združili in pokorili občni volji, nam odgovarjajo, da ni tega storila ljubezen, ampak zopet le sebičnost. Ljudje so spoznali, da, ako se odrečejo osebni volji in svobodi, vdobe od občne volje več in boljšega.

Ostane še važno vprašanje, kako najti to občno voljo, ker ni osebna. Pri tem iskanju občne velesile so pa naši nasprotniki zelo needini mej seboj. Oči začetka in načelno učijo pač, da občna volja je volja ljudstva, katera je baje vir in gospodar vsake oblasti na svetu. S tem geslom so stari liberalci začeli boj proti cerkvi, proti družini in stanovom in zadrugam, proti plemstvu in vladarju. Ko so pa staro gospodstvo strmoglavili, vseli so se sami na prestol in kmalu so se izneverili načelu občne volje. Začeli so povdajati razumništvo in denar. Ker pa je denar močnejši od razuma, končal je liberalizem svoje delo s tem, da je izročil imetje in oblast v roke bogatincev. Ljudstvu je ostalo lepo ime politične ravnopravnosti.

Ali vže so se oglasili novi proroki — socialisti — ki imenujejo liberalce lažnjivce in sleparje. Njim je občna volja volja večine ljudstva. Zahtevajo toraj, naj „ljudstvo“ sede na vladni stol z občno volilno pravico in o vsaki važni stvari naj se popraša naravnost ljudstvo itd. Število je moč, koji se mora vклонiti vsaka pravica, vsaka svoboda, vsaka oblast na svetu. —

Evo načela politične svobode naših nasprotnikov! Kaj naj rečemo?

Da bi se ta nauk oznanjal v imenu občne blaginje, ne bi

bil brez zmisla, ali da se oznanja v imenu svobode, je čisto nedoumno. Bistvo te teorije ravno je, da občna volja popije osebam svobodo, da se vse ali vsaj prav mnogo poddrži. Kje ostane torej napovedana svoboda? — Ako je občna volja vse — tedaj bo vladno osebje preobilno, da bode ravno „ljudstvu“ nemogoče nadzorovati izkoriščanje oblasti v sebične namene. Tega se je toliko več bati, ker je osebna volja „od narave“ sebična in samopridna. Večinoma si bode ena stranka prisvojila vladno in bo brezobzirno gospodarila drugim, ki so v manjšini ali ki niso organizovane! Pomagala bodo obče znana in politikom priljubljena sredstva: laž, obrekovanje, strahovanje, kovarstvo i. t. d. Zmagajoči stranki nasproti bodo vsi državljani eden po enem in tudi cele skupine brez vsakega prava. In take svobode naj si želimo? — Vsako obetanje svobode brez poročstva svobode, je prazno obetanje. Kdor pa Boga taji, komer je avtoriteta le človeška moč, njemu ne moremo zaupati, da ne bo zlorabil politične moči v sebične namene. Če se je to godilo tudi, ko je strah božji krotil strasti, ko je cerkev opominjala vlade in grozila vladarjem, kdo bo zabranil toliko zlo od zdaj naprej? Socijalistična modrost je podobna spretnosti onega zdravnika, ki je imel izlečiti rano na roki in zabraniti, da ne bi raslo divje meso, pa je bolniku odrezal roko. Trebalo je zabraniti zatiranje svobode od zgoraj, a hoče se vničiti vso svobodo in pravico. Trebalo je braniti n. pr. mala posestva in zabraniti siromaštvo množice, in reklo se je le: svojina je vkradena, vzemimo vsem vse, ker če bodo vsi osebno sužni in nemaniči, ne bo več tožbe o zatiranju in siromaštvu.

2. Tem naukom nasproti postavimo nauk katoliški, da država ni delo človeške volje, ker je naravna potreba in torej delo previdnosti božje. Država je stvar, ni stvarnik. Stvarnik je Bog, čegar sv. volja je vir oblasti in pravice. Državi je Bog dal oblast, da brani pravico in svobodo. To oblast je Bog dal celi družbi, celemu narodu. Ali narod ni zgolj število, resničen narod je organična celota, ki se deli vže pred vsako državo, na družine, stanove, društva. Krivo je torej načelo, da oblast izvira iz števila, ki izvira iz naroda.

Oblast je iz naroda, kakeršen je v resnici, in narod jo ima vršiti v imenu božjem, ne v svojem imenu.

Namen politične oblasti je obramba obče človeških pravic in svobode v občno blaginjo državljanov. Ni res, da država vstvarja pravico ali daruje svobodo, marveč ima država le varovati pravo in blagonravje, svobodo in imetje naroda v občno blaginjo. Občna blaginja ljudi, ki so po božji podobi vstvarjeni, ni morebiti le narodno bogastvo ali le znanstvo, ali le narodnost, ampak cel namen postavljen človeku od stvarnika na svetu kot sredstvo večne sreče v nebesih.

Ne more se govoriti ob občni blaginji človeštva, kjer se zatira pravo, podira blagonravje, kjer se ljudje pehajo v pekel. Tam je mogoče bogastvo, ali ob občni človeški blaginji ni govoriti.

Iz tega je razvidno, da je državna oblast, oblast celega naroda za koristi celega naroda, da pa ni to oblast poedinih članov, da ni osebna oblast, obče človeška, ampak politična t. j. oblast cele občine (*πολις*), celega organizma.

Ta oblast celega naroda je v rokah nekaterih ljudi in vprašanje je, komu naj se da politična svoboda in oblast? Ali enemu samemu možu? ali tisočerim? ali vsem? Kaj je *titulus iuris* politične oblasti?

Najprej moramo zavrniti nekatera kriva mnenja o načelu razdelitve politične oblasti. Katoliško načelo ne more nikoli priznati, da je zgolj rojstvo ali modra kri vir oblasti. Politična oblast je moralna moč, katero vdobi človek od previdnosti božje. To je pa proti pameti, in tedaj proti božji modrosti, da bi zgolj kri bila vir avtoritete v občini. Takega plemstva katoliška politika ne pozna.

Krivo je načelo, da je razum vir in merilo oblasti. Človeški razum spoznava zapovedi, ali ne daja zapovedi in ni vir oblasti. Taki nauk — Platonov in Aristotelov — bi pomenil sužnost vseh „nerazumnih“ ljudi.

Prav tako krivo je načelo, da je narodno gospodarstvo vir oblasti, da se toraj ima razdeliti politična oblast po imetju, po glavnici ali po davkih. Denar je snov, iz snovi se ne poraja moralna oblast ali avtoriteta, ki bi zapovedovala človeku, ki ima um in prosto voljo.

Krivo je načelo, da je število glav vir in merilo oblasti, kaker nas uči materialistična politika socialnih demokratov, ki zahtevajo občno volilno pravico v imenu števila in materialnega dela. Država ni število, država je organizem. Iz števila se ne rodi moralna oblast, število ni in ne bodi avtoriteta.

Kaj je torej načelno merilo politične svobode in oblasti? Načelo in namen politične oblasti, ki je dana od Boga celemu narodu za celi narod, je občna blaginja in svoboda celega naroda. Razdeliti je torej politično oblast onim in le onim,

- a) ki sodelujejo pri občni blaginji in svobodi,
- b) ki so zmožni čuvati in voditi občno blaginjo in svobodo,
- c) ki so zanesljivi poroki, da se bo politična oblast res rabila za občno dobro, za občno svobodo in nezavisnost, ne v korist poedinih oseb ali stanov in na škodo in odvisnost drugih ljudi in stanov.

To načelo je gotovo pravo. Iz njega pa se vidi, kako nepremišljeno se včasih razglašča, da smo v politiki vsi enaki in ravnopravni. To ne more biti, ker ni res, da vsi enako sodelu-

jejo za občno blaginjo ali da so vsi enako zmožni ali da so vsi enako zanesljivi. Dokler bo pamet vladala, ne bo nikoli res, da bomo zares vsi enakopravni, tudi tedaj ne, ako se tako načelo proglasi za temeljno načelo države. Kar je, proti pameti, ne gre. V Ameriki (v zjedinenih državah) je gotovo občna politična ravnopravnost zagotovljena in vzakonjena, da si ne moreš boljšega želeli: ne znajo se kralji, ne znajo se škofi, ne knezi, ne grofi: vsi so ravnopravni. In vendar kedo je vladar v Ameriki? Ali število ali predsednik in veliki državni zbor, koji voli število? V Ameriki je pravi vladar: starešinstvo, katerega ne voli število, ki je pa mogočnije nego katerokoli plemstvo ali kraljevo starešinstvo v Evropi. Ljudovlade po številu torej v Ameriki ni, a v bodočnosti je še manj bo, ker avtoriteta in spoštovanje starešinstva vedno rase, a vglad državnega zbora in predsednika vedno bolj pojema vprav zato, ker ga voli število — slepa množica.

Poiskati je torej one osebe in stanove v občestvu, ki so oblasti zmožne in zanesljive. Naravno je, da ni to pri vseh narodih enako in tudi pri istem narodu niso razmere vedno iste. Toda pojavi so povsod slični. Povsod kažejo ista znamenja osobje sposobno za vlado. Taka znamenja sposobnosti so: rojstvo, stan, imetje, izobrazenost, število. Znamenja pravim, ne načela sposobnosti ali oblasti.

Rojstvo je obče priznano znamenje, ki kaže občestvu, kje poiskati zmožnih, nezavisnih, poštenih, zanesljivih vladarjev. Dokler to znamenje prav kaže, velja plemstvo veliko pri vseh narodih. Včasih vtegne biti plemstvo edino zmožno oblasti. Toda to znamenje tudi lahko laže in tedaj je politična pravica izgubljena. Plemstvo nezmožno ali nezanesljivo nima nobene posebne politične pravice, ker rojstvo ni načelo oblasti.

Znamenje je tudi imetje in davek od imetja. Ljudje imoviti so izobraženi, zanesljivi, energični, da je od njih pričakovati zdatne pomoči v občno korist. Od tod njih politična oblast. Ali tudi to znamenje večkrat laže. —

Tudi izobrazenost in učenost je znamenje sposobnosti, zanesljivosti, poštenja in časti. Povsod odmerjajo učenim ljudem posebno politično oblast. Toda tudi to znamenje vselej ne kaže pravo.

Znamenje oblasti je družina in zato imajo očetje in starešini oblast v občini. Ako to znamenje laže, je stanje ljudstva žalostno.

Znamenje sposobnosti je stan, ki pomeni poštenje, stanovitnost, zanesljivost. Zatorej gre njega zastopnikom politična svoboda in oblast.

Tudi število je znamenje, ker pomeni željo in mnenje večine -- občine; zato je lahko dobro znamenje pri izbiranju političnega osebja. Toda posebno zanesljivo znamenje to ni!

Naravno je, da, ko eno znamenje zlaže, obrne se narod do drugega, da poveri politično oblast v občno korist drugemu o-sobju. Zgodi se torej, da plemstvo s kraljem vred zgubi poli-tično oblast, koju vdobe potem izobraženci, učenjaki in posest-niki; če pa tudi to znamenje zlaže, tedaj se rado zgodi, da pride oblast v roke številu ali množici, ki pa navadno ni zmo-žna dolgo vladati.

III.

Naša naloga v XX. stoletju.

Razvili smo načela, po kojih se politična oblast deli. Na-čela so jasna, toda v resnici ni razdelitev nič kaj lahka stvar. To ne gre brez bojev in brez prelivanja krvi. Vse revolucije so krvava dejanja, kar priča, da prelaganje politične posesti ni tako lahka stvar ko prememba zasebne posesti. In ravno v na-ših dneh se pripravlja velika prememba polit. posesti v Evropi. Bojimo se, da se ne bo mogla dovršiti brez prelivanja krvi. Vprašanje je, kako naj se cerkev drži nasproti bo-rečim se strankam in kako naj si pridobi, do-kler je še čas, one sloje, v kojih roke pride poli-tična oblast v XX. stoletju? Za oblast se borijo: plemstvo, bogatinci, izobraženci, stanovi, nemaniči. — Cerkvi ni do tega, kedo ima oblast. Tudi če bi samo plemstvo vladalo, bi cerkev molčala, dokler bi pravično vladalo braneč občno svobo-do in blago. Za tega del mora cerkev ali nje duhovščina gledati na „znamenja“, ali prav kažejo ali lažejo t. j. ali so sloji do zdaj gospodujoči res vredni oblasti in ali so gotovi politične oblasti? Cerkvi je vse na svetu le sredstvo, ne namen. Tudi dr-žava jej je le sredstvo. Zato je vže odobrila vse oblike politične oblasti, ali, ko jih je narod odstranil in nadomestil z drugimi, ni se pulila za nje. — Poglejmo tedaj in ocenimo znamenja! Kaj bo s plemstvom? ali nosi še (obče v Evropi) zanesljivo zname-nje, da je od božje previdnosti pozvano za posebno mero poli-tične oblasti? Odgovor: Ne in ne! Tedaj nima cerkev oklepati se plemstva niti braniti njega politično posest. Razloga sta dva; prvič se je plemstvo zelo izneverilo svojim tra-dicijam, da ni vže kot tako v obče več znamenje razumno-sti, poštenja, zanesljivosti; drugič so drugi sloji preveč napredovali, da bi plemstvu pustili staro veljavo. Ako ho-če plemstvo zopet do politične pravice, mora se, vrniti k svoji socijalni nalogi, koju je z večine zapustilo in se vdalo lenobi. Zato nima cerkev povoda, da bi je branila, ali tudi ne sme plemstva napadati in spodkopavati. Plemstvo naj si samo poma-ga, ako hoče. —

Še manj povoda imamo, da bi se oklenili r a z u m n i š t v a. Razumništvo današnje ni zanesljivo znamenje poštenja, bogaboječnosti, dobrohotnosti. Znanost je žalibog v službi nevere in brezbožnosti. Taka znanost je pospešila materialni napredek, ali ni zmožna odgajati ljudi. Znanje brez vere ni načelo moralne sile ali avtoritete. Zato ni treba, da bi razumništvu branili posebno politično oblast. Tudi je znano, da razumništvo odbiva cerkev, nje oblast, in se mogočno baha z nevero. Pa naj si samo brani oblast in moč, mi je ne bomo!

Najmanj pa kaže cerkvi zavezavati se z bogatinci XX. veka. Bogastvo v obče ni več znamenje poštenja in zanesljivosti. Veliko bogastvo je v judovskih rokah in ni vredno posebne politične oblasti, kakeršno mu vsoja liberalizem v naših dneh. Tudi je vže preočito, da bogatinci (liberalci) ne bodo mogli več dolgo braniti politične oblasti. V Avstriji n. pr. izgubljajo od dne do dne tla pod nogami.

Ostane nam še l j u d s t v o t. j. kmetje, mali obrtniki in trgovci, delavci. Ali naj se cerkev oklene ljudstva? Da, ali ljudstvo bo treba organizovati v skupine in stanove. Da bi ljudstvo kot število premagalo, ne more nam biti prav. Vtegnilo bi se to zagovarjati enkrat za vselej t. j. pozvalo naj bi se število enkrat, da si izbere prave može, ki potem ljudstvo organizujejo in razdrobljeno društvo preosnujejo v socialne skupine in stanove, družine in zadruge, ali da bi stalno obveljalo število (neposredna občna volilna pravica), ni želeti. Oblast po številu je nenaravno in revolucijsko načelo.

Zakaj pa menimo, da je tudi ljudstvo od božje previdnosti pozvano, da se mu podeli politična ravnopravnost in svoboda? Pravna pričina njega političnim pravicam je raznolična.

1. d e l o, ki ni samo osebno, ampak tudi občestveno dobro. Vsaki dela ne le za se, ampak tudi za družino, za občestvo, za občno blaginjo. In ravno ljudstvo je najbolj pri delu in znoju.

2. d a v e k, koji zdaj plačuje ljudstvo. Občno pravilo pa je, da kdor plačuje davek, imej besedo pri določevanju davka.

3. v o j s k a. Država nima več vojakov-najemnikov niti vitezov, mariveč morajo vsi na vojsko za občno svobodo in pravico; gre jim toraj tudi občno politično pravo, saj ljudstvo še največ trpi za domovino, plemstvo in izobraženci imajo tudi v vojski veselo življenje.

4. i z o b r a ž e n j e. Ne da se vtajiti, da ljudstvo je zdaj bolj izobraženo nego poprej. Šolstvo se je razširilo in spopolnilo, omika je občna. Nemogoče je pa izobraženemu ljudstvu zabraniti, naj o politiki ne misli in ne govori, in tedaj je tudi nemogoče krati ti mu še nadalje občne politične pravice.

5. p o r o š t v o. Ljudstvo je izgubilo in moralo je izgubiti zaupanje v one sloje, ki so do zdaj imeli politično oblast v rokah, ker so ti slabo branili pravo in blagonravje, imetje in poštenje ljud-

stva. Ali kaj pravim branili? Mnogokrat so celo spodkopavali vero in blagonravje, in mirno gledali, ko so judovski bogatini odirali in obirali meščanstvo, kmete in delavce. Bilo bi prazno početje, ko bi se hotelo ljudstvu dopovedavati zaupanje, kojega nima in ne more imeti. Zato je pa tudi nemogoče, vstaviti borbo ljudstva za politično svobodo in oblast. Izid te borbe je vže zdaj gotov: gospodar bo ljudstvo. —

Zato pa je naša naloga v XX. stoletju, da ljudstvo organizujemo. Resnično povemo, da se ljudstva kot števila, ki je vzor socijalnih demokratov, bojimo. Število bo zavladalo sè silo in z velikimi žrtvami, pa ne bo obveljalo. Načelo materijalistično ne more donesti blagoslova človeku, ki ima razum in svobodno voljo, ki ima čeznaravni namen. Kjer bi število zavladalo, bi razumništvo ne imelo zastopnikov, gospodoval bi še bolj denar nego zdaj¹⁾ Zato menimo, da mora biti sicer naš program: občna volilna pravica, ali ne števila, marveč organizovanega ljudstva. Životvorni deli tega ljudstva so družina, stanovi in zadruge. Naša naloga torej je najprej posvečenje družine in organizovanje ljudstva v skupine istih koristi. To nalogo ima v bodočnosti tudi katoliško duhovno pastirstvo in šola. Le taka demokracija je modra in primerna resničnemu ljudstvu in je res socijalna, demokracija števila pa in pesti je nenaravna in nesocijalna.

Dr. J. Pavlica.

¹⁾ Kako naj bo modro in naravno, da bo imel dimnikar isto politično veljavo ko vseučilišni profesor! To se lahko postavi in v zakoni, ali obvelja ne, ker se politični vglad sam po sebi vravna po socijalnem vgladu ljudi.

Najnovejša socijalno - politična revolucija pa cerkev in država.

Zapiši, kar si videl, in kar je
in kar se ima zgoditi po tem.

Skr. raz. I. 19.

**Kako se sv. cerkev bojuje z revolucijo. — Brez-
madežno Spočetje. — Syllabus. — Pij IX in Leon
XIII. — Prva znamenja bodoče zmage. — Organi-
zujmo se! — Bodimo radikalci!**

Cerkev Kristusova je cerkev vojskujoča. Ona sicer ljubi mir, kaker njen Božji Početnik, ona donaša mir vsem, ki so dobre volje. A nasprotne sile so, ki ne mirujejo. Nasprotne sile jo napadajo in neprestano izživljejo. Po okolnostih se menjuje orožje, a namera ostane vedno ista: razdehati kraljestvo Kristusovo na zemlji. Po tem, kakeršni so napadi, si tudi cerkev izbira svoje orožje. Označivno je pa za katoliško cerkev i nje taktiko, da pričenja svojo reakcijo proti sovražnim silam pri posameznikih, pri razumu, pri volji in srcu svojih vernikov; cerkev reformuje od znotrej na zunaj, od zdolej navzgor. Cerkev zida svoje delo na prepričanje in prosto voljo ljudi, sile in pritiska ne pozna.

O zmotah našega veka smo govorili vže lani; pokazali smo, kako se cerkev vojskuje s sovražnimi silami¹⁾ Radi celotnosti pričujoče razprave pa hočemo tu povzeti glavne misli.

Znak našega veka je naturalizem v veri, v vedi, v umetnosti, v politiki. Iz tega sledi težnja po razkristijanjenji človeškega društva v javnem in zasebnem življenji. Vkoliko se je to razkristijanjenje naturalističnim naporom posrečilo, kaže žalibog sedanjost, kažejo naše šole, naši državni zakoniki, kažejo slovstva evropskih narodov.

Reakcijo proti naturalističnemu razkristijanjenju je pričela cerkev z verskimi določbami onih resnic, v katerih se najtočnije izraža nadnaravni značaj krščanstva ter se obsoja naturalizem. Sem spada pred vsem brezmadežno Spočetje Device Marije. Prvotna popolnost in nedolžnost človekova, izvirni greh, iz njega izhajajoča popačenost človeškega rodu, čeznaravna milost Kristusova, sploh razlika mej naravnim in čeznaravnim redom — te so resnice, h katerih razmišljanju in razgovarjanju je

¹⁾ Glej „R. K.“ 1893: Vojskujoče sile v devetnajstem veku.

sv. cerkev duhove napeljala dogmatično določivši brezmadežno Spočetje. Vsled razmišljanja so se nazori vjasnili, katoličani jeli so vpoznavati zmote naturalistične, zavest katoliška se je jela obujati. — Pa tudi krščanstvu sovražni naturalizem in nje-ga veda nista mogla dolgo prezirati katoliškega gibanja. Čudež-ne prikazni v Lurdu in posebno čuda, ki so se godila sè znano lurdsko vodo, so dala povod fizikaličnim raziskavanjem in znan-stveni kritiki, v kateri je bogotajni naturalizem podlegel. Veda je dognala in pred vsem svetom potrdila: čudeži se godijo, nad naravnimi močmi bivajo višje, čeznaravne moči. Posledica je bi-la: biva čeznaravni svet, biva Bog, ki še vedno vpliva na stvar-stvo; ni tedaj proti razumu niti proti naravnim zakonom, ako cerkev uči, da se je Bog pozitivno razodel, da je krščanstvo čeznaravna vera! Glavni steber naturalizma se je zmajal.

Za tem so sledili drugi naskoki na naturalizem. Leta 1864 je Fij IX izdal glasoviti „Syllabus“, v katerem je v kratkih stavkih določil in obsodil razne iz naturalizma porodivše se nau-ke s posebnim ozirom na njih vporabo v javnem življenji. „Syl-labus“ se sme po pravici imenovati obsodbeno pismo natura-lizma.

Leta 1870 se je obhajal Vatikanski cerkveni zbor, kateri je spet svetu razkril naturalistične zmote obsodivši jih ter dog-matično določivši temeljne resnice naravnega in čeznaravnega spoznanja.

Ko je cerkev dogmatično določila razodete resnice nasproti naturalizmu, je bilo še treba tudi naravnemu spoznanju podstaviti trdna tla ter napeljati je na pravo pot. Kajti veri podlaga je filozofija, in naturalizem 19. veka ni zmajal le vere, ampak spodkopal tudi temelje naravnega umovanja. To je storil razsvitljeni Leon XIII, kateri je koj s početka svojega vladanja katoliškemu svetu predstavil sv. Tomaža Akvinskega kot vodilno zvezdo v filozofiji. Od tedaj se je z novim ognjem začela gojiti peripatetiška filozofija, duhovi čedalje bolj prodirajo skoz meglenasto ozračje moderne filozofije v jasne višine razmotrivat zakone človeškega mišljenja. S temelji naravne filozofije se vtrjuje vera; filozofija in vera se zaročati služiti Onemu, od katerega izhajati obe.

Z nedosežno modrostjo je Leon XIII. v dolgi vrsti te-meljutih okrožnic svetu razvil od Boga razodeta krščanska na-čela vpotreblyaje jih na državo in družino, na vedo in umetnost, na politične in socialne razmere. Kaker še noben njegovih pred-nikov, razkril je svetu politična in socialna zla, za katerimi bo-leha država in družina, kazal je na njih početek, a povsod je vedel boleznim najti tudi leka — v Jezusu Kristusu in njegovi cerkvi. Njegovi nauki padajo na rodovitna tla. Na znanstvenem, na političnem, kaker posebno na socialnem polji se je zadnjih let pričelo mej katoliškimi narodi živalno gibanje, ki goni svoje

valove daleč tudi na nekatoški svet. Sklicujejo se katoliški shodi, snujejo se politična in socialna društva, učenjaki se shajajo na razgovore. Gibanje raste od dne do dne, nobena sila ga ne bo vstavila več.

To je začetek vseobče katoliške reakcije proti naturalizmu in njega detetu — socialno-politični revoluciji. Povsod prodira zdravi čut, zdravi razum, o katerem je nekdanji učenec Tertulijan zapisal, da je naravno krščanski. Kaj? Svetovna mesta kaker Dunaj, mesta, ki so veijala dozdej za metropole brezverstva in protikrščanskega napredka, postavljajo se na čelo temu gibanju. Katoliškega duhovnika, ki ga je še pred dvajseti leti vse smesilo, vže ostentativno pozdravljajo!

Kaj je povzročilo toliki prevrat?

Narodi čutijo, kako britko je zapustiti Boga in njegovega Kristusa, narodi sprevidevajo, kako lažnjiv je tisti liberalizem, ki so se mu na milost in nemilost vdali. Narodi se odvrčajo od liberalizma in njegovih naturalističnih doktrin. Liberalizem vmira. Za njim pride vrsta na socializem. Res sicer, da mora prej priti do političnih in socialnih prevratov, kajti kar so duhovi spočeli, se mora v dejanje poroditi — a za viharjem prisije solnce, za katastrofo se spet prikaže evropskim narodom katoliška cerkev; po nji bodo željno stegavali roke, a ona jih bo sprejela v svoje naročje. Se le tedaj se bo spredvidelo, kaj je cerkev človeštvu: učiteljica brez zmote, edina ohraniteljica miru, gojiteljica vsega plemenitega, ljubeča mati vseh narodov, vseh stanov.

Pa cerkev tudi moli, in molitev bode venčala njene upe. Cerkev pokleka vsak dan pred milostni sedež nebeske kraljice, brez madeža Spočete Matere Božje, proseč za svojo prostost in povišanje; pozivlje sv. Mihaela, varuha kraljestva Božjega na zemlji, naj bi se svojo močjo satana in druge hudobne duhove, ki v pogubo duš po svetu okol hodijo, v peklenko brezdnno palnil. Kaker je resnično Marija Mati Božja, tako resnično bo vslišala prošnje plakajoče cerkve ter ji bo prinesla pomoči, zmage. Da, Bog sam bo posegel mej zamotane svetovne razmere ter rešil svojo cerkev na čudovit način, kaker si nihče ne misli. Tedaj bo prišel angelj iz nebes, kaker je nekdanji prišel k Petru okovanemu v trdo železje, in vstopivši v vatikansko ječo govoril bo: „Vstani, Leon, in obleci si obleko veselja, sprejmi moč, da rešiš narode; ker padle so verige s tvojih rok!“

Da pa to tem preje dosežemo, treba nam je pred vsem dvoje reči: prvič — organizujmo se, drugič — bodimo radikalci. Organizujmo se!

Vogelni kamen enotni organizaciji vseh katoličanov je rimski papež sam, nositelj centralne oblasti, vogelni kamen verske edinosti. Božja previdnost je hotela, da se je ravno v naših časih proslavilo rimsko papeštvo z dogmatično določbo njega nezmotljivosti. S tem nas Bog opomina, da se brez pomislekov,

Brez pridržka, da se s polnim, s celim srcem oklenemo od Boga postavljene skale verske in katoliške edinosti. Zavest, da smo rimski katoličani, da je rimska cerkev naša mati, da je papež naš oče, ta zavest obujaj se, vkrepljaj se v nas; z njo bo rasla zavest katoliške edinosti in celoskupnosti. V to večkrat govorimo ljudstvu o papežu, razlagajmo mu papeževe okrožnice; snujmo romanja k sv. Očetu v Rim. A organizovati se moramo tudi mej sabo. Pokorni navodilom svojih škofov naj duhovni in razumni lajiki snujejo mej kmeti, mej delavci politično-katoliška društva, v katerih naj niže stanove podučujejo, kako imajo vestno posluževati se svojih pravic v korist cerkve in vere, v preosnovno javnih razmer v smislu evangelijskih nauk. Dalje bodimo internacionalni. Kar v našem času najbolj zavira prost razvoj katoliške ideje, je nezaupnost mej možmi raznih narodnosti; voljo bi sicer imeli katoliško, a srce jim gori bolj za narodnost nego za cerkev; zato se nikdar ne pride do skupnega, do odločnega katoliškega dejanja. Lovijo se za senco narodnostne slave, a kar je Božje, kar narode ne le časno, ampak tudi večno osrečuje, popuščajo. Posnemajmo socijaliste! Njim je narodnost in vse kar spada v ozke meje narodnostnih teženj, deveta briga, kaker sami javno izpovedajo — oni gledajo le na idejo, katera veže socijaliste celega sveta bodisi te ali one narodnosti, in ko gre za vresničenje te ideje, so složni ko en mož. Kdaj bomo katoličani tako mejnarodno edini!

Bodimo radikalci!

Naši nasprotniki so radikalci, kaker se ponajajo sami. Radikalci so, ker izvajajo iz svojih temeljnih nauk skrajne posledice, ker skušajo svoje nauke v vsem in povsod vvesti tudi v dejanje, da bi se vse življenje po njih preosnovilo. To je doslednost, to je značajnost! Taka doslednost je vredna občudovanja. A če so oni, sovražniki Božji, za slabo stvar, tako dosledni, tako nevpogljivi, zakaj bi mi to ne bili, ko se borimo vendar za Boga in njegova neodstopna prava? Katoličani ostajamo preradi sredi poti, smo polovičarji; sprejemamo, hvalimo teorijo, a nam ni mar za dejanje. Da, radi razvpijamo za sanjače može, kateri bi hoteli katoliški teoriji izobraziti lice v življenji. Kaker da bi teorija ne bila za to, da vravnamo življenje po nji. Naša teorija naj bi ostala v bogoslovnih knjigah in na prižnici?! Potem naj pa previdnost Božja dela z nami čudeže!! Molimo, spovedujmo se, zatajujmo se — zunaj, v javnosti, v politiki, v slovstvu naj pa gospodari liberalec — tako hote nekateri še danes! Katoličani ne znamo iz premis sklepati, iz razodetih nam nauk ne znamo izvajati posledic, od teorije ne znamo prehajati k dejanju! Iste krive nauke, ki jih v srci obsojamo, ki jih na prižnici pobijamo, v knjigah in listih plačujemo, in jim ploskamo! Radikalci nismo! In to je slabo. Zgodovina uči, da v javnem življenji vedno zmaguje ona stranka, ki je dosledniša v teoriji pa v uporabi teorije

na življenje. Mladočehi so vrgli Staročeha, ker so izpovedali javno in očitno, da so liberalci, a Staročehi so hoteli ostati polmiš-politič, liberalci in klerikalci; pa zdaj je prišla vrsta tudi na Mladočeha, spodrinili so jih najnovejši skrajni radikalci, kateri zmagujejo ravno zato, ker so stopili čez mejo, ob kateri so Mladočehi obstajali iz politične previdnosti in družih obzirov; radikalci hočejo liberalne nauke izvesti do skrajne meje ter priboriti jim vresničenje, naj se podre tudi celi svet. In mi? Posnemajmo jih!

Katerega naroda je bližnja prihodnost?

To vprašanje se dandanes sliši večkrat. Težko je nanje odgovarjati, kajti mnenja gredo močno narazen. Če vprašas Nemca, njemu je dognana resnica, da le zedinjena Nemčija bude na vekov veke svetu gospodovala. Ravno tako si Italijan od zedinjene Italije obeta novega vstajenja in zlate dobe. Francoz ima vže spisano zgodovino bodoče zmagoslavne vojske z Nemčijo, po kateri si bo spet priboril svetovno hegemonijo. Ravno tako je nekaterim vže razodeto, da bližnja bodočnost je slovanska.

Mi bomo reč stvarno, brezstrastno premotrili. Brezdvomno je, da je krščanstvo vera absolutna, nespopolnljiva, zato rej mej vsemi bivajočimi in mogočimi verami najpopolnša. S krščanstvom je na zemlji pričela nova doba; in zgodovina priča, da je oni narod povspel se na najvišo stopinjo vsestranske omike in napredka, kateri je najzvestej ostal načelom krščanskim. Krščanstvo krije v sebi seme neskončnega napredka. V njem se narodom odpira pot do najvišega; od narodov samih je odvisno, da to pot nastopijo, da na ti poti vstrajajo. Kdor pride po ti poti najdalje, njegovo je prvaštvo.

Seveda nimamo tu v mislih onega navideznega napredka, one omike, ki stavi slavo narodovo v število vojakov, v ogromnost mest, v veliki kapital. To ni bistvo, to je le zunanji lesk. Nam je pravi napredek le tam, kjer se poleg prave vere goj. veda in lepa umetnija, kjer vlada krepost, kjer državljane poplemenjuje ne denar, ampak učenost in čednost; kjer so najviše, duhovne dobrote dostopne ne malemu številu izvoljenih bogatinov, ampak vsakemu iz velike množice. Pravega napredka iščemo le tam, kjer človeške razmere prešinja evangelijski duh svobode v resnici, duh pravice, in vseobče bratovske ljubezni — duh krščanskega demokratizma. Tak napredek je mogoč le na podlagi Kristusove vere. Kristusova vera se pa cela, nepokvarjena hrani v katoliški cerkvi. Zatorej bo prave, najviše omike nositelj le narod, ki se s celim srcem oklene svete katoliške cerkve. Zunaj katoliške cerkve se more sicer tudi napredovati, pa le

vtoliko, vkoliker zmore človeška slabost: do neke meje, do nekega časa, v nekaterih rečeh, a nikaker brez mej, nikaker vedno in brez konca, nikaker vsestransko, niti v pravi filozofiji, v pravi pravosti, v pravi umetnosti. Brez cerkve doseže se le neka stopinja nižije omike, zunanje omike, napredka gnotnega, posvetnega, brez idealne, više strani. Duševnega primata v človeškem društvu ne doseže narod, ki razume le zaklade gromaditi, odgajati krepke vojake, s katerimi si podvirgava dežele, narod, ki zida velika mesta, ali narod golo praktičnega razuma, ampak narod, ki zna razglabljati visoke filozofične probleme, narod, kateri svoje najboljše moči žrtvuje v gojitev ved, ki se zna v umetnosti povspevati do najviših idealov, sploh narod idealnih teženj; seveda ako se tem duševnim vrlinam pridruži tudi zunanja moč in bogastvo — je slava tem večja. Grški narod je bil politično neznamerit, in vendar je vodil stari vek Rimljani, dasi tako krepki so pripravljali tako rekoč le snov, katero je grški genij predelaval in oblikoval.

Kaker vsa znamenja kažejo, bode bližnja prihodnost pripadala rodovom govorečim angleški jezik. Anglija in Severna Amerika se z velikanskimi koraki bližati katoliški cerkvi. Ako smemo soditi po dogodkih poslednjih let, se bode angleško pleme celotno povrnilo k svoji materi, katero je pred tristo petdesetimi leti le siloma in po zvijačah kraljevske politike zapustilo. Vredno je, da tu navedemo besede, s katerimi je pred 29 leti londonski dopisnik „Augsb. Allg. Zeitung“ opisoval naglo vršči se povrat protestantske Anglije h katolicizmu: „Pač ima papež razlog zadovoljen biti z verskim duhom Angležke. V nobeni drugi deželi bolj ne cvete novo katoličanstvo (t. j. rimsko katoličanstvo) tako prosto in brez ovir nego v Angliji . . . Navzlic „syllabu“ in določbam vatikanskega koncila katoliška propaganda tukaj brez zaprek napreduje, da, zdi se, da je celo znova pridobila na gorečnosti in vspehu. Vsak dan slišimo o prestopih h katolicizmu iz prvih krogov angležke državne cerkve; in povrati, ki se vrše v srednjih in nižjih slojevih, so tako mnogoštevilni, da se sploh o tem niti ne sliši. Katoliške cerkve in samostani poganjajo vserod kaker gobe iz protestantskih tal. Velika Britanija je obljubljena dežela romanizma . . . Vsa katoliška mladina se nahaja v rokah jezuitov. Skratka, napredki propagande so tako neizmerni — in se zde v tako čudnem nasprotstvu s tem, kar se navadno godi v človeštvu, da se ne da nikaker razumeti.“¹⁾

Kako napreduje katoliška vera v Severni Ameriki, je znano. Amerikanci ljubijo svobodo, in to svobodo, pridobljeno s tolikimi žrtvami, si hočejo tudi ohraniti; to pa jim je brez vere nemogoče. „Brezversko ljudstvo, pravijo Amerikanci, zamore pod

¹⁾ 1 a. mes gold. Büchl. III.

despotično vlado z vso strogostjo mir in red imeti; ali narod, kaker je naš, bi poginil, ko bi ne bil krščanski; hočemo, da ostanejo naše države verske, zato da si ohranimo svojo svobodo“.)

Amerikanci spoštujejo resnico, ki je mati svobode; a zato spoštujejo tudi cerkev, ki resnico oznanjuje. Amerikanci ne poznajo tesno:rnčnega birokratizma, ki bi, kaker v Evropi, cerkev nezaupno nadzoroval in stiskal, ter ji stavil vsakeršnih zaprek, tako da ne more izlivati svojih nebeških blagoslovov v srca državljanov ter jih od znotraj na zunaj k dobremu prerajati.

Vže papež Gregor XVI je dal Amerikancem prelepo spričevalo, da jim je resno za vero, in prerokoval jim veliko b o d o č n o s t.

Mi prepuščamo bodočnost previdnosti tistega Boga, ki srca ljudi in narodov nagiblje. Ako je angleško pleme res poklicano, da zavzame prvo mesto v krogu zemljiskih rodov, potem smemo pač pričakovati, da bo povrat tega mogočnega, bogatega, z naravnimi darovi odlikovanega plemena Kristusovi cerkvi v veliko korist in proslavo, ko bo tolik narod z dušo in srcem cerkvi vdan svoje duševne in fizične moči posvetil v razširjanje evangelija in krščanske omike.

Kaj pa Slovani? Tudi Slovani imajo svojo bodočnost, a po našem mnenju so še daleč od nje, zato ker so daleč od katoliške cerkve. Govorimo o Rusih in družih zapadnih plemenih slovanskih, ki zastopajo ogromno, odločujočo večino slovanstva. Ta večina živi v razkolu. Zgodovina malo obeta, da bi se razkolna cerkev kot taka spravila z rimsko cerkvijo. Ne, razkolništva čaka dalji proces. Ono se mora še dalje razcepiti v manjše sekte, dokler popolnoma razpade in obnemore. To razcepljanje se pa ne more vršiti brez čedalje rastočega verskega razkola. Razkol poraja herezijo; tako se godi tudi v ruski v razne sekte razpadajoči cerkvi. Herezija pa se mora, kaker na Nemškem, dalje razviti do racijonalizma in indiferentizma. Slovani morajo pred okusiti britke sadove brezverskega liberalizma — potem se le bodo dozoreli za čisto katoliško resnico. To bo začetek njih vstajenja, njih bodoče hegemonije. Da bi vsmiljeni Bog povspešil slovansko zedinjenje v veri sv. Petra. Pridi skoro zlati vek, ko se bode v zlatih kremskih svetiščih s česčenjem izgovarjalo ime rimskega papeža!

Dr. Mahnič.

¹⁾ Ravno tam.

Apologetični razgovori.

O starosti človeškega rodu.

V tesni zvezi s vprašanjem o edinosti človeškega rodu, o katerem smo se v zadnjem zvezku razgovarjali, je vprašanje o starosti človeškega rodu. Mnogo se jih je vže trudilo rešiti to vprašanje ali vsaj poiskati trdne podlage, na katero bi se moglo opirati računjenje. Vspehi so bili različni, kaker so različni njih nazori in principi nasproti božjemu razodenju. Zanimivo pri tem je, da se nasprotniki sv. vere, večidel iz samega nasprotstva, iz slepe strasti in mržnje do sv. pisma, raji poprimejo najbolj smešnih hipotez, raji mečejo brez vsakega tehtnega razloga s tisoči da, sè stotisoči let okrog, kaker da bi vsaj nekoliko prav dali sv. pismu. Znamenito pri tem je pa tudi, da prava pristna veda, tudi glede tega vprašanja ne nasprotuje sv. pismu. Da, v resnici, koliker bolj napreduje naravoznanstvo, geologija in sorodne znanosti, toliko bolj se kaže lepo soglasje mej njimi in sv. pismom. Pravo in temeljito poznanje stvarjenja pripelje človeka najhitreje k veri in stvarniku.

Poglejmo najpoprej, kaj nas uči razodenje o času, ko se je človek na zemlji prikazal.

Sv. vera nam prav nič ne zapoveduje, ali imamo visoko ali nizko starost človeškega rodu verovati. Cerkev ni dosedaj še nobene formalne določbe izdala glede starosti človeškega rodu, temuč v tej zadevi nam ona prepušča obširno prostost. Res je sicer verska resnica, da je sv. pismo knjiga božja, beseda božja, sporočilo božje do nas, da so to knjigo pisali možje od sv. Duha navdihnjeni, da je tedaj Bog sam začetnik te knjige, ker je vplival pri spisovanju na razum in voljo svetih pisavcev. Inspiracija sv. pisma se razteza na celo sv. pismo, na vse, kar je v njem zapovedano, kar je bilo zapisano po inspiriranih pisavcih. Ker je temu tako, sledi, da v sv. pismu ne more biti neresnice. Glede resnice biblične kronologije tedaj, kaker so jo bili napisali biblični pisavci, nam je porok resničnost božja. Toda drugo vprašanje je, so li prepisovavci in prestavljavci sv. pisma vse, kar so bili prvotni sveti pisavci napisali, tudi nespremenjeno nam izročili in ali so razlagavci sv. pisma vse tudi prav razumeli in razložili. Zgodovina nam pove, da je bilo sv. pismo vedno in povsod v veliki časti, da so se svete knjige sè sv. spoštovanjem varovale in da se je natančno pazilo pri prepisovanju in razlaganju. V resnici imamo glede na starost čudovito dobro ohranjen biblični tekst. Vendar tudi sv. pismo je knjiga in kot taka ima svojo vsodo. Božja previdnost je dopu-

stila, da so se tudi v svete knjige vrinile razne napake in pogrški. Tega se lahko prepričamo, ako primerjamo najstarišo prestavo in najstariši prepis Mojzesovih bukev z današnjim hebrejskim tekstom in oficijelno Vulgato. Glede številke zapazimo precejšno razliko. Grški tekst LXX ima za čas pred vesoljnim potopom 2262 let, samaritanski 1307, med tem ko ima hebrejski in po njem Vulgata 1656 let. Za čas od Noeta do rojstva Abrahamovega ima LXX 1172 let, samaritanski tekst 942 in hebrejsko-latinski le 292. Razvidno je tedaj, da se božji previdnosti ni dopadlo, da bi bil inspirirani tekst do zadnje pičice nespremenjen ravno tako do nas prišel, kakor je bil inspiriran. Kritika nima nobenih pripomočkov, da bi mogla določiti število, kakor je bilo prvotno v tekstu. Res je sicer sv. tridentinski občni cerkveni zbor Vulgato kot avtentično prestavo razglasil in nje rabo priporočil, vendar se to potrjenje ne nanaša na številke, temuč določeno je bilo le to, da v tej prestavi glede verskih in nravnih resnic ni zmote. Sv. pismo nam toraj za čas pred Kristusom ne podaja nobene kronologije, vse številjenje se opira na negotove, problematične številke. „Najboljše je, pravi Knabenbauer, kar naravnost pripoznati, da sv. pismo kronologičnemu raziskovanju in zahtevanju ne dela nobenih zaprek“. Francoski oratorijanec H. de Valroger pa uči: „Sv. pismo nam pripoveduje razne dogodke, kakor so se kronologično zaporedoma godili toliko natančno, kakor njega verski namen zahteva.“

Sv. Duh sv. pismo ni inspiriral, da bi kronologično vedo bodisi utemeljil ali pospeševal. Treba je le brati 5. in 11. poglavje prvih Mojzesovih bukev, in razumeli bomo, da se je moglo pogosto prepisovanje toliko enako glasnih stavkov, težko brez napak in pogrškov zgoditi. V sv. pismu namreč se le v Makabejskih knjigah štejejo leta po selevcidičnem štetju, sicer je pa treba umetalno sestaviti biblično kronologijo. Poglavitni viri za to, ste pa ravno omenjeni dve poglavji prvih Mojzesovih bukev, kjer so zapisane genealogične tabele, ki nam povedo, koliko časa so živeli naši prvi stariši, očaki in drugi sloveči možje. Število let so zaznamovali z raznimi črkami. Ker je pa mnogo teh med seboj jako podobnih, se ni čuditi, da so se mogli zgoditi pri prepisovanju razni pogrški, bodisi da so prepisovavci črke zamenjali ali izpustili ali napačno postavili. In ko bi se to tudi ne bilo zgodilo, bi vendar ne mogli kaj gotovega sklepati iz genealogičnih zapisnikov. Zakaj orijentalci gledajo pri izdelovanju svojih rodovinskih debel le na to, da slede ravni vrsti, za srednje člene se ne zmenijo. Besede filius, genuit, v Vulgati se pogostokrat rabijo le v širjem pomenu, da se namreč naznani rod, ne pa, da se natančno določi sorodstvo. Peter Schegg pravi k temu: „To je sprejeta formula rodovinske tabele, ne glede na to, ali je izhajanje neposredno ali posredno.“ Najbolj znani zgled te vrste je genealogija Kristusova pri sv. Matevžu.

Tam namreč stoji: David genuit Salomonem. Salomen genuit Roboam, kar je realna neposredna vrsta; ali ravno tam sledi: Joram genuit Oziam. Ozija pa je bil pravnuk Jorama, manjkajo toraj trije srednji členi. Reči smemo tedaj po pravici z Bellynkom: „Sv. pismo nima nobene kronologije. Koliko let v tej pretrgani vrsti manjka, ne moremo povedati. Znanosti je toraj dovoljeno, veso'jni potop za toliko let viši pomakniti, koliker za potrebno spozna“.

Kar zadeva znanstveno preiskavanje glede starosti človeškega rodu, so pripoznali vsi resnicoljubni veščaki, da niti geologija, niti antropologija, niti arheologija ne more določiti absolutno starost čl. rodu, temuč da so nam dale te znanosti samo glede relativne starosti nekaj sicer prav važnih, vendar ne še povoljnih pojasnil. Znanstveno dokazana resnica je, da se prve gotove sledi človeka najdejo v kvarterni zemeljski formaciji in sicer proti koncu geološkega diluvija ali, kaker se dandanes raje imenuje, ledene dobe. Bili so sicer nekateri, zlasti darvinjanci, ki so trdili, da so se našle sledi človeka, n. pr. orodje napravljeno iz kremenjaka, v plasteh tercijarne formacije. Zelo bi se pa motili, ko bi mislili, da je ta trditev znanstveno vtemeljena, ona je le goreča želja darvinjancev, ki seveda rabijo več sto tisoč let za svojo descendenčno teorijo. Človeški rod bi moral imeti nezmerno visoko starost; zakaj, da iz opice postane človek, to ni kar si bodi. V dokaz, da je človek prebival vž v terciarni dobi, kažejo baje obdelani kremen ali tudi kosti, ktere so našli v plasteh zemlje, ki gotovo spadajo v terciarno dobo. To kamenje je kar zmešalo nekatere ljudi, da so pričeli vpiti: Glejte, to je sled nam podobnega bitja, sled z razumom in voljo obdanega človeka, ki je vedel, čeravno primitivno, vendar za pojme vzrok in včinek, sredstvo in namen. In ta človek je prebival vž v onem starodavnem času, pred več sto tisoč leti!

Darvinjanci najbrž niso pomislili, da jim to starodavno z razumom in voljo obdano bitje podere poglavitni steber njih teorije. V mesto Blois je bil l. 1884 sklican poseben kongres učenjakov, antropologov, geologov in drugih, ki se je prav nalašč pečal s tem človekom iz terciarne dobe. Neki dopisnik sporoča o tem: „Nekaj črez 20 takih najdeb so je po vrsti predložilo v dokaz, da je živel človek v terciarni dobi. Govorili so o obdelanih kamnih, o kosteh sè zarezi in luknicami, celo o človeških okostnicah, ki so se baje dobile v plasteh Miocena ali Pliocena. Večina teh najdeb je bila po skrbnem in natančnem preiskovanju zavržena. Celó radikalni Mortillet se je izrekel, da nobena onih okostnic ni avtentična. One zarežane ali prevotljene kosti nimajo na sebi sledi človeške roke, temuč zob morskih somov in drugih morskih živali. Treba je bilo preiskati tedaj le še kreme, o katerih se je govorilo, da so jih človeške roke obdelale,

Tako kamenje so našli na treh krajih: v občini Thenay, v okolici Avrillac (Cantal) in v okolici Lisabouski. Na portugalskih kremenih je vse dvojiljivo zareze, izvir in starost. Glede kremenov iz Cantala ni prav nobene gotovosti ne za avtenticiteto, ne za starost plasti, v katero jih hočejo všteti, ne za način njih zarez. Obstanek človeka iz terciarne dobe je bil tedaj odvisen le še od kremenov iz občine Thenay. Neki znanstven pregled piše o tem: „Stirideset udov kongresa v Blois, deloma iz antropološke, deloma iz geološke sekcije, je celi dan geološko preiskavalo svet v občini Thenay in študiralo obdelane kemene. Najpoprej so pozitivno določili njih lego. Prvi del vprašanja je bil rešen, da namreč plasti iz Thenay, kjer so se našli dotični kremeni, spadajo v spodnjo terciarno formacijo.“ Kar pa drugi del vprašanja zadeva, ali so bili ti kremeni res od človeka obdelani, pa pravi omenjeni pregled, da je bila večina raziskovavcev zoper to mnenje, da se je mogla zgoditi ona oblika na kremenih tudi iz zgolj mehaničnih in drugih neznanih vzrokov, da je treba vse bolj tehtnih dokazov, ako hočemo človeka predstaviti tako daleč nazaj v ono starodavno dobo, kaker je malo koščkov kremenastega kamnja, ki je bilo slučajno nekoliko in še to ne enakomerno, nepravilno oglašeno in opiljeno. Splošna sodba je bila, da človek še ni živel v oni stari dobi, v katere spadajo preiskovane zemeljske plasti. To velja tudi o drugih enakih najdbah, tako n. pr. kalifornijskih v Spring Valley Mines.

Mnogo fizikov in arheologov, mej njimi pravi strokovnjaki in najgorečnejši zagovorniki proste vede, je tega mnenja, da mnogo vpliva na lomljenje in prirezovanje kamnja voda, pesek veter, nagle temperaturne spremembe, pritiski, sunljeji, vdarci i. t. d., da se pri tem večkrat prikažejo oblike, podobe o katerih bi človek sodil, da so nalašč in z namero tako storjene. John Tyndall je rekel o svoji zberki takih kamnov, da, ko bi jih kedo našel z drugimi človeškimi ostanki vred, bi jih gotovo prištel v kamnato dobo. Profesor dr. Ratzel piše: „Ko bi se bile ob raznih časih naznanjene najdbe iz zemeljskih plasti terciarne dobe potrdile, bi seveda imeli več sto tisoč let staro, s človeško roko izdelano orodje in sledi njegovega orožja na kosteh miocenskih živali. Toda tisti, ki so te stvari našli, so se motili in niso pomislili, kako lahko se dajo kosti praskati in strgati in kako kremen pogostokrat razpoči v prav lepih, skoro umetalnih oblikah. Kamni preneseni iz svoje narurne lege, iz globočine zemlje ali skalovja, na zrak, kaj radi razpočijo, ker se lomina mokrina (Bruchfeuchte) prehitro in neenakomerno izhlapije. Kamnolomci to dobro vedo in zavoljo tega novo vlomljene kamne pokrijejo z grušo, da se jim prehitro ne posuše. Krhki kremen razpoči ravno tako lahko kaker veliki lomljeni kamni in sicer razpoči večkrat v tako posebnih oblikah, da jih je težko ločiti od mnogih izdelkov starih kamnosekov iz kamnate dobe. To ve-

Ija tudi o drugih vrst kamnih, katere so ljudje rabili v stari kamnati dobi n. pr. obsidijan, ki smo ga na Lipari in Vulkano v toliki množiti okolu ležati videli, v podobi kamnatih nožev, da je bilo skoro težko verjeti, da je to le *lusus naturae*, in vendar je precej močan pritisek na pločo obsidijana nas o tem prepričal, ker se je precej razkropil na drobce enake oblike. Tudi sloveči učenjak Virchow iz Berolina se je na kongresu antropologov v Lisabonu z mnogo drugimi enako izrazil ter rekel, da iz oblik kremenskih koščkov se ne da sklepati, da so bili od človeka obdelani. Pl. Hochstetter pa kar naravnost pravi: „Do sedaj se še niso nikjer našli človeški ostanki iz terciarne dobe.“

Ves napor in trud darvinjancev je tedaj v tej zadevi brezvspešen. Vedno bolj se kaže abotnost njih teorije, ki bi rada skrila čelo človeško, kjer kraljuje misel, pod krinko opice; kolikor bolj napreduje znanost, kolikor bolj prodira človeški razum temo sive starosti.

„Da fällt die Maske, bleibt der Mensch
Und schwinden Affenfratzen.“

Človeka imamo tedaj iskati v kvarteni zemeljski tvorbi, v diluvijalni ali ledeni dobi. Gorko podnebje, ki je v terciarni dobi še na Nemškem zadostovalo za rast palm, se je toliko ohladilo, da je bila srednja temperatura pri začetku kvarterne tvorbe za 5° C. pod sedanjo. Velik del Evrope so pokrivali ledniki. Kjer so se ledniki nazaj pomaknili, tam in tedaj najdemo prve gotove sledi človeka. To je znanstvo pozitivno dokazalo. Priča te človeške pričujočnosti so nam gotovi njegovi umetalni izdelki, kaker n. pr. noži, sekire, pušične špice iz kremenca, obdelane kosti i. t. d. In v kaki družini najdemo človeka? Severni jeleni, mamuti, nosorogi, medvedi brlogarji i. dr. so v njegovi okolici; on lovi leve, tigre hijene, ture in bizone. Njegovo stanovanje je skalnata votlina ali borna koča. Vendar občudovati moramo tega ledenega človeka, tega brlogarja, s koliko eneržijo se on bori proti vremenskim nezgodam, kako se nam kaže gospodarja sveta, ki preganja iz ljukenj in votlin divje medvede in se sam vanje naseli. Prikazen človeka v tej dobi je popolnoma naravna. Zakaj ž njim se je ob enem prikazal sedanji svet s svojo floro in favno. Levi, tigri, hijene, medvedi i. t. d. so gotovo potomci svojih diluvijalnih prednikov. Da je pa nekaj debelokožcev, kaker n. pr. mamut, izginilo, smemo misliti, da so ob tistem času, ko se je bil človek na svetu prikazal, vže izmirali in potem jih je on popolnoma zatrl. Nikaker pa ni potrebno, da bi zavaljo tega človeka iskali pred sto tisoč leti. Geologija nam ne more povedati niti vzroka, zakaj so te živali zginile, niti sploh določiti, koliko časa je treba, da kak živalski rod izvmre. Razmeroma se to lahko tudi v kratkem času zgodi.

Da bi starost človeškega rodu vsaj nekoliko spoznali, se poslužujejo učenjaki tako imenovanih geologičnih kronometrov. Taki narurni časomeri so n. pr. rečne delte, krajne sipine, vzdigovanje in nižanje posameznih dežel, rast grezi ali barja, sploh spremembe na površji zemlje, ki se še vedno gode in iz katerih se da približno preračunati, koliko časa se vže gode. Ako n. pr. najdemo, da kaka reka pri svojem iztoku vsakih 100 let napravi en palec debelo plast grezi, smemo pod gotovimi pogoji, oziraje se na razsežnost in enakomernost plasti, vsaj približno sklepati, pred koliko časom se je delta delati pričela. Na ta način so pričeli računati plasti pri iztoku Nila, Rhone, Pada in Orme. Francoski učenjaki, kaker Cuvier, Deluc, so mnenja, da so se one rečne delte pričele delati pred kakimi 6000 leti. Seveda so se našli tudi taki, katerim se je to število veliko premajhino zdelo. Okolu l. 1850 so našli v Nilski ravnini lončene črepinje in kosčke žgane opeke še 20 m globoko. Francozki inženir Girard je menil, da napravi Nil s poplavljenjem v dolini mej Kairo in Assuanom vsakih 100 let povprečno le 16 cm debelo plast grezi. Na ta način seveda se dobi lahko velikansko število let. Toda pravi izvedenci, kaker izvrstni poznavatelj egiptovskega sveta, inženir Eyth in drugi, so to računanje Girardovo zavrgli ter dokazali, kako različno nanese reka Nil na raznih krajih one guojene, rodovitne snovi.

Tudi g. J. Šubic v „Lj. Zvonu“ II. let. XII zv. pripoveduje o nekem Horneju, ki je bil l. 1825 preiskoval egiptovske spomenike ter preračunil iz 10m visokih Nilovih naplavin, na katerih dnu je bil našel kose žgane opeke, da je človek vže pred 14000 leti živel v Egiptu in vže takrat imel nekaj omike. Pripoveduje nadalje pa še o veliko viši človeški starosti. Po preračunjenju zares velikega učenjaka in geologa angleškega Lyella je preteklo celih 36000 let, da se je prag njagarskih slápvov toliko nazaj proti izviru pomaknil. Ker so se pa našle v sladkovodnih utvorih (Süsswasserbildung), katere na enem kraju prereže struga Niagare, okamnele kosti mastodona, velikanskega sesalca iz rodu slonov, ki je bil sovrstnik človekov, je to dokaz, da je tudi človek vsaj vže pred 36000 leti na svetu prebival. Pove nam tudi, da se drugim učenjakom to število še premajhino zdi, ter sklene svoj spis: „Te črtice pa nam kažejo, da je človek vsekako vže silno star znanec naše zemlje . . . kažejo nam, kako nepopolni so naši posvetni viri, kako stara je zgodovina? naša.“ Tako g. Šubic.

No, 14000 ali celo 36000 let je vže lepa starost, ali vse to je le malenkost proti starosti, s katero so se ponašali stari Kalddejci, Egipčani in Kitajci. To gre kar na več sto tisoč let. Škoda je le to, da jim je malokateri verjel. Vže stari Cicero je pisal o njih (De divinat. I. 19): „Tiste, ki nam hočejo kazati 470000 let stare spomenike, moramo prištevati ali mej norce ali

meji nečimerne in nesramne ljudi.“ Wiseman je pisal glede tega mitičnega časa: „Milijon let se ravno tako hitro najde, kakor tisoč, in bravci vse to verujejo, ako so le napravili prvi korak, namreč verjeti, da so kralji potomci sonca in lune ali enakih nadzemeljskih starišev. Ne moremo si kaj, da bi onih ne pomilovali, ki so se dali zapeljati, da so takim budalostim verjeli.“

Vendar pogledjmo, ali je oni žgani opeki pod 10m visoko grezjo, ki jo je v teku časa Nil naplaval, res pripisovati tako visoka starost. Proti tako visoki starosti je vže to, da so stari Egipčani kaker tudi Assirci in Babilonci zidali svoja poslopja z opeko, ki so jo iz ila in slame naredili in na soncu posušili. Opeko žgati so ljudje splošno pričeli še le pod rimsko oblastjo. Sploh se pa na Nilske naplavine ni kar nič zanašati, kar nemogoče je pa jih vzeti za podlago računanja. Zakaj ako tudi dopustimo, da se je to nakopičevanje grezi zadnja stoletja enakomerno godilo, kedo more sklepati, da se je vedno tako godilo in sicer ves čas kvarternerne dobe? Kaka povedenja je mogla nanesti v eni noči toliko grezi, za koliker bi se v normalnih razmerah potrebovalo morebiti več tisoč let. Vže omenjeni inženir Eyth pravi, da ni mogoče dobiti gotovih dat glede kvantitavnega vzdigovanja zemlje v delti. Kako leto nanese Nil celi grič grezi, ki se kmalu obraste z grmovjem in raznimi rastlinami; drugo leto pa, ko voda bolj naraste in bolj močno dere, zgine kmalu griček in grmovje ter ostane le izprana jama. Sicer je pa treba pomisliti, da je to Nilsko poplavljenje silno važno za poljedelstvo, da tedaj tudi človeška roka vmes posega in to regulira. Kako lahko tedaj kaki Fellah, ki je napravil nasip na spodnjem koncu svojega polja, naplavi v enem letu par tisoč let v najbolj bistroumne račune evropejskega učenjaka. Sicer se pa najdejo v Egiptu 15-30m globoki vodnjaki in vže Herodot poroča, da so nastale na onih krajih, katerih Nil ni poplaval, globoke jame. Kedo bi mogel dokazati, da niso bile vržene one lončene črepinje in koščeki opeke v take vodnjake ali jame, katere je pa poznejše poplavljenje zasulo? Razvidno je tedaj, da je nemogoče iz Nilskih poplavin določiti absolutno človeško starost. To velja tudi o grezih, ki jih najdemo pri iztoku družih rek. Enako moramo sklepati o pomikanju praga nijagarskih slapov proti izviru. Do sedaj se še ni posrečilo nobenemu, natančno določiti, koliko časa je bilo za dosedanje pomikanje potrebno. Lyell je sicer avkoriteta, velik geolog, ves zavzet za visoke številke, katere pa večkrat sam popravlja, vendar ni nobeden dolžan kar priseči na to, kar on pravi. Tako n. pr. je on preračunal pri svojem prvem bivanju v Ameriki, da se je delta reke Mississippi pričela delati pred kakimi 100000 leti, pozneje je to število skrčil na polovico in novejša preiskavanja celo na par tisoč let. Enako je Lyell tudi za vzdigovanje raznih krajev

na svetu, kaker n. pr. na obrežju Škandinavije, postavil silno visoko število let. Sploh se dandanes veliko greši na avktoriteto učeajakov. Ne zametujemo sicer opazovanja in opravičenih mnenj pravih učenjakov, ali. da bi se moralo kar priseči na njih hipoteze in mnenja, da bi morali vzeti njih opazovanja in račune kar za eksaktne rezultate znanosti. tega ne more noben pаметen človek tirjati. Računi, ki se opirajo le na hipoteze in malovredne primere, za nas niso zanesljivi, in naj jih je napravil sam učenik Lyell. O njem pravi Pfaff na koncu svoje kritične razprave (Neueste Forschungen): „Obžalovati je, da se je dal zapeljati tak zaslužen in sicer tako previden raziskovalec k taki razlagi in trditvi, katero prosto ljudstvo le prerado kot dokazano sprejme.“ Sicer se je pa Lyell sam določno izrekel, da on svojo knjigo o starosti človeškega rodu nikaker ne izda kot končno razsodbo, temuč le kot poskušnjo, ki naj bi učenjake spodbujala k nadaljnemu marljivemu raziskovanju.

Mnogo so se trudili učenjaki preračunati starost človeškega rodu iz visokosti šote na raznih barjih. Pa tudi pri teh računih se kaže nezanesljivost in negotovost.

Natančno so različni učenjaki preiskali angleške, francozke, nemške in druge barje. Vsi so bili jako izvedeni, preiskovali so vsi enake prikazni, rabili vsi enake geologične časomere, trdili so, da so bili zelo natančni in previdni v svojem raziskovanju, in vendar so nekateri izračunili 7000 let, drugi pa 100000 let za starost človeškega rodu. Temu se ni čuditi. Zakaj ako pomislimo, kako različna so močvirja in barja, kako je šota na nekaterih krajih trda, da celo zelo težke reči pri vrhu ostanejo, na drugih krajih pa mehka, skoraj tekoča, da se po več metrov globoko vderejo; kako raznovrstno se na mnogih krajih barje množi, kako malo nam je znano razmerje mej tvorbo barja in drugimi geologičnimi prikaznimi, lahko rečemo, da leži oziroma na to vse preračunjevanje starosti človeškega rodu na dnu močvirja. To nam nekoliko pojasni in dokaže novejša najdbe. Večidel denarja, sekir in orožja iz angleških in francoskih barij je iz rimskih časov. Pri Flensburgu so našli zadnja leta rimske skite 10 — 11 črevljev globoko v šoti. V barji pri Gröningen so našli 30 črevljev globoko denar iz časa cesarja Gordijana, in v najnižjih plasteh šote v Somečki dolini velik čoln poln opeke.

Enako malo zanesljivo je tudi preračunjevanje starosti človeškega rodu iz starosti stavb na kolih (Pfahlbauten), na katere je l. 1854 Dr. Keller v Zürichu prvi opozoril in ki imajo zavoljo svojih mnogoštevilnih ostankov velik pomen za zgodovino človekovo v Evropi. Ko se je bila prva prenapetost in sanjarija nekoliko poglobila, so prišli od 100.000 let kmalu na par tisoč. Dandanes nobeden ne dvoji, da segajo evropske stavbe na kolih globoko še v historični čas. Heer je dokazal, da so se evropski prebivalci teh stavb pečali s poljedelstvom, sè sadjem in

živinorejo. Poznali so tudi nekoliko obrtnije ter imeli od začetka orodje iz kamenja, lesa, kosti in rogov, pozneje pa tudi iz brona in železa. Helyetske stavbe prištevajo v tretje in četrto stoletje pr. Kr. in najstariše sploh le malo čez 10. ali 12. stoletje pred Kristusom.

Iz te razprave sledi, da človeku z nekoliko dobre volje in resnicoljubja ni težko v soglasje spraviti sv. pismo in nauke pravega znanstva; da so vsi poskusi, določiti sè številkami absolutno starost človeškega rodu do sedaj še brez gotovega uspeha; in da je tisto računanje še najbolj zanesljivo, ki ne sega veliko čez 5 — 7000 let.

P. A.

Napredno-radikalni tok v českem narodu.

Slovenem v opomin.

I. Dvoje besed za vvod.

Predmet, ki smo se ga namenili razpravljati v pričujočem spisu, zdi se nam posebne važnosti. Pred tremi leti preveriti nas je hotel visok gospod, da mej Slovani ni onega liberalstva in radikalstva, ki se nahaja pri družih narodih zapadne Evrope; Slovani so baje vže od narave tako krščanski, da sploh niso dovzetni za enake pogubne nauke. Tako misli še danes marsi kateri Slovenec. Zato se pri nas sumljive prikazni mej Slovani ali prezirajo, ali milo sodijo, ali pa se jim sploh ne pripisuje nikaka važnost, češ. to so — otročarije! Slovenci so optimisti, ko jim gre soditi o slovanstvu! Mi pa mislimo drugače. Slovani so žalibog ravno tako in gotovo nič manj ko drugi narodi dovzetni za krive liberalne in socijalistične nauke. Skušnja nas potrjuje, da se ne motimo. Mi smo vže večkrat kazali na rastočo protikrščansko, revolucionarno propagando v českem narodu — imeli so nas je za črnogledce, ki reč pretiravamo. Prepričani smo, da se nas bo ravno tako in še bolj nemilostno obsojalo tudi zdaj. Pa nekateri se sploh tako dobro počutijo v svojih zlatih slovanskih sanjah, da se ne bodo vzdramili, dokler jih d o g o d k i ne prebudijo.

Drugi poreko: Zakaj pa vedno le Slovane napadati? „Rimski Katolik“ bi našel dovolj radikalizma tudi v Nemčiji in v Italiji! Tu treba začeti! Pa nam ne gre to v glavo. Čemu bi pač dokazovali, da biva na Nemškem in Francoskem brezverstvo, ko tega nihče od nas ne taji? Očitnega sovražnika ni treba ovajati, niti svariti pred njim! In sploh, kaj je nam do tujcev?

Nemcev in Francozov ne bomo pač hodili spreobračati! Nam je mar za domačo hišo. Tu moramo čuvati. Mi bi tudi po Českem ne segali, da bi duh česki toliko ne vplival tudi na Slovence. Da bi mi ne bili vže za časa apostolom českega husitizma prečrtali računov, bi bila danes naša akademična in deloma srednješolska mladina večinoma vže v njih radikalnem taboru. Ne! Mi smatramo reč za resno — zatorej bomo čuvali! Pričujoči spis naj Slovencem posveti v propad, v kateri drvi česki narod, naprej mladina — v ta propad so hoteli potegniti tudi slovensko mladež, z njo bodočo Slovenjo. Ako toraj zasledujemo tajne spletke, ki se Slovencem delajo, da bi se jih speljalo v revolucijo proti cerkvi in Avstriji, ako sovrage naše vere in časti ovajamo, menimo, da s tem skazujemo narodu največo ljubezen. Bodočnost bo kazala, da se nismo motili.

Omislili smo si raznih glasil in knjig najnovejše radikalne stranke na Českem; stalo nas je veliko truda in časa, da smo vse prebrali in vrédili. Bravci naj iz vsega posnamejo, kaj se pripravlja na Českem. Naši bratje na severu dozorevajo za revolucijo. V naslednjem spisu navajamo večinoma besede radikalcev samih — iz njih lastne izpovedi naj se jih sodi! Kdor nji mnoče verjeti, je neozdravljiv — ozdravijo naj ga — dogodki, ki so v nedaljni bodočnosti neizogibni.

Viri, ki smo jih pri tem spisu rabili, so naslednji: Antonin Čížek a Al. Hajn: „Proces st. zv. Omladinou“. — Razni letniki „Časopisa českého studentstva“ — „Časopisa pokrokového studentstva.“ — Razni letniki socijalističnega lista „Zář“ — „Radikální Listy.“ — Časopis „Omladina.“ — Dr. D. M.: „List z nejnovější historie vnitřního našeho politického života.“ — „Nové Proudý.“ — „Neodvislost.“ — „Nezavislost.“ — „Dnešní otázka mravní“ napsal J. V. Krejčí. — Razni letniki socijalnega, političnega in literarnega časopisa „Rozhledy.“ — Razni letniki „Vesne.“

II. Sodnijska obravnava proti „Omladini.“

„To, co oni činili, jsou útoky přímo proti dynastii, proti státu, proti náboženství, proti společnosti, a ja mám za to, že stát má svatou povinnost chrániti se proti takovým útokům, které obrožují jeho existenci Zde nejsou dětinské elementy, nýbrž zde jsou živly, se kterými se musí počítat.“

Državni pravnik Lorenc v pravdi proti „Omladini“.

Šestinsedemdeset mladeničev in mladih mož je stalo začetka tega leta pred sodiščem v Pragi. Mnogi so bili do šest mesecev v preiskovalnem zaporu. Pred obsodbo je eden pobegnil v London, drug v Ameriko, tretjega so zavratno vmorili njegovi drugovi.

Obtoženi so bili veleizdaje, razžaljenja Njegovega Veličanstva in udov cesarske družine, snovanja skrivnih društev, žaljenja postavno priznane cerkve, tatvine, zlobnega poškojenja tujega blaga in sleparstva. Meji njimi so bili rokodelski pomagači, delavci, vredniki, nedavno z vseučilišča izključeni študenti, učiteljski pripravniki, dijaki, dva advokatska koncipijenta, mej njima eden tajnik mladočeskega kluba!

O priliki obsodbe je državni pravnik mej drugim govoril: „Posebno Holzbach in dr. Rašin (obsojenca) sta trdila, da naprednjaki (imenovani obtoženci) hočejo priboriti popolno svobodo osebe, tiska, in besede... Mislim, da moz, kateri hoče veljati res za borivca svobode, za plemenitega svobodomiselnika, mora se bojevati s plemenitim orožjem Orožje (zatoženih naprednjakov) pa je golo nasilstvo in terorizem.... Na tak način ne sme nikdo bojevati se za svobodo. To, kar so oni delali, je le naval in vpor proti cesarski hiši, državi, veri, proti društvu, a država ima sveto pravico se braniti takih napadov, kateri so naperjeni, da bi jo zrušili.... Drugi se zopet zagovarjajo, češ, da vsi pojavi, radi katerih so obsojeni, so le pojavi narodnega mišljenja in navdušenja za narodne velikane. Ni res.... Ti narodni velikani, na katerih ime se je grešilo, Jungman, Komenský, Havlíček, Neruda itd., ti bi se v grobu obrnili, ko bi videli, kako se njihov spomin slavi....

Zopet drugi proslavljajo zatožence za narodne mučenike. Ravno nasprotno.... Tu so zločini proti cesarski hiši, cerkvi, društvu, a te napore se mora preganjati. Ni mogoče tukaj govoriti o mučeništvu. Da so obsojeni, so vzrok kazni vredna dejanja.

Drugi so rekli, da gre tukaj le za same otročarije, za dejanja nezrelih ljudi, dejanja brez važnosti, ki niso nikaker nevarna državi in društvu. Glede na to opomnjo opozarjam na grozni zločin, ki se je izvršil 23. decembra 1893. (Ta dan so mladeniča Rud. Mrvo zaboli, ker je zatožence policiji naznanil). To je vendar dokaz, da ne gre tukaj le za otročarije, za gol izrodek romantične domišljije, nasprotno — ta dogodek je pokazal veliko važnost vse stvari in združenja, iz katerega neki ono dejanje izvira.... Tu niso otročji življi, ampak tu so življi, s katerimi se mra računati....

Dva zagovornika sta reč teh obtožencev imenovala rečeelega naroda. To moram zavriniti. V čast českega naroda trdim, da ni tako. Če tudi nekoji dejanja obtožencev hvalijo, vendar večina naroda českega z vsem pravom ona dejanja obsoja. To sem hotel opomniti v obrambo českega imena in v čast naroda českega.“ — Tako državni pravnik.

Izmej obtožencev je bil le eden nad 30 let star, vsi drugi so bili mej edenindvajsetim in šestnajstim letom. Za nedolžne spoznanih je bilo samo osem. Drugi so bili obsojeni na osem

in manj let večinoma težke ječe. Vsi obtoženci skupaj so dobili šestindevetdeset let, dva meseca, osemindvajset dni.

Nesrečni mladeniči! Vbogi stariši, a tudi država.

Pa vsako gibanje mora imeti tudi svoj vzrok. Kako je tedaj prišel tako velik del česke mladine, kateri so vradno nazvali „Omladino“, sama pa se imenovala „radikalno-napredno stranko“, kako je ta del česke mladine zašel na revolucionarna, nihilistična pota? Morda nam nesrečna mladina sama pove!

III. Ključ do osrčja nove radikalno-napredne stranke na Českem.

„ Tu neni divu, když výsledkem teto „mravní výchovy,“ je v záka naprostý, duševní nihilismus. vzniklý z permanentní negace všeho, co mu proti jeho vůli po léta bylo vnucováno.“

Časopis pokrokového studentstva I. št. 59.

„Býti trestán pro jisté přesvědčení, jehož jsem dospěl vědeckou cestou . . . jest skutek moci, která si osvojuje výsadu neomylnosti, což vše — po mém mínění — daleko má býti, mužů vzdělaných, mužů působících na ústavě, kde nad jiné panovati má svoboda myšlení a bádání.“

Časopis českého studentstva IV. 290.

Ta ključ nam podaje denašnja šola.

„Od srednjih šol se mora tirjati — tako piše „Časopis pokrokového studentstva“ I. str. 45, eden izmej organov radikalno-napredne stranke česke — da vcepi svojemu dijaštvu svoto pozitivnih vednosti in mu s tem pridobi splošno omiko in razsodnost, tako da more na tej podlagi sezidati si in vstvariti svoj nazor o svetu V to je šola dolžna znanstvene resnice do cela stvarno, čisto, popolno podavati; sicer izročeno ji mladino slepari in nje življenju nič ne koristi.“

V tem oziru je na naših srednjih šolah zelo žalostno. Nobeden predmet se ne podučuje tako, o nobenem si dijak ne more napraviti harmoničen, celoten pojem. Vzrok temu je, da se vsi predmeti (izzemši matematiko in fiziko, morda tudi kemijo) dijakom podajajo kot kosi, kot surovina t. j. le zunanja dejanja, o vzrokih pa, o kavalnem stiku, o zistemu ni duha ni sluha.

Kaj naj rečemo o zgodovini? Na srednjih šolah ona ni drugega, nego naštevanje letnic in neslano popisovanje bitek. Kar se o kulturi raznih narodov podaja, ne zadostuje, da bi abiturijent mogel stvar samo in nje duh spoznati. A kaki dobiček ima mladenič od golega naštevanja zgodovinskih dogodkov?

Se slabše je glede prirodnih ved; njih ozadje osvetliti je kar prepovedano. Abiturijent ostaja glede prirodnih ved ignorant. Tu ni čuda, ako je pri dijaku sad te „m-

ralne yzgoje“ **pravi duševni nihilizem**, ki se je porodil iz vednega zanikanja vsega, kar se mu je cela leta proti njegovi volji vsiljevalo.“

Ne le o srednjih šolah, ampak tudi ljudskih trdi radikalno-napredna stranka česka, da vedejo mladino na kriva pota: „Da, niže šolstvo povspesuje kar naravnost duševno razdvojenost v svojih gojencih, ker je osnovana na dveh si nasprotnih temeljih: na temelju vere in realnega poduka, ki prvej nasprotuje. Tako čutimo dve sovražni si duši v sebi vže od dobe, ko smo se začeli učiti a-b-c.“ Tako čitamo v neki brošuri, koja je izdala radikalno napredna česka stranka.¹⁾

Ali ne povspesujejo morda tudi vsenčilišča nazorov, kaker jih izpoveda radikalno-napredna česka stranka? Akademski senat česke univerzitet je leta 1892 izključil štiri slušatelje radikalno-napredne stranke, češ, da so na shodih govorili ali glasovali za človeški družbi pogubni socijalistični nazor kolektivizma. A Hajn, jeden izključenih, ki se nahaja tudi mej obsojenimi „omladinisti“ vsenčiliščne profesorje zavrača, kako ga morejo kaznovati „za znanstveni nazor, katerega najboljši možje velikih univerzitet svobodno oznanjujejo studentstvu po učilnicah“ (vědecký názor, ježž nejlepši mužové velikých universit volně hlásají studentstvu v posluchárnách?!²⁾) In zopet: „Biti kaznovanemu za neko prepričanje, do katerega sem prišel po znanstveni poti, preučavajoč narodno-gospodarske, socijologične in filozofično historične spise, je čin neke sile, ki si nezmotnost prisvaja, in ki bi moral biti tuj res omikanim možem, ki delujejo na zavodu, kjer ima posebuo gospodovati svoboda mišljenja in raziskovanja.“³⁾

Kdor bere te izpovedi radikalno-napredne stranke, kako bi mu ne prišla na um osnovna določba šolske postave avstrijske: šola bodi mejverska (t. j. proti krščanska), veda (t. j. tudi zmota) in nje učenje je prosto?! Ako dovoljuje vlada vsenčiliščnim profesorjem vsako herezijo in zmoto svobodno oznanjevati, zakaj bi je ne smeli tudi dijaki? Ako država tega noče, tedaj reformuj najprej šolski zakon, da bode le resnica in nje učenje prosta, a ne zmota; v šolskih predmetih zavladaj zopet verski duh, metafizika zavzemi zopet častno mesto, ki ji tiče, tako da bo mladina spet mogla priti do svetovnega nazora, da bo vedela, zakaj ima živeti. Potem ne bomo slišali več jadikovanja, kaker je beremo v knjigi česke radikalne stranke: „Današnji človek ne ve, čemu ima živeti . . . Dokler je imel vero, napeljavala ga je ta, da je vsak svoj korak spajal z nadčutnim

¹⁾ Dnešní otázka mravní. Krejčí 1894 str. 28.

²⁾ Časopis českého studentstva IV. str. 229.

³⁾ Časop. čes. stud. IV. str. 290.

svetom, z vzroki neskončno visokimi — a sedaj, ko je njegovo znanje omejeno le na ozki krov gmotnih reči, ko o nadčutnem svetu ničesar ne ve in tudi ne more ničesar vedeti — kaj mu ima biti zadnji namen, zadnje gibalno, zmisel, kaj obseg njegovemu življenju? Dolžnost? Do koga? Nikogar ni, ki bi imel pravico mu vka-zo-vati! Delati v korist domovine, društva, ljudstva? Pa zgodovina priča, do zla in bede noben napor ne more vničiti! Kaj pa je to — domovina, ljudstvo? Znanost mu dokazuje, da čez nekoliko milijonov let zgine zadnji človek na zemlji, in tedaj kaj bo iz te dandanašnje njegove domovine, kaj iz njegovega visokega pojma o človeštvu? Same prepale, nične sence! Dasi tle še dandanes človeku moralne moči in se krčevito zvijajo, da bi kaj delovale, vendar dandanašnji človek ne ve, čemu bi svoje moči žrtvoval, ne ve, zakaj živeti, zakaj delovati!“¹⁾

IV. Napredno-radikalna stranka in katolištvo. Nje negativna veroizpoved.

„My tvrdíme, že již jest ale nejsvrchovanější čas, by zrušilo se učení dle dogmat a zavedlo se učení — nabeženství lidskosti právě“

Zař II. č. 4.

„Teologična fakulteta na vseučilišči po našem nazoru je anahronizem; da so jo ustanovili, je znamenje . . . nazadnjaškega duha na českem vseučilišči.“²⁾

„Obžalovanja vredni so učitelji, ki so se vdeležili . . . duhovnih vaj na jezuitskem Velegradu.“³⁾

„Žganjarstvo, bigotizem, pijetizem in fanatizem verski (vernost) in renegatstvo, ves ta gnjus grdi še vedno dobro polovico naroda českega.“⁴⁾

„Na svetu ni nič nadnaravnega, vse je naravno.“⁵⁾

Jezus Kristus jim ni nič več od Giordana Bruna itd.: „Kristus je bil križan, Jan Hus in Giordano Bruno sta bila sežgana, Parsons, Spiess, Engel, Fischer so bili obešeni (v Chicagu) — ti ysi so dali vzgled najglobokejšega prepričanja.“⁶⁾

„Noro je misliti, da nas bo na onem svetu kateri pravični sodnik poplašal ali kaznoval zaradi vere ali nevere. Ako je svet kulturno in moralno in v drugih lepih rečeh na-

¹⁾ Dnešní otázka mravní. Krejčí. 1894. 31—32.

²⁾ Nezavislé Listy 1893. č. 5.

³⁾ Radikální Listy I. č. 14.

⁴⁾ Rad. Listy I. č. 8.

⁵⁾ Zař II. č. 12.

⁶⁾ Zař II. č. 12.

predoval, napredoval ni radi cerkve, ampak proti in vkljub cerkvi¹⁾

„Filozofija in vera — obe ste teoriji, o katerih ni mogoče trditi, ali ste resnični ali lažnjivi Nekateri deli verstva so očitno prave laži“²⁾

„Nekatere vere učijo, da po smrti človeški duh živi brez telesa, brez materije; take vere s tem izpovedajo nekaj, kar je proti razumu“³⁾

„Priroda sama nam podava zadostnih dokazov, da svet ni postal iz nič, ampak da je sama večna“⁴⁾

„Materija je glede časov brez začetka in konca, ravno tako tudi glede prostora, katerega zavzema“⁵⁾

„Sveto pismo je knjiga polna nedoslednosti in roganja proti Bogu“⁶⁾

„Ciril in Metod pri nas nista vpeljala katoliškega veroizpovedanja, ampak veroizpovedanje razkolne cerkve in nika-ker rimske“⁷⁾

„Tu je zopet nov dokaz, kako potrebno je, da se samostani razrušijo Naloga vlad je, da korenito pometejo te vstanove brez namena“⁸⁾

„Čudesa se morejo goditi le v fantaziji nezavednega človeka“⁹⁾

„Vera začenja, kjer razum neha ali pa se še razvil ni“¹⁰⁾

„Kristus je bil človek, kaker vsak drug človek . . . rojen od naravnega očeta in narayne matere . . .“¹¹⁾

„Tem klerikalniši bode Moravsko, čim večja propast mej njo in zemljo česko“¹²⁾

„Tam, kjer so katoliška politična društva, posebno pazimo in o vsaki priložnosti dokazujemo, kako malo so narodna, kako odvisna od hijerarhije, katere nam je skoz in skoz sovražna, dokazujemo njih škodljivost v narodnem oziru“¹³⁾

„Duhovstvo, ker je vzgojeno v pokorščini do avktoritete, ljudstva nikdar ne privede do samostalnosti, jemlje mu pogum do vsakega javnega podjetja“¹⁴⁾

¹⁾ Zař IV. ř. 12.

²⁾ řasopis pokrokov. studentstva I. str. 38.

³⁾ Zař II. ř. 2.

⁴⁾ Zař I. ř. 21.

⁵⁾ Zař I. ř. 23.

⁶⁾ Zař II. ř. 3.

⁷⁾ Zař II. ř. 3.

⁸⁾ Zař II. ř. 4.

⁹⁾ Zař III. ř. 3.

¹⁰⁾ Zař III. ř. 3.

¹¹⁾ Zař III. ř. 3.

¹²⁾ řas. řeského stud. IV. 18.

¹³⁾ řas. pokr. stud. I. ř. 6.

¹⁴⁾ řas. řesk. stud. IV. 88.

„Da bi duhovniki narod vzgajali, to mora prenehati. Oni so v narodu več slabega kot dobrega naredili.“¹⁾

„So mnogi, ki oznanjujejo, da vera sama vse podaja, kar ljudstvu prospeva; s takimi nazori se v ljudstvu narodno in politično prepričanje kar naravnost duši.“²⁾

„Vera v dogme ne more poroditi globokega prevrata v notranjosti.“³⁾

„Evangelij nam ne imponuje zato, ker je evangelij, ampak zato, ker nam podaja to ali ono vzvišeno moralno načelo.“⁴⁾

„Evangelij nehava biti cerkven nauk . . . ampak postaja vedno bolj revolucijski nauk društvenih nezadovoljnejšev.“⁵⁾

Tako in enako pišejo glasila nove radikalne napredne stranke na Českem. Ta protiverski duh veje v česki mladini. Mejverske državne šole so vzgojile, kar so po svoji naravi tudi morale vzgojiti — smrtne sovražnike katoličanstva. Tudi pri obravnavi proti „Omladini“ so mnogi mladeniči izpovedali, da so brezverci, da ne verujejo ničesar.⁶⁾ Vsa glasila te nove stranke, posebno pa delavska, razpravljajo večinoma le verska vprašanja. Kaker se v dogmatiki katoliške resnice dokazujejo, tako jih v onih glasilih po vrsti zavedno, dosledno pobijajo. „To delamo, piše „Zař“, ker je ravno cerkev nam na potu, da izvršimo svoje nakane.“ Delavski list „Zř“ n. p. ima na majhnih štirih straneh te le razprave: „Iz modrosti Talmudove“, „Verski nazori starih narodov“, „Čudes a in čudodelniki“, „Je sv. pismo vir vere“? itd. seveda vse se razpravlja v protiverskem duhu. Drugi podobni članki so: „Načelo Jos. Mazzinija“, „Nazor Charlesa Darvina o veri“, „Razmišljanja o Husovih listih“, „Duhovski celibat“, „Izvirno stanje človekovo“, „Nekoliko misli Büchnerjevih“, „Vera ni podlaga moralnosti“, „Darvinizem in socijalizem“, „Ateisti“, „Renan o Pavlu“, „O možganih človeških in opičjih“, „Japonci ne verujejo ne v Boga ne v nesmrtnost duše“, „Narodi brez vere“, „Materija je večna“ itd. itd. Te članke smo pobrali le iz malo časopisov. Imena Mazzini, Büchner, Darwin, pričajo jasno protikršćansko mišljenje česke mladine. Ni čuda, ako se upajo vže pisati: „Mi trdimo, da je vže najskrajniši čas, da bi učenje dogem razrušili in vveli učenje — čiste človečnosti.“⁷⁾

¹⁾ Ibid. 323.

²⁾ Čas. česk. stud. IV. 323

³⁾ Krejčí. Dnešní otázka mravní. V Chrudimi 1894.

⁴⁾ Krejčí. I. c. 53.

⁵⁾ Krejčí. I. c. 52.

⁶⁾ Anton Čížek: Proces st. zv. „Omladinou“ v Kolině 1894. st. 63. in 378.

⁷⁾ Zař II. č. 4.

V. Napredno-radikalna stranka pa Hus, Komenský in česki bratje.

Njena pozitivna veroizpoved.

„Husovo povolání u nás teprve počína; Hus bude po druhé konati n šim krajem cestu duchovní; jeho teplý, obrozující, oživující, vzněcující dech cílně, šíří se dál a dále; uchvacuje české mozky a srdce.“

Radikální Listy I. č. 9.

„Slavenín toho (Komenského), kdož byl v minulosti nepřitelem jesuitismu klerikalizmu, odsuzujeme tyto směry a prohlašujeme, že se s nimi nikdy nesmíříme.“

Časopis českého studentstva IV. č. 6.

„Husovim slavnostim prisojamo velik pomen. V Husu nahajamo vse, po čemer je naš narod postal kulturn faktor: po njem se začenja duševna kriza, razpor mej duhovno-cerkveno organizacijo in mej novimi nazori, moralna kronična revolucija, umstvena in politična, v kateri še dandanes živimo, vseobči prevrat, o katerem še sedaj ne moremo prerokovati, kedaj ga bode konec To vse iz njega vstvarja ideal za naš sedanji položaj, in iz proslavljanja njegovega agitacijsko sredstvo v najplemenitejšem pomenu besede Popularizujoč ime Husovo — in to Hus zasluži — razširjamo načela svoje lastne borbe Razvidno je, da pod proslavljanjem ne razumemo le besedičenja, zastav itd., ampak notranje, duševno slavljenje, bodi tudi malo glasno Čakamo Husa, za katerim je prišel Žižka, zdrava misel in — možko dejanje. Treba je mož, da nas najprej moralno povzdignejo potem pridejo tudi Žižke“¹⁾

„Od oblike moramo priti na obseg, od pojma Hus, moramo prodreti v njegov notranji pomen Vže ime elektrizuje množico; ljudstvo ga obožuje. Temu oboževanju treba dati konkretno podlago, ljudstvo mora vedeti, zakaj se navdušuje, kdo je Hus? Hus je naprednjak, obnovitelj, otrok sicer svojega časa, a težil je za cilji modernega sveta, on je bil racionalist, demokrat z nadihom československega komunizma Živel je napredno v najskrajnejšem odporu proti konservatizmu, odrvenelosti, za popolno svobodo; kamer je koncil postavil avtoriteto, je on postavil svobodo vesti. — Živel je tudi narodno-socijalno, težil je očistiti posameznike in neodvisnost priporiti narodu svojemu V vsem tem miselnem in socijalnem viharju tiči troje jedro: odvrniti se od skažene cerkve, vpreti se

¹⁾ Časopis pokrok. studentstva, II. č. 7 a 8.

aristokraciji in fevdalnosti, braniti svojo narodnost V Husu se je ta revolucijski prevrat osredotočil in on sam ga je najodločneje izrazil. Narod se je zavedel, in tudi pokazal moči, ki v njem tle. Nobeden narod ni bil takopripravljen s krvjo zapečatiti svoje pravice Zato je Hus velik v naši zgodovini, slaven v svetovni. Vsak tak pojav — Sokrat, Kristus, Hus pomenjajo novo dobo, zasegajo v omikostoletij. Naše mlado gibanje ima nekaj podobnega (analogičkeho) v sebi: boj za najširšo svobodo občansko z vsemi posledicami — a odpor proti vsem tujim vladajočim življenjem, a težnja po popolni neodvisnosti. Stare težnje v moderni obliki. Radi tega je nam mladim Hus tako neizrečeno drag, zato je on naš ljubljenec, naš svetnik. Husov poklic še le začnjenja pri nas. Hus bode v drugič po naših krajih duševno potoval; njegov topli, obrajaajoči, oživljajoči duh čutimo, širi se dalje in dalje; polastuje se českega mozga in srca. A prodira se ne kaker čez kupe mučnikov; pa mučeništvo je vzelo nase moderno obliko, ni več le čin heroične požrtovalnosti — mučeništvo je postalo staina žrtva samega sebe Eden Hus je zadostoval, da si je narod ohranil svojo samostojnost: nekoliko takih rodov — in dosežemo, česar nismo niti upali. Ni na svetu večje moči od moralne sile Leta 1915 bode 500letnica mistrova; delajmo, da v tej dobi, vkljub vsemu trpljenju, se osvobodimo, ozdravimo, se osrečimo, pobratimo . . . Hus nas bode blagoslavljal.“¹⁾

Radikalna stranka nabira sedaj tudi za „kolegij Husov“, v katerem naj bi se mladina vzgajala v duhu Husovem. Tirjajo posebno, naj bi se onih 100.000 forintov, katere so Mladočehi nabrali za Husov kamenit spomenik, dalo za kolegij Husov, kajti ta bode živeč Husov spomenik, kateri bode vse one, ki bodo v njem, neprestano dan na dan, vsako uro, vsaki trenutek, spominjal na Husa, jim ga v misel in srce vcepljal Zdi se, da radikalna stranka doseže, kar namerjava.

Komenskega radikalci tako-le umevajo: „Slaveč spomin Komenskega slavimo razne kreposti sovraštvo do hinavščine, ki posebno v katoliški cerkvi tiči, in ljubezen do naroda Poleg narodnega momenta je v slavljenji Komenskega tudi moment napredni: protest proti vsemu, kar zadržuje svobodni razvoj narodov, bodi da je to duhovska vlada, ali vladni absolutizem ali ponemčevalna centralizacija . . . slaveč tega, ki je bil v minulosti sovražnik jezuitskega klerikalizma, obsojamo težnje klerikalcev in izjavljamo: da se z njimi nikdar ne pobotamo.“²⁾

¹⁾ Radikální Listy I. č. 9.

²⁾ Časopis česk. student. IV. č. 6.

Ko se je očitalo, da gibanje sedanje radikalno-napredne stranke je v prvi vrsti verskega značaja, so radikaleci kar naravnost sami priznali: „Ne tajimo, mnogo je resnice na tem, posebno sporočilo českých bratův je v napřední stranice jasno“.¹⁾

S tem naj se primerja, kar smo v svojem listu pisali o Husu in Komenském l. 1892, vže preden so izhajali česki radikalni listi, iz katerih smo izbrali četične citate v tem spisu — ali nismo prav sodili, kak pomen ima slavljenje teh českých junakov!

VI. Radikalno-napredne stranke političen in socijalen program. Njeno razmerje k Mladočehom. Teorija za prakso.

„Stojíme na straně mladočeské, ovšem na levém jejím křídle, na křídle radikálním, která radikálnost její se nejen co se týče taktiky, ale i pokud se programu týká, poněvadž náš program, jde hlouběji ku změně společnosti.“
Izpoved omladinista dr. Rašina pred sodiščem.

„Radikalizem v tomto případě znamená oposici do krajinosti, jdouci, neouvájeji před žádnými důsledky, proti násilí staví konečně i násilí.“

Časopis českého studentstva IV. st. 252 in 26.

Radikalno-napredno stranko označuje — kaker neki česki radikalec sam piše²⁾ — da ima določen, jasno povedan, širok program. Širok t. j. tak, kateri obsega vse strani narodovega življenja. Takih programov naše narodne stranke nimajo. Staročeska ni imela razven državnega českega prava v svojem programu ničesar: mladočeska stranka sprejela je v kulturnih in socijalnih vprašanjih le najnavadnije točke, poleg tega je pri tej stranki opazati negotovost, cincanje in bojazen. Nasproti tej negotovosti in polovičarstvu si je napredno-radikalna stranka osnovala jasen, popolen program. To je zanjo značilno.

„Napreden je tisti — tako je sama napredna stranka definirala — kateri je proti vsaki nadvladi naroda nad narodom, spola nad spolom, stanu nad stanom; kdor državo vidi v občanstvu samem in priznava vse posledice, ki iz tega izvirajo.“
Drugo napredno glasilo pa: „Vsak narod bodi svoboden na zunaj in znotraj — svoboden bodi kaker celota, svoboden bodi tudi posameznik v njem. Narod ne pokóri se narodu, a tudi posameznik ne posamezniku v nobenem oziru.“³⁾ „Idealna drža-

¹⁾ Radikální Listy I. č. 12.

²⁾ List z nejnovější historie vnitřního našeho politického života. V Chrudimi. 1894.

³⁾ Časopis čes. stud. IV. 169.

va napredne stranke je podemokratjena država (demokratizovaný stát), država ponarodjena, poljudjena. ljudska država, kjer bi občanstvo bilo država in država občanstvo.“¹⁾

„V političnem oziru tirjajo naprednjaki popolno-svobodo vesti, besede, tiska, itd. občo volilno pravico brez razločka spola, vpelje naj se ljudsko vojaštvo (milica,) ljudsko-brezplačno sodstvo, vradniki naj bodo osebno odgovorni za vsako kršenje zakona za dobe svojega vradovanja.“

„V kulturnem oziru bode napredna stranka skušala občno vzgojo korenito spremeniti v modernem duhu, vse znanosti morajo postati lastnina vseh stanov v narodu, cerkev loči se od države, šolstvo bodi brezplačno, vse šole naj bodo pristopne tudi ženskam.“

„V socijalno-gospodarskem oziru vpeljejo naj se progresivni dohodninski davki, odpravi naj se indirektni davek na vse življenske potrebe, fideikomisi naj se razveljavijo, podirjavijo naj se lekaine, brezplačna bodi pomoč zdravniškova, gospodarstvo naj vodita oba spola ravnopravno, naj se določi postavno normalna doba za delo, ravno tako minimalno-plačilo itd. itd.“²⁾

„Napredna stranka ni tako ednostranska, kaker naša narodna in svobodno-miselna stranka (t. j. mladočeska) niti kaker je socijalno-demokratična. Prva zastopa le narodno-politične težnje, druga le socijalno-demokratične in izključuje prve, vckliker ne nosijo na sebi vseobčega znaka. Stranka napredna je pa združila obeti smeri, program njen — kaker pravi „Čas. čes. stud.“ IV. 168 — spaja vrline obeh, a v pomankljivostih jima u sledi.“³⁾

„Pojem „narod“ nam ni nič abstraktnega, nekaj nad nami, ampak narod nam je posebno trpeče ljudstvo. Bojujemo se za trpeči ljud in ne za puhle pojme, in zaradi tega se staplja z nami niže ljudstvo proti višim stanovom, kateri spodnje mase vladajo.“⁴⁾

„Boj (proti klerikalizmu in dosledno tudi proti obstoječemu redu državnemu in društvenemu. Opom. pis.) se bode le tedaj vspešno bil, ako bode izviral iz jednotnega, trdnega, modernega, svetovnega naziranja, ravno tako kaker imajo klerikalci svoj določen nazor o svetu.“⁵⁾

Kaker smo videli, tak protikatoliški program si je napredna česka stranka res vstvarila. Vendar misli ostati le pri teoriji, kaker većinoma Mladočehi? Zdi se, da ne, in nje mrzlično-

¹⁾ Anton Čížek. Proces st. zv. Omladinou. V Kolně 1891.

²⁾ List z nejnovější historie. V Chrudimi. 1894.

³⁾ L. c. str. 9.

⁴⁾ Časopis pok stud. II 120.

⁵⁾ Radikální Listy. I. č. 12.

delovanje priča, da ne. Kličejo: „Ne ostajajmo pri teoriji, ampak lotimo se tudi vresničevati jo!“¹⁾ „Ako se sredica — (mladočeske stranke) zadovoljuje sè samimi gesli — dobro, a ne more, ne sme se zadovoljiti nje najskrajniše krilo; to bi sicer zgubilo pravico do obstoja, saj je njegov glaven poklic, da program (mladočeske) stranke izvršuje, da mu da **konkretno** obliko.“²⁾

„Geslo je: vzgajati in mikati ljudstvo! — mi je skušamo vresničiti po tisku, z besedo in dejanjem.

Geslo je: boj klerikalstvu! — mi se hočemo s klerikalstvom v resnici bojevati: s cenim tiskom, z društvenim organizovanjem ljudstva, skratka: mi hočemo oživiti spomin na slavno husitsko dobo, pokazati temeljne nazore o česki zgodovini.

Geslo je: razkriti dejanske naše razmere politične, kulturne, gospodarstvene, socijalne — mi bomo to izvršili!

Geslo je: priboriti si največe svoboščine in pravice — v to napenjamo vso svojo energijo.

Geslo je: pomagati vbogim dijakom — mi bomo delovali tudi tu.

Geslo je: tujcem pojasniti naš narodni polажaj — pripravljani smo tudi tu.

Geslo je: informovati in organizovati domače časopisje — tudi tu ponujamo svoje roke.

Povsod bomo delovali — sram nas ne bode najdrobnišega dela. Do boljših razmer ne pelje druga pot. Organizujmo sistematično delo v manjših rečeh, v malem obsegu, dokler v velikem razmerji ni mogoče, a da bode naše delo trajno in trpežno, nas zagotavlja fakt: **Prepričani smo o svojih namelih.**“

Dr. Rašin, eden obsojenih omladinistov, je pred sodiščem samim izjavil o napredno-radikalni stranki: „Stojimo na mladočeski strani, na levem njenem krilu, na krilu radikalnem, katera radikalnost se kaže ne le kar se tiče taktike, ampak tudi glede programa, kajti naš program teži po globokejši preosnovi društva.“

A „Časopis čes. studentstva“ definuje radikalizem: Radikalizem v tem slučaju pomeni opozicijo, ki gre do skrajnosti, ki se ne straši nobenih posledic, ki proti nasilju postavi tudi nasilje.“

¹⁾ L. c.

²⁾ L. c.

VII. Zunanji razvoj radikalno-napredne stranke. Razmerje k delavcem.

Povod k procesu z „Omladino“.

Leta 1889 je začelo izhajati glasilo z naslovom: „Časopis českého studentstva“, ki je povdarjalo posebno potrebo reforme intelektualne in moralne v dijaštvu. Vrednika sta mu bila vseučiliščnika Sokol in Hajn, omladinista.

Začetkom leta 1890 je to glasilo še jasniše razvilo svoj program: Dijaštvo imej svoj politični program v teoriji in praksi. List se ne bode bavil le z dijaškimi zadevami, ampak tudi s kulturnimi in socijalnimi: sè ženskimi vprašanjem itd.

Proti koncu leta 1890 si je ona mladina, ki je „Časopis českého studentstva“ priznala za svoje glasilo, pridela ime „pokroková strana“ t. j. napredna stranka.

Leta 1891, meseca januarja, je ta napredna stranka sklicala v Prago velik zaupen shod vsega českega dijaštva radi bližnjih državnih volitev. Tega shoda so se vdeležili tudi mladočeski poslanci dr. Engel in dr. Kučera, kot udje izvrševalnega odbora mladočeske stranke. Resolucije, ki so bile tu sprejete, so nekak obris političnega programa sedanje napredne stranke, katerega smo zgoraj razložili. O priliki tega shoda so dijaki poslali tudi memorandum mladočeskim državnim poslancem.

Istega leta meseca maja se je sešel v Pragi vže shod naprednega slovanskega dijaštva. Vdeležba je bila mnogoštevilna. Razun ruskega so se vsi drugi slovanski narodi vdeležili. „Čas. čes. stud.“ se je priznal za glasilo vsega slovanskega naprednega dijaštva v Avstriji. Česka sekcija se je izjavila za česko državno pravo in za personalno unijo z drugimi avstrijskimi deželami.

Leta 1892 se je zopet sklical shod napredne mladine na Dunaj. Mladočeski klub je zastopal dr. Kaizl. O tej priliki je bil sestavljen in sprejet politični in socijalni program, kaker ga napredna radikalna stranka sedaj izpoveda.

Pa ne le politično, ampak tudi literarno in socijalno je začela ta napredna dijaška stranka delovati. Razven „Časopisa čes. studentstva“ so si osnovali svoj političen tednik „Neodvislost“, leposloven list „Nové proudy“, za trgovsko mladino „Pokrokové listy“, „Věstník obchodní omladiny českoslovanské“; tudi mesečnik „Rozhledy“, ki načelno razpravlja dnevna vprašanja, je sprejel napredni program. Razen tega je osnovala „Omikajočo knjižnico“, kjer izdaja prevode tujih spisov važnih za napredno stranko, in pa „Knjižnico socijalnih nauk“. Izda-

ja tudi „Epistoly pro lid“, male brošurice, katerih so do danes mej ljudstvo raztrosili do 60.000.¹⁾

V zmislu socijalne točke v naprednem programu so dijaki začeli osebno občevati tudi z delavci, hodili na njih shode in tam tudi predavali, posebno v Pragi in okolici. Tedaj so bili češki delavci — kaker sami naprednjaki pripovedujejo — razdeljeni na dva tabora: na večjo mejnarodno socijalno-demokratsko stranko in na manjšo narodno socijalno-demokratsko. Prva je priznavala hainfeldski program. Dijaki so mej delavci delali v zmislu druge stranke. Delavska mladina se je kmalu oklenila naprednih dijakov, njih reform in svobodnjaškega mišljenja in delovanja. Leta 1891 se je ta mladina sešla v Kladnem. Osnovali so list za delavsko mladež nazvan „Omladina“. Vrednik je bil izšolan sedmošolec Lorenc, ki je pa kasneje v Brazilijo pobegnil. V programu je ta delavska omladina izpovedala jasno — da pripada socijalno-demokratski stranki in priznava radikalni socializem. Dijaška in delavska mladina se je toliko časa pajdašila, dokler se je eden del tudi formalno stopil z napredno dijaško stranko v jedno stranko priznavši napredni program, kaker je bil na Dunaji vsprejet, za svoj program. To se je zgodilo 1. 1893 meseca februarja v Kladnem.²⁾

Dne 18. avgusta 1893 bili so vsi praški listi polni poročil o velikih demonstracijah, ki so se godile na predvečer rojstva cesarjevega, pred kazinom plemenitašev, pred hotelom „U cisare rakouského“, pred spomenikom Jungmanovim, na Karlovem mostu pred kipom sv. Ivana Nepomuka itd. Vže meseca maja 1893 so po Pragi trgali in mazali cesarske orle, ne da bi policija mogla koga zasačiti. Ni si mogla drugače razlagati, kaker da to dela kako tajno društvo. Ko je policija mladiča Legnerja in Rudolfa Mrvo³⁾ zaprla, sta ta dva in posebno Mrva trdila, da biva neko tajno društvo, ki se „Omladina“ imenuje. Člani tega društva baje osnavljajo one velikanske protidinastične, proticerkvene demonstracije, oni trosijo veleizdajske liste po Pragi itd. Na te izpovedbe je policija advokatskega koncipijenta dr. Rašina, redaktorja Sokola (sin državnega poslanca Sokola), Hajna, Skabo, kasneje tudi Čížeka, tajnika mladočeskega kluba, zaprla, kot „intelektuelne“ voditelje skrivnega društva „Omladine“. — Vsi so tajili, da bi bivalo tako društvo. A sodišče je toliko dokazov⁴⁾ imelo, da je obsodilo vse zatožence skupaj na 96 let in

¹⁾ Primerjaj: „List z nejnovjší historie“

²⁾ Anton Čížek: „Proces st. zv. Omladinou“. V Kolíně 1894, st. 22 in sl.

³⁾ Ta sam je bil p pred osnoval skrivno društvo „Podzemeljska Praga“. Mladina se je shajala v kletih. Policija je prišla na sled. Kasneje je hotel osnovati novo tajno društvo „Krvava sekira“.

⁴⁾ Dokazalo se je tudi, da sta se skrivnih shodov vdeležila tudi mladočeska poslanca Kožíl in grof Kounic.

več večinoma težke ječe. Organizacija je bila po izpovedi obsojenca Emila Hocha podobna nekemu italijanskemu revolucionarnemu društvu mazzinijevih framasonov. Udje so se delili mej „palce“ in „prste“. Ako je Mrva povedal pravo število „palcev“, bi moralo biti v oni praški „Omladini“ — društva „Omladina“ so se tudi po deželi snovala mej delavci — do 720 članov. Isti Mrva je pravil, da so praški „omladinisti“ imeli za društveno znamenje „bel trak na rudečem polji s črkami „R. V. B.“ t. j. rovnost, volnost, bratrstvi, po slovenko: enakost, prostost, bratstvo, toraj geslo francoske revolucije: égalité, liberté, fraternité. Izdajalcem je bila določena smrt. Vsak ud se je obvezal pod prisego.

Odkar je Mrva izdal te tajnosti policiji, se je bal za življenje. Tudi policiji je to sporočil. Dne 23. decembra 1893 se po Pragi raznese vest: Rudolf Mrva, imenovan tudi Rigoletto di Toscana, ovajalec „Omladine“, katerega je tudi česki državni poslanec Herold v državnem zboru imenoval, da je le agent provocateur — je vmorjen. Vmorila sta ga mladiča Dragoun in Doležal, ki sta bila tudi zapletena v proces z „Omladino“.

Za teh dogodbe je vlada oklicala izjemno stanje za Prago, katero še sedaj ni preklicano. Več radikalnih listov je bilo vničenih. Zato pa so radikalci nove osnovali, toda zunaj Prage; mej temi so posebno večkrat imenovani „Radikální Listy“.

VIII. Radikalno-napredna stranka pa internacionala. Razmerje k socijalistom in anarhistom.

„Mezinárodnost boje dělnického je v podstatě čistě taktickou stránkou jeho, a opakuji opětě, z cela právnou, vyvolýnouši z mezinárodnosti hospodářských-kapitalistických podmínek. Podává-li dělník francouský ruku s německým, posobí to mocně na vládnoucí kruhy.“

Časopis čes. studentstva IV. 32.

„My chceme provésti rovnost mezi třídami a proto chceme býti stejně blízko všem třídám — a ačkoliv to neuprámě, že jsme k scialisticiké straně nejbliže.“

Nové Proudý I, č. 4.

„Pokrok možný jest přes skoro úplně zboření budovy nynějších zevníh pravidel společenských.“

Časopis čes. stud. IV. st. 113.

„Mejnarodnost delavskega boja — piše Časopis čes. stud. — je pravzaprav le taktična stran njegova in sicer, ponavljam zopet, popolnoma pametna, ker izvira iz obstoječe mejnarodnosti gospodarsko-kapitalističnih pogojev. Podaja li francoski de-

lavec roko nemškemu. včinkuje to silno na vladajoče kroge.... Vidimo toraj, da mejnarodnost kot taktično sredstvo se da pogoditi s narodnostjo.... Zanimivo je za naš predmet -- pravi „Čas. čes. stud.“ ravno tam — ako navedemo h koncu, kako redakcija „Naroda“, organa radikalne rusinske stranke, katere program je socialističen, umeva narodnost in kozmopolitizem: „Smo narodnjaki toliko, da smatramo za potrebno najprvo delovati za svojo narodnost; smo kozmopoliti toliko, da narodne koristi smatramo le za del koristi vsega človeštva in za cilj vseh posameznih narodnosti; smo nasprotniki narodnosti, vkoliker nje potrebe in koristi ločujejo od koristi in idealov vsega človeštva... Smo nasprotniki kozmopolitizma, vkoliker ta posameznika odvrča od dela za svoj narod, ker je morda majhen, tlačén, a ga naganja se pojiti z bogato, mogočno, drugo tlačéčo narodnostjo. Narodnosti toraj ne nasprotuje mejnarodnost, marveč ta jo brani proti narodnostnemu tiranstvu in tlačénju.“¹⁾

„Mi (radikalni naprednjaki) smo sicer iz telesa mladočeske stranke izrasli, a ona sama nas ni odgojila. Vplivali so na nas — in mi nismo hoteli biti gluhi in slepi — tudi drugi činitelji: proučevanje tujih slovstev, moderni velikosocialni boj, ki se deloma bije tudi pri nas. Mi se nismo mogli zadovoljiti v znanstvu s tem, kar nam daja česka literatura, in v politiki s tem, kar je evangelij mladočeski.“²⁾ „Čas. čes. studenstvo“ naganja celo Čehe, naj gredo na tuja vsenčilišča, „da se jim razširi duševno obzorje, a ob enem tudi podre kitajski zid, ki jih duši.“³⁾

„Mi edini izmej Čehov smo vzeli zadevo socializma za svojo zadevo, v socializmu smo spoznali živ vir največega napredka — o njem smo vedeli, da pripravlja tla bodočnosti. Sreča socializma je naša sreča, zato ga hočemo imeti vsestransko dovršenega... Čut za pravico, a nič manje za narod, nas je prisilil, da smo se začeli ozirati po sredstvih, po katerih bi postale vse vrste (třidy) v narodu mej seboj enake. Spoznali smo, da more to storiti le socializem. Tako smo postali socialisti.... Mi se smatramo za srednike (pojtko) mej delavstvom in ostalim narodom, mi hočemo biti mej narodom prvi v bojni vrsti socializma, in s tem mislimo, da socializmu močno pomoremo. Mi hočemo enakost mej vrstami v narodu vpeljati, a zato hočemo vsem vrstam enako blizo biti — dasi ne tajimo, da smo socialistični stranki najbliže.“⁴⁾

„Društvo (kroužek) českých studentův priznává za potřebu,

¹⁾ Čas. čes. stud. IV. st. 32.

²⁾ Rad. Listy I. š. 12.

³⁾ L. c. 284.

⁴⁾ Nové Proudý I. č. 4.

da delavski proletarijat osnuje mejnarodno organizacijo, in bodo delavsko gibanje podpirali kaker vsako gibanje v prospeh pravice in enakosti mej ljudmi.“

Kaker znano, so pri zadnjem mejnarodnem socijalističnem shodu v Cirihi — katerega so se, kaker z atrdno vemo, vdeležili tudi nekoji Slovenci — izključili vse radikalne in revolucijske socijalistične t. j. anarhistične življe. Radikalno-napredna socijalistična stranka na Českem pa je proti temu protestovala!! Protest se glasi: „Protestujemo v prvi vrsti proti despotičnemu počenjanju shoda v Cirihi, ker je izključil vse radikalne in revolucijske socijalistične življe. Ne priznavamo tega shoda za mejnarodnega niti za delavskega niti socijalističnega, resolucije smatramo za neveljavne Protestujemo proti dosedajni centralistični taktiki socijalno-demokratske stranke, posebno, ker je v njej zavladal oportunizem in diktatura, ki sta na kvar težnjam socijalističnim . . .“

V Žižkovu (pri Pragi) 13. avg. 1893.

Neodvisna stranka socijalistična.

Napredna stranka socijalistična.

Narodna stranka soc.-demokratska.¹⁾

Opozicijska stranka soc.-demokratska.“

Pred sodiščem so se „omladinisti“ izpovedavali „Nad seboj ne priznavam nikogar, razum svoj razum.“ Drugi: „Sem anarhist“ v teoriji itd.

„Napredek — piše glavno glasilo radikalcev — je mogoče, ako se skoro popolnoma razruši zgradba sedanjih zunajnih društvenih pravil.“²⁾

IX. Radikalno-napredna stranka in slovanstvo. Mlada Slavija. Radikalne stranke razmerje k Rusiji in slovanskemu obredu.

„Dějiny nové doby znají mladou Itálii, mladé Němcko a k nim jako nejmladší větev přistoupila mladá Slavie — vznikla před našima očima právě v posledních letech. My všichni jsme z té mladé Slavie My jsme odchovanci sklamaných nadějí.“

Časop. čes. stud. IV. 138 in 139.

„Slovansko vprašanje — pravi neki radikalec — je pri nas vse, a ob enem tudi n.č. Ono nam je kaos čustev, želj, domišljij, in, ko hočemo kaj konkretniše povedati, govorimo kaj o „velikem“ Ruskem, ki je rešilno središče vsega slovanstva itd.

¹⁾ Nové Proudý I. str. 108.

²⁾ Čas. čes. stud. IV. str. 113.

V „Čas. čes. stud.“ IV, 167 beremo o slovanskem vprašanji: „Stranka (napredna) pojmuje slovansko vprašanje kot notranjo in zunanjo emancipacijo tlačениh slovanskih narodov, a vzajemnost slovanska ji je le edno izmed sredstev, da se reši slovansko vprašanje“. V III. letniku str. 1892 je še konkretnije povedano: „Slovansko vprašanje je zagotoviti bivanje vsem narodom slovanskim nasproti Nemcem (ki Slovane zatirajo), a tudi nasproti drugim Slovanom (ki svoje krvne brate tlačijo, kaker Rusi Poljake, Poljaki Rusine). Slovanska vzajemnost ima temeljiti na vzajemnih interesih, a ker so posamezni slov. rodovi sestavljeni iz slojev sebi po programu in ciljih nasprotnih, zato slovanska vzajemnost ne more biti mej celimi narodi, ampak le mej posameznimi strankami, s tem bi bilo izključeno politično rusofilstvo pa tudi polonofilstvo; izključena tudi ona sentimentalna, megljena slovanska vzajemnost.“ Tako se je sklenilo tudi na prvem in drugem slovanskem dijaškem shodu na Dunaji. Napredna stranka toraj stavi (vsak slovanski rod) najprej na lastne noge, na lastno samozavest, na lastno delo narod, ki bi na nikogar se ne zanašal razven na-se, bi ne mogel več tako lahkomišno vzeti svoj politični boj . . .“¹⁾

„Zgodovina novejši dobe pozna mlado Italijo, mlado Nemško, in k njima je pristopila kot najmlajša veja **mlada Slavija** — porodila se je pred našimi očmi v poslednjih letih. Mi vsi smo iz te mlade Slavije. Ni nam žal, da je mlada Slavija tako kasno se prikazala, še le po štiridesetih, petdesetih letih, kasneje ko v Italiji in na Nemškem. Ni nova le po času, ampak tudi po idejah in ljudeh. Naše težnje imajo dosti podobnega s težnjami vrenja in kipenja srednje Evrope — a je v njih vendar dosti novega, vsklilega iz novih dob. Pa tudi mi nismo taki ljudje, kaker je bila ona (italijanska in nemška) mladina Naš početek je imel vse druge pogoje Svobodo poznamo komaj po imenu, prostost narodova se je spremenila v rafinovano zatiranje narodov, devet desetih ljudstva se je iz enakosti izključilo, a edna desetina je neenakost razklicala. Kje so koristi onih žrtev, katere so narodi za svoje misli žrtvovali, kje sledovi ognja in navdušenja? Ta ogenj se je ohladil, ohladilo se je navdušenje, a mi stojimo pred neizprosno dejanstvenostjo. Zastonj je bila ljubezen do ljudstva, zastonj krčevito teženje po blaginji, kri ljudska je bila prelita zastonj Mi smo otroci svojega časa, udje svojega društva, mi smo gojenci varanih upov. Tu je glavni vzrok, zakaj smo popolnoma drugi ljudje, kaker one mlade stranke, zakaj mi vse drugače čutimo in delamo. Mlado Germanijo je oživiljal ogenj lastne dobe, bila je hranjena od celega ljudstva. A mi smo se ogrevali pri gasnečih plamenih, mi smo hoteli klicati, a mesto navduševalnega odgovora

¹⁾ List z nejnovejši historie itd. št. 12 in 13.

se nam je vračal mrzel jek. Nas ni nikdo od zunaj navduševal, navdušenje je pri nas izšlo iz nas samih. Naše gibanje je naša lastnina, je naše delo, napredna slovanska stranka je stranka mladine. S tega stališča je treba slovansko napredno mladino soditi, s tega stališče njene nazore ocenjevati.¹⁾

„Napredna stranka česka je glede na program sestavljen na shodu l. 1892. na Dunaji le del slovanske napredne stranke, in oni program je skupen program cele tedanje slovanske napredne stranke, katero se tedaj razven naprednih Čehov sestavljali tudi napredni Poljaki in Rusini“. Tako od besede do besede vže večkrat omenjena brošura „List z nejnovejši historie“.

„Versko vprašanje mogočno trka na vrata, bodisi v obliki etičnih teženj, ali v obliki modernega pojmovanja dogem. Grozne dinamične strele niso družega, kaker pojavljanje moralne krize današnjega društva . . . To so vprašanja, s katerimi se dandanes omikan človek bavi. Vprašanje obredov pusti človeka ravnodušnega, naj bodo zapadni ali vzhodni. Moralna kriza se vrši na Ruskem ravno tako, kaker na Francoskem Ako nas tedaj „cirilo-metodijevci“ zovejo v boj, da se obred spremeni — mi ne gremo za njimi. Mi se ne povrnemo k primitivnejšemu duševnemu stanju, naših moralnih in verskih tožeb ne vteši nobeno bogoslužje; bodi, da se nas bo radi tega „zapadnjake“ zmerjalo. Obred cirilo-metodijski ne obrani naše kulture, niti nam pribori samostojnosti, niti nam doda kaj moralne plemenitosti. A tudi če bi res bilo, da je slovanski izhod tak eldorado, ki je ohranil si „ljudsko organizacijo, cirilo-metodijsko, velegradsko, ki si je ohranil duševno svobodo, svobodo narodnosti, svobodo ljudstva“ — vendar mi bi na enkrat ne postali drugači, tudi če bi se izhoda oklenili. Kakeršni smo, take so nas storila stoletja. Kaj moremo za to, da je vpliv zapada bil silniši, in kaka nesreča je to? Mnogo smo od zapada vzeli — a dali smo mu tudi mnogo . . . a trditi, da so Nemci in zapadno krščanstvo vpeljali fevdalizem, privilegije stanu nad stanom, robstvo, roboto — to je najmanj rečeno najjynost. Take reči se ne vvajajo, ampak razvijajo; po robstvu in roboti so erako trpeli Nemci sami — a še je hujše trpel ruski mužik Klerikalci sč slovanskim obredom ne bodo boljši od klerikalcev današnjih. Le lice se spremeni — bistvo ostane isto Ko bi dosegli slovansko liturgijo, ne bi dobili skoro ničesar Ne menjamo sovražnega postopanja (frontu) proti klerikalcem in odrvenelim oblikam cerkvenim, katere dušijo in zadržujejo razvoj našega naroda — bojurno se za ločitev cerkve od države!“²⁾

¹⁾ Časop. čes. stud. IV. st. 132.

²⁾ Radikalni Listy I. č. 13.

X. Adresa na Gladstona. — Radikalno-napredna stranka in Avstrija.

„Občané! Politická práva se nevyprošují, nerozdávají, nevyjednávají, nýbrž dobývají. Zanechte proto všech sentimentálních vzdechů a tužeb nás nedůstojných a připravujte se k boji. Ne k boji, jež by vedlo slovy několik poslanců v parlamentě, ale k boji, jež povedeme my všichni doma. Rakouská vláda nemá žádného prostředku, jímž by mohla živoucí národ potlačit, v jeho postupu zastavit, úta oněměti, péro zlomiti. Dokažte, že nespokojenost a hněv se šíí dnes z Prahy na venkov, že od jednoho člověka zapalují se srdce a cit set a tisíců, že pod tichou posud hladinou širokých vrstev našeho lidu kupí se mračna, pŕda se zvolna vlní a rozkolébává.

Radikální Listy 1894. č. 13.

Leta 1892 je česka radikalno-napredna mladina poslala Gladstonu, o priliki njegove zmage pri volitvah, adresu, v kateri se mej drugim tudi glasi: „Slavni gospod! Dva sta vzroka, zakaj podpisani v imenu velikega števila enako mislečih svojih drugov se drznejo Vam, slavni gospod, poslati adresu. Jeden vzrok obstoji v tem, ker mi izpovedano svobodo in enakost posameznikov in narodov A ta načela nahajamo najmanj tam, kjer bi sicer morala biti — na ministerskih in sploh vladnih stolih Pa Vi ste bili, ki ste vedno popred govorili z narodi kaker z vladami V Vaši zmagi vidi in pozdravlja česko napredno študenstvo zmago svetih misli svobode, enakosti in pravice do narodov. — Drugi vzrok, zakaj smo se osmelili pisati to adresu, je, ker položaj našega českega naroda je sila podoben položaju irskega naroda. Kaker ta, tako borimo se tudi mi s premočjo za svoje politične pravice; kaker on, tako tudi mi hiramo narodno, kulturno in gospodarstveno. Vže dolgo let se bojujemo, a vedno brez vspeha Pa to nam je porok, da tudi našemu stoletja britko skušenemu narodu, kateri je Evropi podaril Husa in Komenskega, dojde mir, mir, ki izvira iz popolne neodvisnosti in samostojnosti politične“¹⁾

Ko je česko vseučilišče nekatere radikalno-napredne dijake izključilo, so ti na shodih govorili: „Vseučilišče nas preganja na miglej od zgoraj zaradi naših simpatij (napr. dijaštva) z delavci in zato, ker je napredno gibanje, gibanje slovansko. To vseučilišče ni česko, a k večemu vseučilišče avstrijsko (burno pritrjevanje), a takega mi nečem o. (Ploskanje). Česko vseučilišče naj se li pajdaši z vlado, jaz se nadjam, da čisti, odločni duh slovanski v mladi generaciji zmaga tudi proti policiji, tudi

¹⁾ Časop. čes. stud. IV. 262.

proti tako zvanemu českemu vseučilišču, s pomočjo celega naroda". (Dolgo trajajoče ploskanje)¹⁾

„Z nami (s Čehi) se dela kaker s pravimi sovražniki te (avst.) države — a čudno bi ne bilo, ako bi v takih razmerah postali najbrezobzirniši sovražniki avstrijske celote Mi smo prisiljeni konečno premišljati, kako veljavo ima za nas, da pripadamo avstrijski celoti, ko se nas zadržuje v našem razvoji, in za velike žrtve, ki jih trpimo za Avstrijo, se nas s krivico pita. Ta naš položaj datuje od leta 1526, ko se je temelj postavil tej državi in smo mi v to zvezo stopili. To leto pomeni začetek našega narodnega propada, našega poniževanja in božanja Ali ne občuti narod kako silno se njegovo dostojnost žali? Ali ne spozna konečno, da glede na te razmere je potrebna druga pot?“²⁾

„Solstvo je estrajhersko (rakušacké) od ljudskih šol do vseučilišč. Vse to nam veli brezobzirno opozicijo proti sedanjemu zistemu in proti vsaki vladi, ki boče na Dunaji — mi hočemo svojo vlado v Pragi. (Izborna! Burno pritrdjevanje).“³⁾

„Radikální Listy“ (I. č. 13) pišejo v članku „Všemu oposičinnému lidu českému!“ tudi to le: „Smo razburjeni; vsi zadnji dogodki nam po mozgu spreletavajo, oko se nam iskri, prsa se nam krčijo. Občani! Politična prava se ne izprosujejo, se ne razdajajo, ne izpogajajo, ampak se — privojavajo. Nehajte toraj sentimentalno izdihovati in tožiti, pripravljajte se na boj. Ne na boj, ki naj bi se bil z besedami v parlamentu, ampak na boj, katerega hočemo doma vsi bití. Avstrijska vlada nima nobenih sredstev, da bi živeč narod mogla streti, ga zadržati. Dokažite, da ste nezadovoljni, da se razjarjenost danes širi iz Prage na deželo, da se ob jednem človeku ogreya srce in čustvo stoterih in tisočerih, da se pod doslej tiho gladino širšega našega ljudstva zbira oblak, da so tla se začela valoviti in majati.“

XI. Podučna debata mej dr. Gregrom in namestnikom predsednikovim dr.

Kathreinom v državnem zboru o radikalnem toku v českem narodu.

Dr. Gregor: „Nečem tajiti, da v Pragi se niso dogodki vršili, ki so sodnjisko kazenljivi, in da ti pojavi ne pričajo, kako globoko je naše politično stanje nakaženo. Naloga vlade je, prave vzroke teh pojavov poiskati in je v izvirku samem zatreti. Ni lahko takim pojavom, ki iz globine ljudske duše izvirajo, priti do dna. V to treba biti zaupnemu možu ljudstva,

¹⁾ L. c. 256.

²⁾ L. c. 137.

³⁾ L. c. 239.

mora se z ljudstvom čutiti, treba zasledovati, kaj po ljudski duši pólje, in takega zaupnega moža mej sedajnimi možmi, ki imajo vlado v rokah — ni. (Pritrjevanje pri Mladočelih). Mi imamo zaupanje českega ljudstva, mi poznamo njegova čustva in misli in radi tega moremo prave vzroke in pravo bistvo českih razmer boljše pojasniti, kakor vsak vladni in policijski organ. Dva momenta se posebno kažeta v českem gibanju, prvič mržnja in nezadovoljnost z avstrijskim vladanjem in razmerjem českega kraljestva k splošni avstrijski državi; in drugič, v velikem delu českega ljudstva je dinastično čustvo oslabelo, se je ohladilo.

Na mestnik predsednikov dr. Kathrein (vmes): „Ne morem dovoliti, da dinastijo vmešavate v debato. (Vgovor pri Mladočelih: Saj tega ne dela!) Ne morem dovoliti, da govorite o oslabilenju dinastičnega čustva!“

Dr. Gregr: „Saj o tem tudi nečem govoriti . . .“

Na mest. preds. dr. Kathrein: „Dovolite, da končam. Privolim popolno svobodo besede, a da se tega predmeta dotikate, nikakor ne morem dopustiti. Česko ljudstvo je na visoki stopinji omike in je skoz in skoz dinastično. (Pritrjevanje pri českih veliko-posesnikih). Radi tega ne morem trpeti takih namiganj.“

Dr. Gregr: „Jaz proti dinastiji ne bom niti govoril. Hočem le pojasniti, kako se reči na Českem imajo . . .“

Dr. Kathrein: „Rekel sem in kot namestnik zbora, smatram za mojo dolžnost tako postopati.“

Dr. Gregr: „Jaz tudi ne trdim, da je vže celo česko ljudstvo v tem toku, le trdim, da velik del českega ljudstva je vže v tem toku, in da se tok vedno bolj širi in končno tudi vse česko ljudstvo preplavi — ako se mu vlada ne postavi proti z drugimi sredstvi, kakor je delala do sedaj, mej katerimi je izjemno stanje eno najnevarnejših in najškodljivejših. Mržnja nasproti avstrijskemu vladanju se je pokazala s trganjem in mazanjem avstrijskih orlov Drugi moment je, da se je v velikem delu čes. ljudstva ohladil dinastični čut. Ljubezen in zvestoba českega ljudstva do cesarske hiše je bila do najnovejšega časa vzvišena nad vse dvome. Poslanec Kaftan je vže opozoril na lojalno vedenje českega ljudstva za pruske okupacije. Tedaj je stari sovražnik habsburški dušil dinastične pojave, dandanes pa c. kr. vlada je izjemno stanje za Prago odločila, da bi pojave protidinastičnega čustva strla. Tako se časi spreminjajo, in tako more slaba in krivična vlada spremeniti dobro, potrpežljivo ljudstvo“

Dr. Kathrein: „Gospod poslanec je zopet govoril o protidinastičnih čustvih v českem ljudstvu“. (Mladočehi: Ne!)

Dr. Gregr: „Gospod predsednik, prosim, poročilo poročevalca to priča — in jaz niti toliko nisem rekel.“

Dr. Kathrein: „Rekel sem vže, kako stvar pojmem,

pri tem ostanem, nikaker ne morem dovoliti niti namigniti...“
(Ropot pri Mladočehih.)

Dr. Gregř v daljnem govoru misli, da bi se česko ljudstvo koj pomirilo, ako bi se avstrijski cesar dal venčati za kralja českega, kaker se je obljubilo v reskriptu leta 1871. No mi smo prepričani, da bi bilo v to najprej treba duhove preroditi, drugače jih vzgajati. Sicer pa je dr. Gregř res objektivno narisal česke razmere. Celi ta spis o tem priča. Politično pa gotovo ni, ako predsednik ne pusti razkrivati ran, katere faktično bivajo. Sè samim tajejem dejanskih žalostnih razmer, z optimizmom se reči nikdar ne bodoboljšale. Vlada se očitno hoče izogniti na čelnemu razpravljanju političkih razmer avstrijskih. V tem oziru je dr. Herold z vso pravico ob isti priliki povdarjal, da se boj idej, načelni boj bode tudi v Avstriji moral vendar le enkrat biti; naj bi vlada nehala germanizovati, centralizovati in poljubno ravnati, naj pokaže enkrat českemu ljudstvu prijazno lice — sicer pa se boji, da se tudi takrat znani „prekasno“ ne vresniči.

XII. Radikalno-napredna stranka pa dijaštvo in mladina sploh —

Radikalno napredna mladina — bodočnost čes. naroda? Dr. Kramář.

„Kollegové abiturienti! Několik upřímných slov. Poznali jste zajisté, nebo aspoň cítíte že mimo vás roste a chystá se něco, co tu nebylo, co proniká i k vám a co úzkoprý kázeňský řád a systém vyučovací není s to zadržeti. Živo: studentský odhazuje dřívější formy, jeho obzor se šíří, vědomí jeho samostatnosti se vzrůstá, pojmy dřívě nedotknutelné dnes ztrácí pávabu. My, studenti nynější jsme již zásadově ze la jiného rázu, než byli studenti let dřívějšíh. Vyplývá to již z našeho poslání, jako nejmladší inteligence malého národa zápastého o svobodu sebeurčování a vyplývá to ze všech moderních politických formací. —

Časopis pokrokového Studentstva II. č. 2.

„Společnost; . . musí konečně si uvědomiti, že slova „mládež je budoucnost národa“ nejsou jen k tomu, aby se jako fráse, tisíckrát házela ve slavnostních přípitech a řečech, nyberž že obsahují pravdu.“

Čas. čes. stud. IV. str. 30.

Razmerje mej českimi radikalcí in mladino je iz povedanega vže razvidno, saj radikalizem česki je izšel pravzaprav iz mladine česke same in do nečlajna je skoro le mej njo imel pristašev — vendar, ker je to poglavje preimenitno in reč sama preosodna za bodočnost, zdi se nam potrebno, o tem še posebe spregovoriti.

„Kolegi abiturijenti — tako piše „Čas. pokrok. stud. II. č.

2.“ — nekoliko odkritosrčnih besedij! Gotovo ste spoznali ali vsaj čutite, da nekaj klije in se pripravlja, kar še ni bilo, kar tudi k Vam prodira in se vkljub disciplinarnega reda in učnega načrta ne da več zadržati. Dijaško življenje slači prejšnje oblike, njegovo obzorje se širi, zavest lastne samostojnosti raste, nazori popred nedotakljivi zgublajo mikavnost. Mi sedanjí dijaki smo vže načelno vsega drugega kova, kaker so bili dijaki prejšnjih let . . . to izvira iz vseh modernih političnih formacij.“

Isti list piše v 7. in 8. številki: „Mi hočemo šolstvo narodno, česko, a ne šolstva v duhu estrajherskem, mi hočemo šolstvo napredno, ljudsko, občansko, mejtem ko je sedanje šolstvo protisocialno — ta duh se vklanja rojstvu, cerkvi in kapitalu.“

„Ako stoji dijaštvo v svoji večini na podlagi samostojne sodbe v taboru svobodomiselnem, to ima drug pomen, kaker so v njem bili naši očetje morda le iz trenutnega navdušenja. To se razume, da prepričanje na tak način pridobljeno ne zbledi pred vsakim konfliktom vsakdanjega življenja, da to zavzema ceilo dušo, in da vanje se sme zaupati tudi v najtežih krizah.“¹⁾

„Zato je potrebno, da bi se dijaštvo poleg svojih dolžnosti zanimalo tudi za javnost in se urilo v tem oziru delovati z brezobzirnostjo in trdnostjo pravega moža. Seveda radi tega delovanja mnogokrat dijake preganjajo — a do tega dijaku naj ne bo “²⁾

„Počitnice — pravi isti „Časopis“ — za česko dijaštvo, posebno napredno, ne morejo biti doba mirnega počitka, nedelavnosti, ampak doba najširšega agitacijskega delovanja mej ljudstvom . . . Napredni dijak mora biti prešinjen od programa svoje stranke, da mu je o vsakem koraku mogoče v njegovem zmislu delovati . . . Spoznavamo, da je pametno le od zdolaj navzgor delovati . . . V tem oziru more ravno dijaštvo največ pripomoči, ker je najagilnejši in v najožiši dotiki z narodom . . . (Tu našteva posamezne točke, kaj in kako treba mej ljudstvom delovati.) . . . V krajih pa, kjer je nevarnost, da klerikalno gibanje prevlada, treba z osebnim vplivom vniževati delo klerikalcev, duhovnikov, osvitljevati njihove težnje, posebno opozarjati na etični pomen verstva . . .“ itd. itd.³⁾

List „Omladina“ 1. č. 1. piše —: „Mlađi ljudje, v boj! Bližamo se koncu stoletja, hitimo h koncu starega sveta. Kmalu se vleže v grob, z njim tudi stari društveni red sē svojimi ide-

¹⁾ Čas. čes. stud IV. str. 387.

²⁾ Čas. pokr. stud. str. 106.

³⁾ Isto je v glavnih točkah slovenskim dijakom pridigala „Vesna“ — seveda iz českíh radikalnih listov.

jami, katere so se pootročile, kakor misli starca, ki je blizu smrti. Razvijajoči se dedič tirja svoja prava . . . Svoboda! — koperneč se odneva po vsej zemlji . . . Pomagajmo, da novi svet pride do svojih pravic, iščimo mu pristašev. Širimo nauke, odpovejmo se načelom starega sveta . . . Urino se, mladeniči in mladenke, da bomo na vrhuncu razuma . . . Sè stališča razuma zrimo na delovanje prirode, na položaj ljudstva, na življenje človekovo . . . Nam je bilo vsojeno, da živimo v najnaprednišem stoletji, duh časa ima na nas svoj vpliv. Prirodne vede nam oči odpirajo, in nam dokazujejo, da stari nazor o svetu je bil — kriv. Naše navdušenje se ne ohladi, ako bode izhajalo iz prepričanja, nepobitnega prepričanja, katero živi veda . . . Na noge toraj, mladi ljudje, v boj! . . . Strastno napnimo žile, da bo naša armada tem večja. Vse mlade, jare moči naj se nemudoma zberejo pod zastavo prostosti, enakosti, bratstva! Veda in omika bodeti naši voditeljici, plemeniti čini naše orožje, a nezlomna volja naš ščit. Ljubezen do vseh navdušuj prsa. Bijmo pravični boj — in zmaga je gotovo naša!“

„Smo epigoni. Vže druga generacija v vrstah naprednega gibanja. Ti, kateri so je začeli, so šli v praktično življenje ali pa „na Bory“ (v zapor). Napredno gibanje je nehalo biti gibanje mladine, otroško lice je odložilo — in mi napredni dijaki smo dandanes le del celote, a ne več glavni tok, kakor je bilo popred.“¹⁾

„Dandanes se nahajajo skoro v vseh okrajih zemlje česke prijatelji naše reči. Povsod se premišlja, presoja in dela, dela morda še le od začetka, a to je za našo česko reč še bolje, dela se vsaj od — temelja. Za izjemnega stanja nismo rok križem deli.“

Poiskali smo si dela mej ljudstvom. in srečni smo. Od človeka do človeka hodimo in mu pravimo zaupno: hočeš li narodu pomoči, njegovim visokim ciljem? Najprej začni pri sebi. In naše ljudstvo to razume. Razume to tisočkrat boljše, kakor brezštevilne šumne, bahate govore tako zvanih visokih naših politikov, kateri so ljudstvu risali na shodih nebo bodočnosti — a so pozabili mu povedati, kaj ima v sedanjosti delati.“²⁾

„Da smo dobro pot vbrali, dokazuje nam fakt, da napredno gibanje dandanes ima vže svojo popularnost dober glas, ima celo vrsto svojih organov z jednotnim ciljem, dobro organizovane svoje pristaše, ima kos poštene zgodovine in delovanja za seboj.“³⁾

„Sodeč, kako naglo se je napredna stranka razvila, kako naglo se je nje program razširil in vsprejel, smemo sklepati, da

¹⁾ Čas. pokr. stud. I. 83.

²⁾ Radikální Listy I. č. 11.

³⁾ L. c. č. 12.

je stranka dobro zadela, da so bili pogoji za to in da so dosedanje zunanje in notranje razmere naših strank ostarele Da je napredna stranka se porodila, je bil memento za dosedanje stranke in sicer tem grozniši memento, ker se je napredna stranka porodila iz njihove mladine! Ako katera stranka mladino izgubi, je znamenje, da je zgubila vže zmišl za čas, da s časom ni bila več v zvezi.“¹⁾

„Napredna stranka, porodivši se dijaštva, bode vže po sami tradiciji vsigdar močno vplivala na mladino — in povedali smo vže, kaj pomeni za stranko in s tem tudi za reč — imeti mladino, a največ bode napredna stranka vplivala se svojim programom.“²⁾

Stranka napredna je sicer mlada — priznavajo radikalcí sami — nima še v nobenem zakonodajskem zastopu poslanca, more le posredno delovati na zakone vplivajoč na mladočeske poslance, nima še dnevnika „a da naše delo bode stalno in trajno, to nam zagotavlja fakt: **prepričani smo o svojih ciljih**.“³⁾

„Mlada generacija mora sama iskati in najti pravo pot, to tirja naravni razvoj; a ostalo društvo mora mladino podpirati, mora konečno se prepričati, da besede „mladina je bodočnost naroda“ niso le fraza, ki bi se le pri slovesnih napitnicah in govorih tisočkrat ponavljala, ampak da obsegajo resnico, — o tem se mora prepričati in z ljubeznijo se obračati k višim težnjam mlade generacije.“⁴⁾

Bode ta radikalno-napredna mladina res bodočnost českega naroda in morda tudi drugih slovanskih rodov v Avstriji? Mladočeski poslanec dr. Kramář je pri nekem shodu naprednih českih dijakov govoril: „Hočem Vam govoriti ne kot političen strankar, ampak objektivno bi Vam rad opisal vtis, katerega ra me napravljajo Vaše težnje, Vaše delovanje. Dasi ne stojim v Vaših vrstah, vendar čutim in vem, da se v Vaših težnjah kristalizujejo nameni in cilji nedeljne bodočnosti našega naroda V našem dijaštvu je nov duh, novo življenje. „Časopis českého studentstva“ je priča o tem.“

¹⁾ List z nejnovější historie, str. 9.

²⁾ L. c. 14.

³⁾ L. c. 14 in 24.

⁴⁾ Čas. čes. stud. IV. 30.

XIII Napredno-radikalni tok na Českem in slovenski narodno-napredni akademiki. „Vesnjaní“ in „Savaní.“

Program napredno-radikalne stranke na Českem se je določil, kakor vže omenjeno, na II. shodu napredne slovanske akademične mladine na Dunaji. Ta shod se ni dokončal, razpustil ga je vladni komisar z razlogom, da je program napredne slovanske mladine, kateri se je ravno imel zopet pretresati državi nevaren. Tega shoda so se vdeležili tudi narodno-napredni slovenski akademiki. Da bomo objektivniši, evo besede narodno-napredne „Vesne“ same. Ona piše 1892. str. 83 od besede do besede: „Slovenski velikošolci v Gradcu imeli so za shod slovanske pokrokovce (t. j. napredne) miadeži svoj poseben pripravljavni komitej, kateri se je vže naprej posvetoval, kako stališče bodo zavzemale posamezne narodnosti pri „sjezdu“ in kakšne predloge, resolucije itd. bode stavil graški komitej glede revizije vplanskega programma (t. j. v Pragi na 1. dijaškem shodu sklenjenega, kjer pa Slovencev ni bilo. Op. pis.). Ta komitej, v katerem so bila zastopana vsa slovanska akademična društva (Ognisko, Sič, Hrvatska, Stražilovo, Triglav) in razven tega Rusi, Čehi in Bolgari, sklenil je mej drugim vsled predloga slovenskega oddelka, da je Slovanom — sosebno južnim — neobhodno potrebno obnovenje cirilo metodijskega obreda, po sili jim odvzetega.... Akademsko društvo „Triglav“ v Gradcu odposlalo je na Dunaj k temu shodu podpredsednika drda S. Domicelja, katerega si je izbrala slovenska sekcija tudi za načelnika. Razven slovenske sekcije, ki je štela pet članov: namreč dva zastopnika „Triglava“ in slov. velikošolcev graških, zastopnika „Vesne“, slovenskega ferijalnega društva „Sava“ in zastopnika dunajskih slovenskih velikošolcev — bile so še tri sekcije: rusinska, poljska in česka.... Načelnik slovenske sekcije imel je izdelan tudi referat o stanju napredne stranke pri Slovencih sploh. Bistvena vsebina tega poročila je tale: Slovenski narod je velikim delom konservativen, inteligencija večinoma napredna. Napredna stranka organizovana je v „Slovenskem društvu“.... Vstanovi naj se slovanski klub (poslancev).... Napredno-slovensko dijaštvo želi, da naj stoji „Vesna“ na strogo slovanskem stališču in podpora vseh napredno-slovenskih krogov bode jej zagotovljena.. V „Savi“ bodo spojeni velikošolci in abiturijentje cele slov. domovine...¹⁾ Načelnik drd. Domicelj imel je nadalje povdarjati, da

¹⁾ Opozarjamo, da ferijalno društvo „Sava“, ki so je po českem vzoru osnovali tudi na Slovenskem, še vedno deluje mej dijadi — se silo nam hočejo mladino vgrabit, da jo bodo zlorabili v revolucijske namene! Stariši in odgojitelji — zaskozbog pazite!!

smo mi južni Slovani, toraj tudi Slovenci pred vsem narodnjaki — Slovani, Slovenci — in potem šele vse drugo.“

Toraj po pričevanji „Vesne“ same, so se slovenski napredni akademiki dunajskega občeslovanskega dijaškega shoda vdeležili.

Na tem shodu pa je bil za skupno glasilo vsprejet večkrat navedeni „Časopis českého studentstva“, ki je skoz in skoz proti-katoliški, proti-astrijski. Mi pa ne vemo ničesar, da bi slovenski napredni dijaki na shodu ali kdaj kasneje temu bili vgovarjali. V katerem taboru so toraj naši napredni akademiki?

Tudi so bile resolucije dunajskega shoda, ki so iste sè zgoraj narisanim verskim in političnim programom českih radikalcev, vsprejete kot skupen program vsega slovanskega dijaštva. Mi pa tudi nič ne vemo, da bi slovenski napredni akademiki na shodu ali vsaj kasneje temu bili vgovarjali. Toraj naši napredni akademiki so načelno v taboru českih radikalnih naprednjakov.

Da je najožišče duševno sorodstvo mej našimi naprednimi dijaki in českimi radikali, priča fakt, da je „Časopis českého studentstva“, toraj glavno glasilo českih radikalcev, na „Vesno“ opozoril, predno je izišla, in sicer v IV. letniku str. 97; posebno z veseljem povdarja pa, da „Vesna“ bude se znažiti (slovenskim ženam namreč) vydobyti jim místa samostatného a platného odpovídajícího jejich významu.“ Na drugi strani pa „Vesna“, kaker se v katoliški akademična društva povsod prav grdo zdira, tako opozarja na glasila českih radikalcev, „Časopis čes. studentstva“, o katerem pravi, da mu je tendenca povsem napredna (protiverska), a vendar zdi se nam potrebno to glasilo priporočati dijaškim krogom v pregled“. (I. 183.) Isto tako opozarja na drug organ, „Neodvislost“, o katerem pravi, da je radikalen list; temu je bil vrednik jeden sedaj obsojenih „omladinistov“, izključeni velikošolec A. Hajn. Ko je profesor Neuschl v Brnu govoril proti radikalnemu brezverskemu počenjanju českého dijaštva — pristavila je „Vesna“ strupeno: „Katoliška gos. oda si je pač povsod jednaka!“ Dalje prinaša „Vesna“ kratka poročila o gibanji českého naprednega dijaštva — le bolj objektivno sicer, a če pomnimo, da „Vesna“ vse, kar je katoliško, cinično napada, vemo, da je ona za sedajne slov. razmere potrebna „objektivnost“ nič drugzega nego simpatija do českého brezverskega radikalstva. Česki radikali so sklenili, da naj bi se proti katoliškemu akademičnemu „kolegiju Arnošta iz Pardubic“ — vstanovil „Husov kolegij“. „Vesna“ le pristavlja: „Večina českých národních listů se je izjavila, da bi bil to pač nejlepší pomeník in spomeník Husů.“ (III. 144). Se razumemo! A o vrednikih in sotrudnikih radikalnih sedaj od vlade hudo preganjanih českých listů pravi: „Sotrudníci so ostali še vedno jednako navdušeni za svobodu (lepa svoboda!) ne strašec se nobenega pritiska“ III. str. 142.

Nekoji slovenski naprednjaški akademiki, zdi se vsaj, neso bili le obče v dotiki s českimi radikali, ampak tudi z udi tajnega praškega društva „Omladina.“ Vaclav Čížek je bil član društva „Omladina“. Tudi njega je policija zaprla in obsodila. O tem je v aktih sodnijske preiskave pisano od besede do besede: „Ano udává vyše imenovaný Čížek, že (da) pražska „Omladiná“ měla také (tudi) styky (toliko) s „Omladinami“ vídeňskou (dunajsko), haličskou, rasínskou se srbskými „Napředňaki,“ se Slovinci ve Stýrském Hradei, a konečně prý, dle udání téhož Čízka i se stranou mladočeskou.“¹⁾ Mi tudi nič ne vemo, da bi napredni slovenski akademiki v Gradci bili tej javni trditvi vgovarjali. -- Pomislite vendar, Slovenci!

Na prvem občnem shodu slov. ferijalnega društva „Sava“ v Ljubljani, 1. 1892 dne 3. avgusta, kateri dan je po besedah „Vesne“ „za nadaljni razvoj prevažen“ — je tedaj dijaštvo v pričo Iv. Hribarja sklenilo dve resoluciji soglasno: „Združeno slovensko dijaštvo izjavlja, da stoji v narodnih in kulturnih vprašanjih, ki se tičejo slovenskega in slovanskih narodov, na **odločno naprednem stališču**. 2. „Vesna“ bodi poleg „Slovenskega naroda“ glavno glasilo „Sava“, oziroma združenega v njej slovenskega **naprednega dijaštva**.“ -- Videli pa smo, da „odločno napredno stališče“ naprednega našega dijaštva ne pomeni družega, nego program českega radikalnega dijaštva samega. Napredna „Vesna“ taji, da bi bila mej dijaki vera v nevarnosti. Ali res ni v nevarnosti, ako se slovenski napredni dijaki s českimi protikrščanskimi radikali družijo, ako njihovi protikatoliški program brez vgovora za svojega vsprejemajo, ali ni vera v nevarnosti, ako se napredni dijak slovenski javno na dijaškem shodu drzne bivanje Boga tajiti?! Ko so „Vesnine“ nazore katoliški listi zavrnil, se je drznila „Vesna“ pisati: „Kdo ve, ali nemajo prav pesnikove besede: Mi vstajamo in vas je strah?“. -- Da, strah nas je vaših „naprednih“ nazorov! Da, za dušni blagor slovenskih akademikov, v bran starodavne Avstrije, slovenskega ljudstva in katoliških koristi je bilo potrebno, da se je proti naprednemu slovenskemu dijaštvu v akademiških krogih osnovala slovenska katoliška stranka, ki se ne bo sramovala, Kristusa očitno izpovedati. Ni bila potrebno slov. akad. društvo „Danica“?

„Rimski Katolik“ je od prvega začetka tudi o českih razmerah poročal. Storil je to, ker česke razmere v slovenske globoko segajo. Dolga vrsta zanimivih razprav o tem se nahaja v raznih letnikih našega lista; in sicer v I. letniku: „Slovenci, pazimo, s kom se bratimo — „Se enkrat: Slovenci, pazimo, s kom se bratimo. G. Eckertu v Prahi“ — „Česki glasovi o vzgoji“ — „Svetnik

¹⁾ „Proces s. tzv. Omladinou“ V Kolině 1894 str. 84.

roda slovanskega in slovanski brezverci“; v II letniku: „Mister Jan Hus“ — „Češki bratři — Njih novodobni častivni“; v III. letniku: „Katoliško gibanje na Češkem“ — „Reorganizovanje katoliških Čehov“ — „Kristijan — dr. Lindner“ — „Napredek in Čehi z ozirom za Slovence“; v IV. letniku: „Magister Hus — redi-vivus“ — „Internacionalna slavnost Jana Ámosa Komenskega“ — „Bodi luč! slaviteljem Komenskega“; v V. letniku se českih razmer dotikajo tudi članki: „Sumljiva znamenja v slov. akademskih in dijaških krogih“ — „Vesna“, nje okrožje in nje ozadje“ — „Dijaško gibanje na Slovenskem.“

„Rimskega Katolika“ vrednik je vze koj prvo leto (str. 387) pisal: „Katoliških Slovencev pobratimstvo s katoliškimi Čehi bi bil sploh eden mojih najvišjih narodno-političnih vzorov v Avstriji. Toda žalibog, da moramo tudi pri Čehih ločiti, dobro ločiti. Namreč mej desno in levo. Češka je vže v srednjem veku rodila Husa, ki je mej narodom zaplodil seme here-tičnih, revolucijskih nauk, kateri se bistveno nikaker neločijo od poznejših reformatorskih. Znak husitstva je pa pred vsem vpor-nost proti cerkveni in državni auktoriteti, tedaj socijalističen, ali da govorimo bolj moderno: framasonski.... (Ta duh) zastopajo in razširjajo Mladočehi.“

V tem zmislu so bili pisani vsi omenjeni članki o Čehih. Mnogi so zamerili, češ, „Rimski Katolik“ pretirava. Dogodki zadnjih let so nas pa potrdili, da smo imeli prav, da v českem ljudstvu je res močan brezverski tok, da je treba v Čehih ločiti, dobro ločiti, namreč mej levo in desno. Treba one, ki se z brezverci českimi bratijo, razkrivati, da ne zanesejo tudi mej katoliški slovenski narod novohusitskega, anarhističnega brezverstva, na drugi strani je pa treba v dotiko stopiti s katoliškimi Čehi: katoliških Slovencev pobratimstvo s katoliškimi Čehi je bil in bode vedno eden najvišjih narodno-političnih naših vzorov! — S tem končujemo.

Ig. Kralj.

Slovenskim bogoslovcem.

III. Strahovi.

Dragi moj! Bogoslovnica je stara hiša in v stari hiši rado straši. Sami niste še strahov videli v bogoslovnici, ker strahu ni še nihče videl sam, ali pravili so Vam drugi, ki so sami videli. Toda kaj se šalim z Vami o stvari, ki je Vam krvavo resna? Res, poklic duhovni je resno in imenitno početje, da se Vam ni bilo treba nič izgovarjati, če ste se obrnili za svet i do posvetnega gospoda. blagorazumnega, pravite, in Vam dobrotnega, ki pozna svet. Tako je prav. Tudi jaz sem tako storil, čeprav nisem upal posebno modrega pojasniti. Radoveden sem le, kaj zdaj mislite. Svēt imate, da ne. „V bogoslovnico ne, sicer pa kakor Vas veseli.“ Tak odgovor ste vdobili. Dobro, idite v svet. kamer Vam drago, ali ne hodite brez jasnega spoznanja. Nečem namreč, da bi jemali s seboj v svet krive pojme o duhovnem življenju, ker povem Vam brez ovinkov: kar Vam je napisal Vaš dobrohotni gospod, je prazen strah. Mož ni bil menda nikoli v bogoslovnici, še menj v drugih duhovnih domih. Ali saj mu ni bilo treba tja, povsod je pač slišal praviti, da je duhovno zvanje človeku smrt, ker duhovnik ni svoboden mož, ampak sužen oblasti, vklenjen v jarem večnega devištva, ki je človeku pravilno vzraslemu nemogoče, a vsled tega obsojen v samoto, ki je pravi kraj lenobe in sebičnosti.

Kaj ne, ta pesem se glasi vse drugače ko moja? Vam je najbolj težko za zlato svobodo, od katere bi se imeli ločiti. Cerkev sama, ki ima več močosti in skušnje negoves rod človeški, ki zdaj živi, ceni to odpoved svobodi za posebno slovesno in vsodno, zato pa daja mladeničem štiri leta pomisleka in ob koncu, predno se odpoved izreče, opomina mladeniče slovesno: „Predragi, dobro, dobro premislite, kaj delate, kako breme si danes radovoljno nakladate. Zdaj ste še prosti, in smete po izvolji za posvetnimi težnjami. Toda od sihmal nadalje ne boste več odstopali, ker ne boste smeli. Treba bo vekomaj Bogu služiti, kar se pravi kraljevati; treba bo s pomočjo božjo čisto živeti in cerkveno službo zvesto opravljati. Zatorej, dokler je še čas, mislite“¹⁾ To opominanje pač priča, da cerkev ne nastavlja pasti, da ne lovi mladeničev. Tudi Vas ne želi v službo, ako se radovoljno ne oglasite in posvetite.

¹⁾ Pontif. Rom. De ord. subdiac.

Gospodu. Nemarnost in včasih kratkovidnost je kriva, da se kedo zmoti k altarju, kamer ga ni srce vleklo. Zato pa je treba mladim gospodom odpreti oči, da se razgledajo od svetu. Kjer menijo, da so v največi zadregi, jim je pogledati morda le eno ped pred se ali v stran, pa najdejo kruha dovelj, boljšega ko duhovniki; včasih menijo, da so brez moči, potreba jim le eno krepko besedo izpregovoriti ali le en moški korak storiti, in osvobojeni so od pomislekov in očitanj, ki so je vezala na bogoslovnico.

Zato ravnate po želji katoliške cerkve, da cenite svobodo in da ste prepričani, da Vam je res svobodno, kamer hočete. A tudi te svobode mora biti kmalu konec. Svoboda je zlata, če je po pameti. Pamet pa Vam pravi, da se skoraj za nekaj odločite, za določno opravilo, za neki stan. Božja previdnost noče, da bi človek živel od danes do jutri, da bi osamljen stikal po gozdih; človek se rodi in ostane v družbi, kjer najde mesto in delo. Marsikateremu brezskrbnemu mladeniču je žal za svobodo, ali čas je sila, ki z obema rokama peha človeka naprej. Rad ali nerad mora si izbrati stanovitno delo v družbi in to samo enkrat za celo življenje.

Življenje je namreč tako kratko, da nam skoraj ni možno prebirati si stanu. To je pravilo, čegar izjeme so neznatne. Pravilo velja zlasti onim poklicem, za katere je treba mnogo učenja in pripravljanja. Pesnik pravi:

Die Kunst ist lang und kurz ist unser Leben
Und eh' man nur den halben Weg erreicht,
Muß wohl ein armer Teufel sterben.

Navadno je človek vže dorašel, ko si poklic izbira, da se upa presoditi zmožnosti in nagnenja, da se mu poznej ne ljubi prebiranje. Mladenič, poln sile in misli, meni pač, da je za vse poklice dober in sposoben, da bi se mogel prekladati iz enega v drugi, ali kdor je vže v določnem poklicu, ne sodi tako! Niti prekladanje iz kraja v kraj mu ni prijetno. —

Ali ne samo, da se nam prebiranje ne ljubi, nam se ne dovoli. Kar je odličnih poklicev v občestvu, so toliki, da zahtevajo celega moža. Kdor se odpove izbranemu poklicu, ne sprejme ga več v drug. Naj bi se n. pr. zdravnik po 5—10 letih premislil in prosil k sodišču ali bi ga pogledali! Pravilo je torej, da kar si kdo izbere do 25—30. leta, ostane, o svobodnem premenjavanju ne more biti govora. Ista vsoda je namenjena tudi njim, ki se posvetijo altarju. Po dovršenih naukah in po posvečenju nimajo si kaj prebirati. Življenje ni igranja, ampak delaven dan, resno, trdo, ki hoče stanovitnih mož, ne vihrastih in mehkužnih.

Vi sicer menite, da je drugim stanovom vsaj možno zame-

niti opravilo z pravilom, a duhovniku —? Tudi duhovniku. Ne menite, da je vže slep ali gluh ali nem ali top da bi ne mogel prijeti za delo v vrsti s posvetnimi gospodi. Poleg dušnega pastirstva najde še preobilnega dela: v šolah, v društvih, v vredništvi, v tiskarnah, v poslanskih zbornicah i. t. d. Povsod ga bodo radi sprejeli. Ni treba torej, da se zavrže. Če pa vere nima ali dela noče, ne govoriva dalje o njem, ker potreben je pobožne molitve, ne modrih svetov.

Vaš dobromisleči gospod očita duhovščini sužnost od oblasti in odvisnost od ljudi. —

Sužnost od oblasti! Kateri poklici pa niso podložni oblasti? Vprašajte vradnike, ali so podložni oblasti, in poreko Vam, da so sužni ne samo v vradu, ampak tudi doma in v javnem delovanju. — Vprašajte pa tudi svobodne zdravnike in odvetnike, ali so neodvisni od ljudi? Meni se zdi, da kdor najmenj potrebuje za svojo osebo, je najbolj prost. Zato ne razumem, kako pravico se očita duhovščini sužnost v pričo drugih stanov. Odvisen je res duhovnik od duhovne (cerkvene) oblasti, ali ta oblast je svobodoljubna, da nobena na svetu ne tako. Pravniki, celo protestantski, sodijo cerkveno pravo za najbolj svobodomiselnost. Tako je bilo cerkveno vladanje v starini, a danes morali bi tožiti, da je mej nami rajše premalo discipline in pokorščine, premalo strahu in spoštovanja. Nekaj bi se imeli učiti od posvetne gospode.

Nasproti državni oblasti ima duhovščina pač največjo oblast, ker jo brani samostojna cerkvena oblast. Vkljub vsem postavam nasprotnim cerkveni oblasti priznavajo nam vendar še neko od države neodvisno oblast. Velika je vže svoboda, da karkoli je državljanom dovoljeno po osnovnih zakonih, duhovnikom ni prepovedano. Da niso te trditve prazne, priča zgodovina političnega in kulturnega preporoda slovenskega ljudstva. Slovenska duhovščina si je bila v svesti nedvisnosti in svobode, da je častno in vspešno nadomestila plemstvo, katerega nimamo.

Se menj se Vam je bati „odvisnosti od ljudi“, kateri baje merijo duhovnika od nog do glave in pazijo na vsako dejanje, na vsako besedo, katero izreče, na vsako osebo, s kojo občuje, na vsako hišo in društvo, v koje zahaja, da še v svoji hiši se ganiti ne more, da bi ga vsi ne videli, ker ima hišo stekleno. Ali Vam je to znamenje sužnosti? Tedaj je znamenje sužnosti, da ne sme prepevati s koledniki, da ne sme posedati po gostilnah, da ne sme v gledišča, kjer se proslavlja nečistost, da ne sme za posvetnimi zabavami, da se ne vtika v posvetna opravila vernega ljudstva brez potrebe, da ne žali in odbiva ljudi, da je doma v sobici ravno isti ko na leci ali na altarju. Kar imenujete sužnost, je le duhovni poklic, modrost in previdnost dušnega pastirja, čast in poštenje duhovskega stanu. Sužnost

Bogu je svoboda od sveta. Ker nam sv. zvanje brani bratovščino z ljudmi, daja nam ono polno svobodo, ki se nikogar ne boji in nikomar ne dobrika — tudi množici ne!

Skrb za Vašo srečo v življenju je narekla gospodu dobrotniku svarilo, da ne nakladajte si bremena, kojega ne boste mogli nositi. Zapisal je namreč devištvo v koledar nemogočih stvari, ker pravilno vzrasle in zdrave narave životna sila je krepkejša od volje. Devištvo ni toliko vseh volje nego je nepravilnost života, ki ne razume sklepov ali svetov pameti in volje, kar je o tej stvari vže Terentij povedal: „Quae res in se neque consilium neque modum ullum habet, eam consilio regere non potes.“¹⁾ Dostavil Vam je še en rek Goethejev, pravite, katerega se pa ne upate zapisati meni v pismo.

Dragi moj mladi prijatelj! Ni treba ni besed ni imena, ki je v književnosti slavno, a v življenju premalo častito, da bi veljalo za pravilo. Ali saj je ime ničevno, kjer govori sama narava, zdrava in pravilna. Čudno je pa vendar, da modri gospod povdarja to ravno Vam, ki menite v bogoslovstvo, in ne sebi ali tisočim sovrstnikom, ki so v tridesetem ali štiridesetem letu še neoženjeni? Čudni samci! Pravilna narava je goni po sili v zakon, a vendar jo krotijo vže dvajset let. Ali so morebiti nepravilni stvari, kaj? Menda ne. Če sta jim torej pamet in volja zdržala v oblasti životne sile do one starosti, upati smejo da tudi poznej ne omagata. Gorje človeku, če bi ne imel duhovne oblasti o životu! Kako bi cenil Kristusovo prepoved pohotnih misli, želj in pogledov? Stvarnik je pač poznal „pravila“ in „moči“ pohotnega života, ko je človeku postavljaj šest zapoved, in Zveličar modri, ki je dal svojim nasvet vednega devištva, je tudi vedel, kaj je v človeku,²⁾ pravilnem in nepravilnem. Vedel je, da je človeka tako vstvaril, da mu je duhovna sila krepkejša do životne. Kjer bi pa duhovna moč ne zmagala sama, zagotovil jej je z novim nasvetom pomoč od zgoraj. — Naj bi pa obveljalo načelo Vašega gospoda dobrotnika, ne bilo ti mogoče pošteno življenje dovelj veliki množici, katera ne živi v sv. zakonu. Na podlagi izpovedanega načela smete pač vprašati pravilne ljudi z Vašim znanjem vred, kako živijo neoženjeni vže toliko let?

Se hušje bi bile posledice po slovesnih obljubah sv. čistosti. Devištvo in samstvo je pravo licemerstvo, ako velja načelo, da je životna sila močnejša od volje. Ali Vam tedaj res mora v misel tolika samopridnost in brezsrčnost duhovnih ljudi, ki bi drug drugega zapeljevali v nesrečo? Od kod naj dojde blagoslov božji takemu duhovenstvu, od kod občna vzornost katoli-

¹⁾ Eunuch. I. 1. a.

²⁾ Iv. II. 25.

škega duhovenstva in redovništva? Propalice da so svečeniki krščanstva, in učitelji lepe нравstvenosti!

Tako sumničenje in očitjanje je sramota našega veka. Stari krivoverci so pobijali devištvo, ker jim je osebno mrzelo, ali ker so menili, da je od Boga prepovedano, a da je človek rob životnih moči, niso učili. Ta nauk, nečasten za naš rod, je bil prihranjen stoletju velikega napredka, ko so postavili nam pravilo, da je živотно vgodje človeku namen in sreča največa. In res mnogo njih se je vže vdalo slasti in vgodju, ki izvira iz životne pohoti, da je rod oslabil in podlegel neki dražljivosti (nervoznosti), ki ni zmožna možkega odpora ali krščanskega zatajevanja in mrtvičenja. Veliko celo mladih ljudi gine od mrzlice, ki jim pretresa život. Takemu bolnemu ljudstvu je lahko dopovedati, da je čisto in pošteno življenje nemogoče, kajti česar kdo želi, rad veruje in kdor noče, pravi, da ne more. Menite li, da pristoji takemu rodu sodba o krščanskem devištvu?!

Dragi moj mladenič! Ne mislite, da Vam svetujem ali priporočam devištvo, ko je načelno zagovarjam in mu branim čast, ki mu gre pred vsem svetom. Poznam Vas premalo, da bi Vam mogel svetovati. Vsaki ima svoj dar, vsaki pozna svoje nagnenje in bo vedel z izpovednikom pogoditi pravo. Modro je cerkev odločila, da si izbiramo devištvo ravno v cvetoči mladosti, ko nas narava sili v sv. zakon. Po pravici se sme torej upati, da je obljuba premišljena in zanesljiva, navdihmena od sv. Duha, ne od sveta.

„Ali hočete zdaj, ko ste se izobrazili, proč od ljudi, v samoto, kjer ne bo videti leto in dan izobraženega človeka? Če bi mladina vedela, kako osami duhovnik na svetu, ne bi se nikdar veselila nove maše“.

Tako Vam je izvolil namigniti dobrotnik. Vi pa se gotovo vže izprašujete, ali ste po čudi samotar ali ne. Duhovnik samotar! Samotar, ki se boji ljudi ali ki se brani in izogiblje opravila ž njimi. Kje pa je take videl? Seveda komur začne človek še le z obleko narednika ali vradnika ali mestnega gospodiča, najde duhovnika res v puščavi. Kdor pa razume duhovni poklic, ve, da ni duhovnik nikoli sam, niti ko je čisto sam. Duhovnik je oča velike obitelji, katera je vedno ž njim in on ž njo osebno in v mislih. Otrok ima celo vrsto nevednih, katere uči, porednih, koje pokori. Mnogo skrbi mu delajo odrasli mladeniči in mladenke, katerim je vbrati „življenja srečen pot“; nekaj je zašlih, ki mu ne gredo iz spomina. Pogostoma pridejo v svete zreli možje polni skrbi za dom in obéino. Ko ti odhajajo, vže čakajo matere krščanske proscé molitve sebi in svojim. Pozabiti ne sme starih in onemoglih, ki ga težko čakajo broječ dneve in ure. Ali res menite, da je duhovno življenje samotarjenje? Žrtva je pač duhovno življenje, v divjih samotah je dvakrat žrtva, samotarenje pa ni. Gospod je vedel, da bo nam te-

žko delo duhovno življenje v gorskih samotah, zato je sam preživel skoraj vse svoje dni v galilejskih hribih mej neotesanimi gorjani, za katere svet ni imel ko posmeh, če so prišli po opravilih v Tiberijado, v Tir ali v Jeruzalem. Duhovnika pa nikdo ne sili, naj ostane v takih samotah žive dni, ako sam noče. Samota bodi mu šola molitve in nauka. kraj zatajevanja in trpljenja, kaker je nekdaž bila cerkvenim očetom, katere so iz nedostopnih samot poiskali in postavili ne odlično mesto v cerkvi.

Dragi moj mladi prijatelj! Motili bi se zelo, če bi si domišljali svečenstvo N. Z. — brez križa. Svečnikov poglavitno opravilo je daritev sv. križa, kaj čudo torej, da je njih celo življenje delo in žrtev. To pomnite, pomnite dobro, a prazni strahovi naj Vas ne begajo.

Dr. J. Pavlica.

Časopis.

„Gospod, daj mi znamenje v dobro!“ tako je v dnevih britkosti in preganjanja vzdihoval kraljevi prerok David proseč Boga dobrega znamenja, znamenja tolažbe in pomoči. In Gospod je vslišal svojega služabnika.

Časi, v katerih živimo, kedo-li bi mogel trditi, da niso zelo hudi, žalostni vzlasti za sv. cerkev in krščansko družbo? A kje-li je dobro znamenje? Imamo je v vzvišeni, posvečeni osebi sedanjega namestnika Kristusovega, Leona XIII. ki se po vsej pravici imenuje „luč z neba.“ Ta svetla luč, od Boga samega prižgana na nebu katoliške cerkve, razganja s čudovito silo temne oblake, v katere je novodobni liberalizem zagrnil nebo resnice in pravice. Blagor jim, ki na burnem valovji sedanjih dni obračajo pogled na to žarno zvezdo-vodnico! Sv. oče Leon XIII. ki je nezmotljiv učitelj v verskih prašanjih, je tudi glede praktičnega življenja naš najboljši svetovalec, in najzanesljiviši voditelj. Njegovo bistro oko pregleduje z britko skrbjo vse zmešnjave in nevarnosti, v katere so brezbožniki pahnili družbo v verskem, narodnem, gospodarstvenem in socijalnem oziru; njegovo očetovsko srce mu poklada na jezik brez nehanja nujni opomin, naj se katoličani vzdramijo in z vso resnobo lotijo dela, da rešijo koliker se še rešiti da! In hvala Bogu! glas sv. Očeta vender ni povsem „glas vpijočega v puščavi.“

Katoličani širnega sveta se čedalje bolj zavedajo svoje obširne naloge: s pravim krščanskim pogumom so se na vseh koncih poprijeli resnega dela v trdni zavesti, da njih sveta in pravična stvar mora kedaj obhajati zmagozlatje.

O tej vsestranski krščanski delavnosti nam spričujejo vzlasti mnogobrojni **katoliški shodi**, ki se leto za letom prirejajo v raznih deželah. Čemu so taki shodi? So li dandenes potrebni?

Ker smo se odločili v današnjem „Časopisu“ nekaterih vsaj na kratko omeniti, postavimo zaradi ravnokar stavljenega vprašanja — na prvo mesto **XLI. shod** nemških katoličanov, ki se je koncem avgusta t. l. zelo veličajno vršil v nemški **Koloniji** ob Renu. Tam je rekel predsednik dr. Orterer (lajik) mej drugim to-le: „Zakaj smo tukaj? 41-letna izkušnja nam dovolj jasno odgovarja, a ljudje zunaj si vbijajo glavo s tem vprašanjem. Naj le nam prepuste te skrbi! Mi hočemo ogledati si svojo armado, poznati svoje vodje. Ali hočemo boj? Da in ne! Mi vidimo še veliko takega, česar nočemo, in vidimo mnogo kaj, česar nimamo. Imeti hočemo nazaj, kar so nam vgrabili, naj je nasprotnikom všeč ali ne. (Govornik je omenjal tu v prvi vrsti cerkvenih redov, za katere se vže toliko let zastoj potegujejo nemški katoliki.) Tukaj smo, da zahtevamo papežu njegove pravice, da se zopet postavi najstariši prestol. Tukaj smo, da tirjamo krščansko šolo. Dokler obstoje sedanje šolske razmere, bomo vporabljali vsa zakonita sredstva, da jih zboljšamo. Nadaljevati hočemo boj za krščansko (konfesionalno) šolo, dokler brezverstva ne izženemo iz naših šol. Naša zastava je sv. križ, znamenje, s katerim se je krščanstvo bojevalo proti staremu paganstvu in se mora tudi proti novemu. Na to znamenje se oziramo v svojem boju; nam sveti ona luč, na katero mora z ljubeznijo in spoštovanjem vpirati svoje oči slehern katoličan, luč, ki naj nas vodi na širnem in težavnem polji socialnega vprašanja.“

V teh besedah odličnega moža je na kratko a jasno izražena potreba in važnost katol. shodov. Da donašajo taisti tudi velikanskih koristi in najblagodejnejših sadov, dokazuje vsakdanja izkušnja, dokazuje n. pr., da ne sežemo predaleč, naš

I. slovenski kat. shod, ki smo ga — polni sv. navdušenja in nad za bodočnost — obhajali v Ljubljani vže pred dvema letoma, torej prvi izmej narodov slovanskih. Ako se ozremo (nazaj) na kratko dobo preteklih dveh let in si ogledamo sadove in bujno vspevajoče cvetje tega shoda, moramo pač iskreno zahvaljevati Boga za obilni blagoslov. Da, resnica je, zelo tolažilna resnica: v nobenem drugem — vsaj slovanskem — narodu ni primeroma tako živahnega in čilega katoliškega gibanja, kaker je opažamo zadnja leta pri nas na Slovenskem, vzlasti na Kranjskem. Pojmi se čistijo in bistrijo, duhovi ločijo; katoliška načela se vedno krepkeje in očitneje ne samo povdarjajo, mariveč tudi dejanjsko izpoznavajo in v javnem življenji vpoštevajo. Naše verno ljudstvo se z odkritosrčno ljubeznijo oklepa svojih škofov in duhovnih pastirjev, se organizuje v čvrsto katoliško-narodno stranko potom prekornistnih društev in shodov.

Tudi izmej svetnega razumništva štejeemo v naših vrstah ne sicer veliko, a vendar vsaj nekaj popolnem zanesljivih, značajnih mož, katerim narod zaupa, jih ljubi, ker vidi, da imajo v resnici srce za njegove rane, da radi darujejo čas, denar in duševne moči za blagor njegov. Takim vrlim, z duhovščino složno delujočim možem gre v prvi vrsti prečastna zasluga za toliko dobrega, ki se je zasnovalo v naši domovini v primeroma zelo kratki dobi: Početkom marcija t. l. se je za Dolenje Kranjsko ustanovilo v Novem Mestu „Kat. politično društvo“, ki je 2. sept. sklicalo veličasten javen shod k Trem Faram na Belokranjskem. Vrli Gorenjci radovljjskega in kamniškega okraja so dobili (11. jun. oziroma 28. okt.) svoje „kat. slovensko društvo.“ Ljubljansko „kat. politično društvo“ je priredilo v malo mesecih tri javne shode, ki so se vsi izvršili jako sijajno, in sicer: v Trnovem na Notranjskem (3. jun.) na Pristavi pri Trziču (19. avg.) in v Vipavi (2. sept.) kjer se je ob enem osnovalo slov. „kat. polit. društvo“ za vipavsko dolino.

Enako lepi vspeli I. kat. shoda na Slovenskem so mej drugim ti-le: Čvrsto delujoča „kat. delavska družba“ v Idriji in Zagorji (ob Savi); „slov. kat. delavsko društvo“, ki se je 22. julija ustanovilo v Ljubljani in šteje vže do 700 rednih udov. Prevzvišeni knezoškof ljubljanski sam je vže izrazil svoje veselje nad osnovanjem tega prepotrebnega društva ter priporočil svoji trudoljubivi duhovščini, naj je po močeh podpira gmotno in duševno. — Po našem mnenju je novovstanovljeno društvo ena izmej najvažniših pridobitev I. slov. kat. shoda; saj je vže tudi mej Slovence pridrl brezverski in breznarodni socijalizem, ki vzlasti našemu delavskemu stanu z veliko drzovitostjo nastavlja svoje peklenske zanjke. V „kat. delavskem društvu“ ima ta mejnarodna zalega krepkega, izvrstno organizovanega nasprotnika, ki s priznanja vredno vremo zasleduje in odbija nje pogubno rovanje v naši domovini. Čast vrlim katoliškim delavcem slovenskim, ki visoko dvigajo zastavo sv. vere in nehljenega rodoljubja! —

„Društvo za cerkveno umetnost“, osnovano v Ljubljani dne 26. julija, je kat. Slovincem nov pomočnik v boji za krščanske vzore. Namen mu je, boriti se proti modernemu materijalizmu in pri nas čimbolj spopolnjevati čutne oblike krščanske ideje ter tako delati za pravo vzgojo našega ljudstva. —

„Danica“, slov. kat. akademično društvo na Dunaji, potrjeno od visoke c. kr. vlade sredi julija, je velevažna katoliška in domovinska stvar, ki obuja mnogo veselih nad narodu našemu. Res, da šteje ta akademična zveza le neznatno pešičico slovenskih mladeničev-vseučilišnikov, vendar strahu za nje razvoj in obstanek nimamo! Jeklena volja, vzgledna požrtvovalnost in občudovanja vredna nevstrašenost, vse te kreposti,

ki so jih junaški snovatelji kazali v dolgotrajnem, skoraj 15-mesečnem boji za oživetvorenje svojega društva, nam dajejo dovolj poročila, da se mladi možje — da, možje! — tudi v prihodnje ne bodo plašili nobenega nasprotstva.

Početkom septembra se je sešlo v Celji nad 40 odličnih mož v posvet zastran osnovanja slovenske „Leonove družbe.“ Shod je bil jako slovesen, razgovori živahni, zbrani gospodje vsi vneti za prelepo idejo. Določila so se pravila novega znanstvenega društva in izročila vladi v potrjenje. Dal Bog, da bi slovenska Leonina mogla vspešno izvrševati stavljne si plemenite namene: gojiti v vseh strokah znanost na podlagi krščanskih načel, vzlasti modroslovje in socijologijo v smislu navodil Leona XIII. Ona nam bo zidala most čez prepad, ki sedaj še zija večinoma mej obojim razumništvom — duhovskim in posvetnim; ona bo združevala inteligencijo v velikem načelu, ki je Kristus-Bog!

Slednjič nam je radostno omeniti tako menovanega „kat. sklada“, za katerega polagajo rojaki iz vseh krajev lepe doneske na žrtvenik cerkve in domovine. Ta velika darežljivost ne bogatih Slovencev nas napolnjuje z veseljem in upi, saj je znano, kako svetemu namenu je posvečen oni „sklad.“

To so v kratkem najpoglavitniši (a ne edini) vspehi našega I. kat. shoda, ki dovolj glasno govore, kaj vse premore dobro volja in vstrajna delavnost za katoliška načela vnetih mož!

Tudi s Poljskega imamo javiti vesel odgošek. Dne 3. jun. t. l. se je sklical v staroslavni Poznanj „II. kat. shod za poljsko prebivalstvo pod prusko vlado.“ Trajal je tri dni ob obilni in deloma zelo odlični vdeležbi. Govori, povsem primerni raznim potrebam nemških Poljakov, so bili temeljiti, prepričevalni in navduševalni; zbrano občinstvo jih je poslušalo z izredno pazljivostjo, upajmo, da tudi z velikim pridom, z najboljšimi sklepi za prihodnost. — Poljaki pod pruskim žezlom nimajo najprijetnejšega stališča. Boriti se jim je ne samo kot zvestim sinovom sv. kat. cerkve, kateri je Bismarckov kulturni boj zadal toliko skelečih ran, mariveč tudi kot vernim ljubiteljem svojega naroda in jezika. Treba jim bo torej složnosti in nevtrudne delavnosti, treba pred vsem modrosti v javnem in političnem nastopanju, da pridejo do svojih pravic. V mislih pa imamo krščansko modrost t. j. ono, ki se opira na večno stalna načela krščanske resnice in pravičnosti. — Naj nam bo dovoljeno pri tej priložnosti izreči naše prepričanje. Mnogi poljski politiki ne poznajo te modrosti. Po njihovih nazorih je politika premeteno, previdno čakanje vgodnih trenotij, ko se da kaj doseči, četudi se to zgodi nemalokedaj v kvar občni katoliški stvari, v žaljenje katoliških sobojevnikov. V nemškem kaker tudi našem avstrijskem parlamentu smo vzlasti zadnja leta vže mnogo-

krat opazili koristolovno in nedosledno načelo poljskih poslancev: do, ut des, t. j. po naše: roka roko vmiva. Marisikatera najodločniša in prevažna akcija katoliško-konservativne stranke je vsled takega postopanja Poljakov ostala na cedilu — liberalcem v veselje, katoličanom v zasmeh!

Ali bode odslej — po kat. shodu — kaj bolje v tem oziru? — V Poznanji so se slišale lepe, iskrene besede o sv. veri in odločnem, v vseh okoliščinah neomajljivem verskem izpoznavanju. Katoliška zavest mej poljskim ljudstvom je še čvrsta; dal Bog, da bi tudi v njegovih zastopnikih bila tako trdna, da bi nikedar ne omahovala na pragu državnih zbornic! Saj le ta pot pelje do velikih in trajnih uspehov.

Sicer pa se mi iz srca radujemo nadobudnega kat. gibanja mej poljskim bratskim narodom in trdno upamo, da bode omenjeni katoliški shod obrodil obilo prav veselih sadov; to tem gotoveje, ker so se tudi nemški katoliki poznanjski pridružili svojim poljskim rojakom ter 5. junija sklicali sličen shod v ravno istem mestu, z ravno istim blagim namenom. —

Katoliški Čehi na Moravskem so srečno premagali vsa silovita nasprotna mladočeške, „lidove“ (ljudske) in staročeške (!) stranke ter po težavni, zares trnjevi poti prišli do zaželenega cilja: koncem julija so obhajali v Brnu svoj I. **českoslovanski** kat. shod, katerega se vsled zlobnega hujskanja omenjenih protikatoliških strank in njihovih listov sicer ni vdeležilo — Bog vedi koliko tisoč rojakov, a koliker jih je bilo (do 2000.) so vsi prišli iz zavednosti, polovičarjev ni bilo vmes. — V imenu Kristusovem se je pričelo, vršilo in končalo veleznamenito zborovanje, ki ne more ostati brez veselih posledic za katoliško stvar na Moravskem in koliker toliko tudi na Češkem. Vsprejele so se z nepopisnim navdušenjem razne velepomembne resolucije, katere moramo navesti vsaj z naslovi: I. šola: a) verska šola, b) otroški vrtci, c) nadaljevalne šole, d) obrtne in trgovske šole, e) srednje in visoke šole; II. socialne reči: a) delavsko prašanje, b) obrtno pr., c) kmetijsko pr., d) posvečevanje nedelj in praznikov; III. javno društveno življenje: a) kat.-polit. društva, b) nepolitična dr. c) dobrodelna dr., d) misijonska dr. e) apostoljstvo sv. Cirila in Metoda pod varstvom D. Marije; IV. znanost, slovstvo in umetnost: a) tisek in slovstvena društva, b) leposlovje, c) kršč. modroslovje in apologetika, d) cerkveno petje, e) cerkv. umetnost. — Katoliški Čehi moravski, naši bratje po krvi in duhu, naj so uverjeni, da kaker smo jih kat. Slovenci na trnjevi poti do kat. shoda spremljali z iskrenimi simpatijami in molitvami, tako iskreno se veselimo plemenitih sadov, ki jih je deloma vže in jih brez dvojbe še bo obrodil brnski shod. —

Ker govorimo o kat. shodih, naj omenimo še onega, ki so

ga laški katoličani početkom septembra z veliko slovesnostjo obhajali v Paviji. Bil je to njih XII. kat. shod. Navzoči so bili trije škofje in mnogoštevilna množica ljudstva. Sv. Oče je s posebnim pismom veselo pozdravil zborovalce ter jim na kratko, a določno načrtal nalogo, s katero naj se pečajo, rekoč: „Skrbite pred vsem drugim, da se združite in organizujete, da se zbližajo v tesno zvezo vsa katoliška društva v Italiji. — Nujna potreba pa je, da povspešujete koristi delavcev in poljedelcev, ker le tako je mogoče zmanjšati mej stanovi sovraštvo in prepire, ki nas navdajejo sè skrbjo in strahom.“ — Kat. shod se je dostojno oziral na opomine Leona XIII, katerega je slavnj jezuit Zocchi k sklepu proslavljal v navduševalnem govoru: „s papežem za domovino!“ —

Nekoliko besedi nam je še posvetiti raznim **drugim shodom**, ki so se dostojno vršili v teku zadnjih mesecev in so velikega pomena v cerkveno-socialnem oziru:

Občni zbor dunajske „Leonove družbe“, ki se je koncem julija z izrednim sijajem vršil v Solnogradu, je zgovorna priča o mnogostranski in občekoristni delavnosti te zveze odličnih kat. mož — vzlasti v socialnem pogledu. — Cesarski namestnik grof Thun je pozdravil skupščino z oduševljenimi besedami ter mej drugim rekel, da le tista država, ki je zgrajena na neomajljivih načelih krščanstva, more uspešno zapirati se viharjem sedanjih časov in zadoščati zahtevam posameznikov kakor tudi vkupnosti državljanov. — Zares zlate besede iz ust tako imenitnega dostojanstvenika!

Ravno ista družba je na Dunaj v prvi polovici avgusta delila socialen poduk, katerega se je tri dni z nepopisnim zanimanjem vdeleževalo do 400 zgolj takih mož, ki so po svojem odličnem stanu v prvi vrsti poklicani, da vplivajo na občinstvo v večih in manjših krogih, da je seznanjajo z resnico na socialnem polju in svarijo pred osodepolnimi zmotami, kakeršnih je dandenes toliko razširjenih mej družbo človeško. Trdnosmo prepričani, da je omenjeni socialni kurz zasejal dragoceno seme, ki obeta v nadaljnjem delovanji vnetih vdeležiteljev prav bogatih sadov. —

Dne 20. av. so se na klasiških tleh staroslavnega Spljeta (v Dalmaciji) sešli krščanski arheologi, učenjaki iz Avstro-Ogerske, Nemčije, Italije in Belgije, da bi se prepričali, koliko se je doslej vže storilo za razvoj in povzdigo kršč. starinoslovja, in dogovorili, kako bi se v bodoče najvspešneje gojila ta znamenita veda. —

III. mejnarodni shod katoliških učenjakov, vršivši se v Bruselji prve dni sept. pod predsedstvom kardinala Goossens-a, je v veliko slavo sv. cerkvi, v katere materinem okrilji tako krasno vspeva prava znanost v vseh strokah. Zasto-

pane so bile na tem velepomembnem shodu malone vse države evropske; pa tudi iz dalnje Amerike prihitelo nekaj učenih mož. —

Na Velehradu na Moravskem se je po brnskem kat. shodu obhajal evharistični shod, katerega se je poleg moravskega ljudstva vdeležilo tudi mnogo českil bogoslovcev in vseučilišnikov. Potem je imelo svoj občni zbor apostolstvo sv. Cirila in Metoda, ki vtegne postati velike važnosti za vse Slované; in slednjič so ravno tam slovanski bogoslovci in vseučilišniki priredili kat. akademijo, pri kateri so se vzajemno navduševali v ljubezni do sv. cerkve in drage domovine, torej v obeh glavnih delih oporoke svetih bratov blagovestnikov slovanskih. Zelo veselo in tolažilno znamenje!

Delegacija in akademija za katol. vseučilišče v Solnogradu (shod v Gradcu m. avg.) je bila jako živahna in prešinjena od plemenite navdušenosti za vzorno idejo. Čuditi se je bilo, s koliko temeljitostjo so mladi akademiki in bogoslovci-govorniki zmagovali razna socijalna i. dr. prašanja. — Bog blagoslavljaj velekatoliško podjetje!

Dne 8. in 9. sept. so imeli čeko-slovanski kat. delavci shod (v Letomišlju) z jako primernim, lepim programom. K nekaterim točkam, kaker n. pr. „krščanski delavec pa narodnost“, „kršč. delavec in družba“ i. t. d. se je oglasila cela vrsta govornikov: vsak je hotel pokazati svojo vnemo za domovino in narod ravno tako, kaker za vzore krščanske vere. Kako spodbudno, ganljivo! —

* * *

Iz vsega, kar smo doslej napisali o vsestranskem kat. gibanju, je razvidno, da treznomisleči katoličani v sedanjih razburkanih časih dobro umevajo svojo obsežno nalogo kot sinovi sv. cerkve in kot udje krščanske družbe, zatoorej se — po nujnem opominu sv. Očeta — povsod oborožujejo z zmagovalnim orožjem sv. vere.

Žal, da ne moremo ravno tega trditi o tistih veljavnih možeh, katerih rokam je previdnost božja izročila vsodo krščanskih narodov! Da, današnji državniki ne poznajo ali nočejo poznati svojih velikih dolžnosti in težke odgovornosti pred Bogom. To nam priča mej drugim njihov ne samo zakasneli, mariveč tudi popolnem napačni in zatoorej brezvspešni boj proti erdečemu mejnarodnemu anarhizmu. Desetletja so hladnokrvno, da, z nekakim pomilovalnim posmehom opazovali nevarno gibanje anarhistične zadrage; in sedaj, ko le-ta z jeklom in strelivom dela gaz svojim krvavim idejam, sedaj, ko je poleg toliko drugih tudi nesrečni Carnot zapadel nje divjemu maščevanju, sedaj še le so se vzdramile vlade in sprevidele, da treba tu postopati z vso odločnostjo v varstvo državljanov. A kako-li? pri korenini ali pri sadu?

Ah, ne korenine, ampak neposredno sadu so se lotili premodri zakonodajalci: korenina — brez verstvo naj le še dalje poganja; drevo — liberalizem naj se skrbno goji, kaker doslej; cvet tega drevesa — socijalna demokracija naj se tudi v bodoče svobodno razvija in svojo strupeno vonjavo razširja — a sad — anarhizem naj se siloma odtrga in pokonča — pa mirna Bosna! Tako in nič drugači je razlagati novo **proti-anarhistično postavo**, kakeršno so v juliju in avgustu obogatili svoje kazenske zakonike razne države, kaker: Francija, Italija, Svica, Belgija in celo Anglija in severna Amerika. Zares, trezen človek bi se moral smejati na glas, ako bi stvar ne bila tako grozno-žalostna! Orožje, policija, ječa, pregnanstvo, torej kruta fizična, telesna sila naj bi zadušila to, kar je povzročila duševna sila, ne krščanska omika?! Oj ne! Kedor hoče odpraviti včinek, odpraviti mora prej vzrok, iz katerega izhaja, to tirja najnavadniša logika z neizprosno silo. Dokler državni voditelji ne izpodmaknejo tal anarhistični zalegi, dokler ne izrujejo korenine — ateizma, brezverstva; da, dokler bode zakonodaja na podlagi novodobnega družabnega „reda“ sama sistematično poganjala nesrečni ljud v anarhijo, tako dolgo bodo zastonj vse posilne in izjemne naredbe, tako dolgo se je resnobati, da se bode Evropa prej ali slej topila v svoji lastni krvi: — Strah Božji, krščanska ljubezen do bližnjega, spoznanje pravice, s kratka: krščanska vzgoja je najkorenitiše in edino zdravilo za bolno človeštvo. „Erudimini, qui judicatis terram!“ —

* * *

Se nekaj splošnih podatkov iz cerkveno-socijalne politike. — Skrbni čuvaj sijonski, **Leon XIII.**, dasi od starosti in trpljenja vpognjen, je vendar še zmirom nevtrudno delaven za občni blagor sv. cerkve. Dne 2. julija je poslal škofom braziljanskim lepo okrožnico, v kateri govori o potrebi skrbne vzgoje in temeljite izobražbe duhovskega naraščaja, o vestnem vpravljanji posameznih župnij, o pomnoženji katoliških ljudskih šol, o krščanskem tisku in o izvrševanju volilne pravice v prospeh sv. cerkve in države. K sklepu povdarja papež veliko važnost skupnih škofovskih posvetovanj.

V prekrasni encikliki z dne 8. sept. priporoča sv. Oče, kaker vže tolikrat prej vsem vernikom pobožnost sv. rožnega venca, ki je nedopovedljivo potrebna v sedanjih dnevih pokvarjenosti, nenravnosti in nevere. Pri tej priložnosti je Leon dostojno obsodil nesramni Zolov roman „*Lourdes*“ in brezbožno dramo „*Cristo alla festa del Purim*“, ki jo je spisal laški poslanec — framason Bovio.

Sv. kongregacija „*episcoporum et regularium*“ je na povelje sv. Očeta razposlala vsem škofijskim ordinarijatom in redovnim

generalnim predstojništvom v Italiji času primerne in žal! tudi potrebne odredbe zastran izvrševanja pridigarске službe. Navodila dotične okrožnice so polna sv. resnobe in apostolske moči, polna nebeske modrosti in duhovno-pastirske vneme; so pa tudi nov dokaz, da sv. Stolica vsikedar stori svojo dolžnost in sicer ne prikrito, ampak očitno, brez ozira ali strahu, ako in kjerkoli opazi v sv. cerkvi kake napačnosti in pomanjkljivosti. In takih se je v zadnji dobi na Laškem dokaj vrnilo ravno v cerkveno govornišvo. Namen napominanemu pismu je, odpraviti vse nedostatnosti in pridigarje opozoriti na njih vzvišeno službo. Da bi se tudi na Slovenskem vedno popolniše ta sveti posel izvrševala, da se lice zemlje še tem nagliše spremeni! Kar zadeva tako imenovane „konference“, želi sv. Oče, da se taiste koliker mogoče omeje, sicer pa po obliki in vsebini vravnajo po splošnih pravilih katoliške homiletike. Beseda božja naj iz njih odseva, ne prazno človeško modrovanje! Dovoljevati se smejo konference le zanesljivo pobožnim, modrim in spretnim govornikom. —

Italijanska vlada je izposlovala pri kralju potrjenje nekaterih od papeža imenovanih škofov; drugi je dobe v kratkem. Kardinalu Jožefu Sarto, katerega je sv. Oče izvolil za patrijarha beneškega, je kralj Umberto podelil „exequatur“ v obliki „imenovanja“. Kedo bi ital. vladi ne privoščil tega — nedolžnega veselja? — Dotični odlok so vradni listi — pač navlašč — objavili skupno z odlokom, s katerim je papež — iz lastnega agiba — osnoval katoliško prefekturo za laške naselbine v Afriki. Pravimo: navlašč, namenoma; kajti liberalna židovska glasila so v tem brž izteknila neko pogajanje in celo zbližanje Vatikana z laško vlado. Katoliški listi so brez vsmiljenja prečrtali račun tej nevsahljivi liberalni domišljiji.

Sicer pa, ako bi ne poznali Crisp-ija, bi res morali verjeti, da išče — ne Vatikan s framasonsko vlado, pač pa le-ta v svojem kočljivem položaju zbližanja s sv. Stolicco. V Neapolji je namreč povodom neke svečanosti naglašal stari prekucuh potrebo skupnega složnega postopanja državne in verske (cerkvene) oblasti, da se pripelje narod na pot pravice in ljubezni: „V boju proti ostudni (anarhistični) sekti, ki ne mara ne za Boga ne za vladarja, moramo zapisati na zastavo: Z Bogom in kraljem za domovino!“ Iz ust zakletega framasona Crispi-ja so te besede najbritkejša ironija. Boga kliče na pomoč, katerega je največ on sam pregnal iz vprave, iz zakonodaje, iz šol in dobrodelnih zavodov, iz vojne in — koliker se je dalo — tudi iz družine!! Bomo videli, kakšna dejanja bodo sledila — pobožnim besedam.

V **Franciji** rase katoličanom upanje boljših dni. Posamezni ministri so jim v septembru pri raznih slovesnostih govorili zelo prijazne in spravljive besede, ki kažejo, da ima vlada, če nas vse ne vara, res dobro voljo in poštene namene. Vzlasti naslednik

vmorjenega Carnota, Casimir-Périer, ki je znan kot dober kristijan in ne mara nobene dotike s prostožidarji in radikalcji, želi in išče prijaznih odnošajev z duhovščino in s katoliki. Dokler bode on predsedoval republiki, se kat. cerkvi na Francoskem ni bati nadaljnih krivic. Ako pa bodo katoličani poslušni svetom in vka-zom modrega Leona XIII. ter bolje skrbeli za mejebojno slogo, bodo morebiti vže v kratkem mogli veseliti se tudi pozitivnih vspehov. Na gljih obratov na bolje seveda ni pričakovati v državi, kjer ima loža tako odločilen vpliv na vpravo in zakonodajstvo. Treba torej potrpljenja pa dela in vstrajnosti.

Dne 8. sept. je vml v pregnanstvu na Angleškem grof pariški, pravni dedič kraljeve krone francoske. Kaker v vsem svojem življenji, tako se je ta še posebno na smrtni postelji skazal vrlega, vernega katoličana. Svojim prijateljem in mnogobrojnim somišljenikom je zapustil nekako politično oporoko, ki je najlepši dokaz njegovega živo-verskega mišljenja in prepričanja. Pravi namreč mej drugim: „Zares, tožiti ne morem, da bi bil Bog popolnoma zapustil Francijo, deželo, kateri je dal sv. Ludovika in Joano d'Arc (zvel. „devico Orleansko“). Da pa se ista z nova povzdigne, treba ji je zopet postati krščanski narod. Narod, kateri je izgubil verski čut, čigar strasti ne poznajo nraune brzde, v katerem trpeči ne najdejo nobene tolažbe več v upanji prihodnjega življenja, tak narod mora razcepiti se in razmesariti ter pasti v pest sovražnikov znotranjih in zunanjih!“

Sredi avgusta se je vršil v Lucernu shod raznih švicarskih konservativnih skupin, ki so se združile pod eno zastavo ter se bodo odslej imenoale „katoliška ljudska stranka“. Njih deloma prenovljeni skupni program je popolnoma prirojen novemu nasslovu. — Priimek „konservativen“ je res raztegljiv in v mnogem oziru — vzlasti v Svici — celo sumljiv „epiteton“. Zakaj bi se dete ne klicalo s pravim in poleg tega tako častitljivim imenom!

Na Holandskem, v klasični deželi kalvinizma, je učno ministerstvo poklicalo na mestno vsenčilišče v Amsterdamu učenega dominikana, ki bode katoliškim slušateljem predaval modroslovje in bogoslovje sv. Tomaša Akvinskega. Nov dokaz strpljivosti proti katolikom, ki vživajo v deželi popolno enakopravnost s Kalvinci, pa tudi dokaz zmagajoče ideje, kateri se je začel pokoriti tudi vže protestantizem!

Katoliški škofje vestminsterske cerkvene pokrajine na Angleškem so pri letošnjem skupnem posvetovanji soglasno vsprejeli dokaj obširno, temeljito sestavljeno resolucijo, v kateri zahtevajo od vlade katoliških šol za katoliške otroke. Videti je torej, da tudi angleški vladike dobro pomnijo znamenite besede sv. Očeta: „Solska izba je bojišče, na katerem se ima odločiti, ali naj družba ohrani krščanski značaj. Solsko prašanje je

za krščanstvo prašanje za življenje in smrt!“ (Leon XIII. v pismu na škofa lujzijanskega l. 1881).

Nemški zvezni svet je, kaker drugače skoraj ni bilo pričakovati, malone soglasno zavrzel sklep državnega zbora, da se je z u i t o m zopet dovoli povrat v domovino. Izrekel pa se je s precej znatno večino, oziroma enoglasno — za povrnitev redemptoristov in „očetov od sv. Duha“, češ, ta dva cerkvena redanimata nebene' „sorodnosti“ z jezuiti. Zoper redemptoriste so glasovale le Badenska in nekatere manjše države, ki se vže od nekedaj odlikujejo po svojem strastnem sovraštvu do kat. cerkve. — Vrli katoliki v Nemčiji pa ne bodo mirovali, dokler se jim ne izpolni pravična zahteva. Slavno znana dr. Lieber in dr. Orterer sta na zadnjem kat. shodu v Koloniji izrekla trdno nadejo in prepričanje, da se priljubljena „družba Jezusova“ še t o s t o l e t j e zopet naseli na nemških tleh. —

Iz **Rusije** nam je omeniti nekaterih sicer malih, a vender znamenitih o l a j š a v, ki kažejo, da car Aleksander III. ni bil gluh za pritožbe in dobrohotne opomine sv. Očeta in da smejo katoliški podložniki upati še veselejših dni za prihodnost. Poljski škofje smejo odslej zopet svobodno potovati v Rim, kedar jim drago. Poprej jim je bilo to tako strogo prepovedano, da so morali v slučajih, ako so dobili od vlade dovoljenja in potrebnih pisem za potovanje v inozemstvo, dati celo pismeno zagotovljenje, da se ne bodo podali v večno mesto, niti se mudili v Krakovu. — Ko je letos nadškof varšavski zaradi bolezní moral v toplice (Ems), mu je vlada iz lastnega nagiba plačala vse potne in zdravniške troške! — Pomožni škof mohilovskega metropolita je smel letošnje poletje v duhovno pastirskih poslih obiskati tudi poljske pokrajine svoje vladikovine, ki je pač najprostraniša na celém svetu. — Doslej so bila škofom najstrožje prepovedana vizitacijska potovanja v onem većinomoma poljskem ozemlju, kjer sta Katarina II. in Nikolaj I. siloma zatrla rimsko-katoliško unijo. Letos so nesrečni katoličani onih krajev prvokrat po preteku celih 25 let imeli srečo, pozdraviti v svoji sredi kat. škofa msg. Simona!

Nesrečna **Ogerska** ne pride še kmalu k toliko potrebnemu pokoju. Za civilnim zakonom, katerega je gospodska zbornica v god sv. Alojzija vsprejela s 4 glasovi večine, je masonsko-kalvinska vlada poslala magnatom še ostale svetoskrunske cerkveno-politične predloge v pretresovanje. Razprava se je vršila početkom septembra in končala z naslednjim izidom: Zavrgli ste se dve predlogi, krščanskemu duhu naravnost nasprotni: predloga o svobodnem bogoslužji in predloga o recepciji ali enakopravnosti židov. Prva ima mej drugim namen: zakonitim potom priznati brezverstvo, druga: istim potom dovoljevati kristijanom prestop v židovsko vero. Kaj to pomenja, ve pač vsak trezen bralec. — Vsprejeli pa ste se predlogi o vzgoji

otrok rojenih v mešanih zakonih in o civilnih matrikah. Prva izmed teh vgaia v marisičem tudi katoličanom, druga pa je v najtesnejši zvezi z obveznim civilnim zakonom, katerega bode vlada sedaj s tem lažjim srcem predložila cesarju v potrjenje. Pa tudi zgoraj omenjena vladna načrta, ki sta se to pot ne prav iz katoliških ozirov zavrgla v magnatski zbornici, bodeta pri prihodnji drugi razpravi in glasovanju skoraj gotovo dobila „potrebno“ večino.

Bodi! Nične dé, če se do cela izvrši v marijanskem kraljestvu ta satanski napad na družino, cerkev in vero krščansko: Bog v nebesih je mogočen dovolj, da tudi najhujše obrne v dobro. On, ki varuje resnico na veke, dela pravico njim, ki trpe krivico“. (Ps. 146.) to nam spričuje cela zgodovina vojsknjoče se cerkve Kristusove; to spričevanje nam bode dala vže bližnja prihodnost tudi na Ogerskem.

V letošnji deligaciji ogerski je znani nadškof Samassa sprožil tudi prašanje zastran bodoče volitve novega papeža in prosil ministra zunanjih zadev pojasnila, kako in ali sploh namerja naša vlada takrat poslužiti se tako imenovane „pravice izključenja“ (jus exclusivae)? Glasilo vatikansko, „Osservatore Romano“, je v resnih besedah obsodilo veliko netaktnost, vsled katere se je to kočljivo prašanje brez najmanjšega katoličanom dolžnega ozira na sedanjega, hvala Bogu! še zmirom čvrsto zdravega sv. Očeta, spravilo v razgovor. Kar zadeva omenjeno „pravo izključenja“ t. j. vladnega vgovarjanja proti izvolitvi kakega neljubega kardinala, priznava napominani kat. list, da se je včasih po posebni milosti sv. stolice nekaterim državam res dovoljeval nekaj vpliv na volitev papeževo, nikaker in nikedar pa ne „pravica“ odločilno segati v zgolj cerkveno zadevo. Poleg tega treba pomniti, da so bile dotične države eminentno katoliške, zanesljive braniteljice sv. cerkve, po katere nepremeljivih nauk so vrejale vse svoje postave in naredbe; „one niso priznavale nikake svobode bogoslužja in niso skrunile najsvetejših družbinskih naprav pod nadvlado židovstva in prostozidarstva!“ — Kedor ima ušesa za poslušanje, naj poslušaj! —

Cerkveno-socijalno gibanje v naši **Avstriji** smo z ozirom na pičlo odmerjeni prostor na kratko označiti v prvem in drugem odstavku današnjega „Časopisa“ poročaje o raznih katoliških in krščansko-socijalnih, v politiko bolj ali menj globoko segajočih shodih, ki so se v poslednjih mesecih vršili v raznih kronovinah naše državne polovice. — S posebnim ozirom na sosedno **Koroško** nam je še dostaviti, da se tudi tam katoliška zavest kaj vrlo očvrščuje. Dobromisleči Nemci so podali roke svojim slovenskim rojakom; ramo ob ramo se borijo proti skupnemu sovragu, židovskemu laži-liberalizmu, ki je v zadnjih desetletjih

toliko zlega napravil v deželi. Kat.-politična društva koroška, slovenska kaker nemška, vrše s priznanja vredno požrtovalnostjo svojo prevažno nalogo: njih vstrajni delavnosti je pripisovati velepomembno kat.-konservativno zmago pri zadnjih dopolnilnih volitvah v državni in deželni zbor.

Da, katoličani vstajajo in liberalcev je — strah!
Slava! in pogumno naprej!

P. S.

Pogled v sosedno Hrvatsko.

U slozi je ljudska sila,
U ljubavi božja veća,
U sdruženju ob'ju pako
Svacom društvu svaka sreća.

Preradović.

Živimo v času napredka. Vsaka dežela si prizadeva bolj in bolj vrediti svoje življenje, slehern narod skrbi za napredek v omiki, v gospodarstvu, v zasebnem življenji; vsak si hoče več in več pravic priboriti ali vsaj stare ohraniti. — Slovana posebno veseli, ko vidi, kako se njegov sosed in sobrat trudi za boljše življenje in lepšo bodočnost. Vsled tega tudi nas jako veseli, da bratje Hrvatje tako krepko nastopajo ter skrbijo za napredek v vsakem oziru.

Hrvatska dežela je res mnogo pretrpela od strani krutih sovražnikov, vzlasti Turkov. Hrabro je branila ne samo svojo ožišo domovino, temveč celo Avstrijo boreč sa za „krst častni i svobodu zlatnu“, odtod si je tudi zaslužila častno ime: „antemurale christianitatis“. A ravno zato, ker je Hrvatska skozi vsa stoletja bila tako rekoč zid mej Avstrijo in sovražniki in kot taka z orožjem v roci zmirom vestno izpolnjevala svojo prevažno nalogo iz ljubezni do skupne slavne domovine, se nihče ne more čuditi, da je v onih viharjih časih v marsičem zanemarjala lastni napredek. Ko so pa sovražniki onemogli in nehali napadati naše dežele, so se polagoma začele celiti rane hrvatskega naroda. Toda trajnega napredovanja ni bilo opaziti, ker mu razmere niso bile vgodne. Vlada je namreč le take može pošiljala v deželo, ki niso imeli srca za njo in nje dobri ljud, marveč provzročevali jim dokaj hudega, kar nam pričajo mnogi vpori in boji podložnih proti njihovim oblastnim gospodarjem. Vbogi narod se je toraj moral potegovati za svoje pravice in boriti za obstanek na domačih tleh, ne da bi mogel svoje dlani in du-

ševne sile posvetiti zaželenemu napredku v izomiki in gmotni blaginji. Kar se je v teh časih neprestanega borenja in trpljenja storilo za znanost in umetnost, je le dokaj pičlo. Pisalo se je sicer hrvatski in mej priprostim narodom tudi govorilo, omikanci in velikaši pa so se posluževali večinoma latinskega jezika.

Takošne razmere so trajale malone do konca prve polovice tega stoletja. Tedaj so nastopili znameniti možje, kot: dr. Ljudevit Gaj, Janko grof Drašković, brata Mažuranića, Stanko Vraz, Vjekoslav Babukić in drugi glasoviti Ilirci, ki so z ne-trudno delavnostjo in požrtvovalnostjo vzbujali domovinsko ljubezen in zavest v narodu ter branili stare pravice pred nadutimi in grabljivimi sovražniki. Začetek je bil seveda silno težaven, toda značajni možje se niso vstrašili nobenih nepravil, tudi kazni ne, ampak so z besedo in peresom delovali za razvoj hrvaškega življenja. S svojo občudovanja vredno vstrajnostjo so glavne težave premagali ter gladkejšo pot pripravili svojim naslednikom. Leta 1838 so osnovali „Narodnu Čitaonico“, ki je postala mati skoraj vseh kulturnih zavodov v deželi in vzbudila pravo življenje na Hrvatskem.

Središče vsega delovanja je bil Zagreb. Tukaj so se osnovali mnogi važni in koristni zavodi, kot: „Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti“ s podporo prevzvišenega škofa Jurija Strossmajerja (l. 1867); obnovilo se je in razširilo vseučilišče — zopet na prizadevanje prejasnega rodoljuba (l. 1874). Tudi na gledališče se ni pozabilo. V prvih letih (do 1840) so bile predstave samo nemške; še le dr. Dimitrija Demeter je v zvezi z nekaterimi drugimi rodoljubi preskrbel moči in predstav hrvaških, tako da je l. 1861 postalo gledališče pravi narodni zavod. — Nekoliko prej je bila vrejena osmoredna gimnazija, potem velika realka, glasbeni in mnogi drugi zavodi posvečeni znanostim in umetelnostim. Omeniti nam je tudi akademijske galerije slik, katere je prevz. vladika djakovarski l. 1868 daroval Zagrebu. Slike so večinoma delo italijanskih, nemških, francoskih, deloma tudi domačih umetnikov. Znamenit je arheoliški muzej, obsegajoč zbirke egiptovske, grške, rimske, afriške itd. Ravno tako se odlikuje „zemaljski naravoslovni muzej“, ki sestaja iz zoološkega in mineraloško-geološkega oddelka, dalje „muzej za umjetnost i umjetni obrt“. — Znanost močno podpirajo razne knjižnice: „nadbiskupska knjižnica“, ki ima do 20.000 tiskanih del in okolu 300 rokopisov; „sveučilišna knjižnica“, ki šteja preko 80.000 zvezkov, in „knjižnica jugoslavenske akademije“, obsegajoča do 25.000 zvezkov in več ko 1.800 rokopisov od 12 stoletja do najnovejše dobe. Slednjič so osnovani mnogi dobrodelni zavodi, ki pomagajo vbožnišim, da se izobrazijo in svoj namen dosežejo. Vsi ti vstavi nam jasno svedočijo, koliko so Hrvati storili za napredek v znanosti in umetnosti v primeroma kratkem času.

Razun omenjenih zavodov so se osnovala mnoga velevažna literarna društva kot: „Matica Hrvatska“ (prej „Matica Ilirska“ l. 1850 in 1873) ki izdaje vsako leto več knjig za omikance; „Društvo sv. Jeronima“, jako zaslužno za prosto ljudstvo (podobno naši družbi sv. Mohora), osnovano l. 1868; dalje društvo za umetnost, pevske, učiteljske, arheološke družbe itd. V teku petdeset let so začeli izhajati mnogi politični, leposlovni in znanstveni listi in slednjič — kedo bi naštel vse deloma jako dragocene knjige, ki so zagledale beli svet v tako malo letih! Res, občudovanja vredna delavnost nam bratskega naroda. V omiki, znanosti in umetnosti so Hrvatje v zadnjih desetletjih storili več, nego katerikoli drug narod slovanski.

Ko z veseljem pohvalno priznavamo napredek naših sosednih bratov v narodnem, gospodarskem in znanstvenem oziru, si ne moremo kaj, da ne bi spregovorili pri tej priliki dobrohotne besede, ki nam jo polaga na jezik in sili v pero odkritosrčna ljubezen do naših bratov na jugu. Pogrešamo lista, ki bi branil na podlagi sv. katoliške vere ne samo hrvatske pravice, temveč tudi resnice sv. vere. Sovražniki se povsod trudijo spodkopati podlago pravega življenja in zatrositi plevel brezverstva; vsled tega moramo biti čuječni in se takoj od začetka vstaviti vsakemu početju, ki ni v soglasju s sv. vero katoliško. Marsikateri odlični Hrvatje še sedaj menijo, da ni plevela, da ni nobene nevarnosti, ne za vero, ne za narodnost, toda da le ne bi prepozno spoznali! Mogoče, da nevarnost ni še očevidna, ali: „tiha voda brieg roni“, pravi hrvatski pregovor, iskra je nevarna, če tudi je v pepelu skrita. Anarhistov, hvala Bogu, še ni, vendar nekateri ljudje so še bolj nevarni; ne spuščajo sicer stanovanj v zrak, marveč spodkopavajo trden grad, v katerem se hrani najdragocenejši zaklad, to je sv. vera. Proti tem se je treba vojskovati, ne z orožjem ali zaporom, ampak s peresom in z besedo pri vsaki priložnosti. Madžari že dolgo časa rogoviliijo in napadajo sv. vero in cerkev in žalibog nekateri Hrvatje se z njimi strinjajo. V dokaz nam služi glasovanje za civilni zakon. Večina hrvatskih posvetnih velikašev je glasovala „pro“! Pa ne samo to, da so pomagali v tej zadevi svojim najhujšim sovražnikom, temveč nekateri že govore, kako bi bilo dobro, da se civilni zakon tudi na Hrvatskem vpelje!

Hrvatska ima znamenitih in učenih mož, ki imajo v tem oziru dober namen, toda kaker se nam zdi, manjka jim tiste navdušenosti in nevstrašnosti, katere je navdajala rodoljube za časa Gajevega. Kaker so se ti nevstrašeno bojevali za narodnost in jezik hrvatski, tako bi morali sedanji Hrvatje braniti resnice sv. vere. Seveda mnogim se to zdi nepotrebno, misleč, čemu delati nemir in provzročiti prepire; drugim se zopet to zdi škodljivo, ker bi na ta način naredili stranke in kjer ni

složnega delovanja, tamkaj ni pričakovati pravega uspeha. — Res, da „slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari“, vendar oni, ki v tem oziru tako sodijo, se zelo motijo. Ako bi se bojevali za katoliške resnice, ne bi provzročili posebnih strank, ker se že sedaj nahajajo in prave sloge tako ni pričakovati. — Nekateri si zopet mislijo: kaj pomaga govoriti in pisati, saj to le razburi duhove in še bolj razkači sovražnike, tako da ni upati pravega sadu. Morebiti! Sovražniki se bodo seveda vjedali, ko bodo razkrite njih nakane in spletke, toda ravno to bo koristilo dobromislečim, ker bodo spoznali nevarnost, katera jim preti. In akoravno ne bi naenkrat dosegli zaželenega cilja, vendar „bolje je danas jaje, nego li sutra kokoš“. — No zadosti o tem. —

Ozrimo se na socijalno stanje. Na Hrvatskem se ljudstvo največ peča z gospodarstvom, po mestih so seveda tudi obrtniki in trgovci. Ako kedo natančneje opazuje razmere, kmalo spozna, da ljudstvo hrvatsko ne stoji trdno na nogah. In zakaj ne? Vprašajmo kmeta, kaj je vzrok, da ne more napredovati v gospodarstvu. Kmet nam bo odgovoril: Ako tudi vsega pridelam, vendar ne morem prodati, kaker bi moral, ker Judje imajo vsega, kar kedo želi, oni skoraj vse pokupijo in drugam pošiljajo, ali v kratko: Judje so pri nas gospodarji! Take pritožbe kmetov kaker tudi obrtnikov so žalostne, žal, da tudi resnične.

Judje imajo veliko moč skoraj v vseh deželah, tedaj se ne smemo čuditi, ako jo imajo v Avstriji in njenih deželah. Na Hrvatskem so po vseh mestih, da celo po vaseh in ob cestah, sploh povsod, kjerkoli je kaj za njihov žep. V občevanju so prijazni, postrežljivi, posebno v govorjenji s prostim ljudstvom so jako zgovorni, kar prostemu človeku kaj dopada, toda nobena beseda ni brez pomena, ker Jud zna vse porabiti v svojo korist. Hrvatsko ljudstvo pa tudi rado gre k Judom, ker mu hitro vstrežejo v sili. Otroci Izraelovi radi posojajo, vendar prej pregledajo, koliko ima premoženja tisti, kateremu tako vsmiljeno pomagajo. Ko se že toliko nabere, koliko je vredno njegovo premoženje, takrat zahtevajo plačilo, in ako vbogi kmet ali obrtnik nima s čim plačati, kmalo se sliši, ta ali ona hiša ali gospodarstvo se prodaja, da se dolгови poplačajo. Na ta način so Judje (vsaj v nekaterih krajih) že marisikaterega hrvatskega kmeta ali obrtnika speljali na led in gmotno vtopili.

Priznati moramo sicer, da je vboštva vzrok tudi delitev. Poprej je imel gospodar lepega premoženja, ali po njegovi smrti so si otroci razdelili, zaradi česa se je gospodarstvo razkosalo in, ker ni bilo edinosti in sloge, mnogokrat tudi pravega gospodarja, je vse šlo rakovo pot. Tako ravnanje je v resnici mnogo škodovalo napredku v gmotnem stanju, vendar to ni še zadalo takih ran, kakeršne sedaj zadaje judovska prijaznost. Zadnja leta je gospodarstvu mnogo škodovala slaba letina, trtna ušitd. — vendar vse to se da z božjo pomočjo izboljšati.

V tem oziru bi morali Hrvatje osnovati kaka katoliška društva za obrtnijo, trgovino, poljedeljstvo itd., trebalo bi podučevati prosto ljudstvo, kako naj gospodari, obdeljuje njive, vinograde, posebno pa opozarjati: da ne daje do skrajne sile domače grude tujcem, zlasti ne Judom. Ti imajo skoraj toliko posestva in premoženja, kaker nekelej v Palestini, vse to pa je trud katoliškega Hrvata. Največ ima na vesti seveda vlada, ker je dala Judom ravno tiste pravice, kakeršne uživajo katoličani, razun tega jih tudi postavlja za gospodarje. Kaj hočemo: denar je sedaj sveta vladar, za denarje se vse posvetno dobi. To je še dobro, da se v nebesa pride brez denarja, ker potem bi bili izmej Hrvatov skoraj sami Judje v nebesih. Upamo pa, da se bo tudi v tem oziru zboljšalo, ker Judje niso tako mirni kaker poprej, skrbi jih bodočnost. Ako namreč nima kmet, tedaj tudi njihov G'schäft peša.

Poglejmo politično delovanje. Da se Hrvatje bojujejo za svoje pravice, to jim vsak odobrava, ker je tudi potrebno. Saj imajo mnogo več samostalnosti in pravic ko katerikoli slovanski narod v naši državi. Vendar pa Hrvatje pri vseh teh pravicah ne dosežejo tega, kar bi mogli. Prvi vzrok je napačna miroljubnost. Ako sovražniki še tako krivično ravnaajo, se malokateri za to zmeni, večinoma se proti njim piše, da bi se pa potezali na merodajnem mestu, to jim ne pride vselej na misel. Madžari mislijo, da je le njihova dežela na svetu, zaradi tega povsod širijo svoje gospodstvo, vsiljujejo svoj jezik, in kaj se stori proti njim? Govori se sicer in piše zadosi, tam pa, kjer bi se morali braniti — tamkaj se kima. Da je to resnično, pričajo nam razmere, katere vladajo v Reki in Primorju.

Vtegnil bi pa kedo vprašati: ali Hrvatska res nima mož, kateri bi se potegovali za „slobodu zlatnu?“ Pač; ima jih zadosi, ne samo mož, temveč tudi celih skupin, toda te skupine ali stranke niso edine in složne. Vsaka ima svoje namene, svoja sredstva, ena kaker druga si obeta zlato bodočnost, toda v hiši, kjer je več gospodarjev, je slabo gospodarstvo. Vladna stranka hrepeni le po dobrih službah, zato dela za vladu, stranka pravašev udrži res po sovražnikih, ker pa ne gleda na način in sredstva, vsled tega je njeno orožje slabo. V svoji navdušenosti za domovino in narodnost, ne pomisli, da je „u križu spas,“ ne ve za besede: „in hoc signo vinces“, temveč mnogokrat rabi sredstva škodljiva in nasprotna sv. veri. Zmerna stranka pa, katera ima dobre namene, je žalibog preslaba. Tako se rodoljubi sami mej seboj ne zlagagajo in, dokler se mej seboj prepirajo, se jim tretji — namreč sovražniki — za hrbtom smejejo in gospodarijo. Razveselilo nas je, ko smo slišali, da ste se združile zmerna in Starčevićeva stranka. Upali smo boljše bodočnosti, toda žalibog, to upanje je hitro splavalo po vodi. Stranki ste se zopet ločili, ker ste se hoteli združiti brez Kristusa. Dal Bog, da bi spoznali rodolju-

bi, kam pripelje nesloga in brezobzirnost v tako važni zadevi ! Morebiti bomo vendar enkrat slišali : „Zora puca, bit će dana.“

Ozrimo se še na moralno stanje. Narod hrvatski je v obče prav dober. Drži se trdno starih in dobrih navad, spoštuje duhovnike, pridno posluša božji nauk, postrežljiv je in gostoljuben. Posebno po vaseh in samotnih krajih je ljudstvo trdne vere. Po mestih je že malo drugače, ker je mnogo Judov in drugovercev, ki močno vplivajo tudi na moralno življenje Hrvatov. V tem oziru potrebuje katoliško ljudstvo krepke duševne hrane, katere žal, da ni povsod zadosti dobivalo. Ne more se tajiti, da nekateri domoljubi tudi v tem oziru mnogo store posebno s peresom. kaker „društvo sv. Jeronima.“ vendar pomisliti moramo, da niso vsi zadosti izobraženi, da bi mogli prav razumeti knjige pisane v vzvišenem duhu. Tukaj bi pomagalo oznanjevanje božje besede v jasnem in prostem govoru. Zaradi tega bi se govorniki morali ogibati neznanih fraz, kaker tudi pesniških vzletov, ter se ozirati na zmožnost in razumnost svojih poslušavcev. Sv. apostelj Pavel piše : „Moje govorjenje in moje oznanilo ni bilo v pregorljivih besedah človeške modrosti, ampak v skazovanji duha in moči.“ (I. Kor. 2, 4) Sv. Avguštin pa pravi : „Melius est, ut reprehendant nos grammatici, quam non intelligent populi.“

Ne moremo, da ne bi omenili še duha, kateri veje v šolah. Žalibog vse šole ne stoje na podlagi sv. vere katoliške. Vzrok je ta, ker se mladeniči preveč pečajo s politiko in narodnostjo, in ako jim je narodnost prva in čez vse, potem se ne čudimo, ako se verska stran zanemarja. Vsled tega vidimo, da je mnoge poparil verski indiferentizem. Nekaterim je vse eno, ali je kedo katoličan ali heretik ali Jud, da je le Hrvat, da je le narodnega mišljenja. Naj zasramuje sv. vero katoliško, samo da zagovarja narodnost, potem je vse dobro. Mladež je navdušena za narodnost, ker pa to navdušenje ne izhaja navadno iz prave ljubezni, ni pričakovati obilnega sadu. Seveda ako se mladini priporočajo vmazani romani, ako se ji za zgled postavljajo možje, velikani po duhu, toda v moralnem življenju na zadnji stopinji, in ako se ji tista majhna iskra sv. vere, katero je prinesla iz domače hiše, v šoli vničuje z brezverskimi in liberalnimi nauki, tedaj ni čudno, da ji je vera zadnja stvar.

Da tedaj Hrvatje zboljšajo svoje stanje, ne samo narodno, temveč tudi moralno, potrebno je, da osnujejo razne katoliške družbe, da podučujejo ljudstvo, bodisi s primernimi knjigami, bodisi s prijaznimi besedami pri vsaki priložnosti, zlasti da pazijo na knjige namenjene mladini. Katoliška zavest bi pa najbolj oživela takrat, če bi Hrvatje sklicali katoliški shod in tamkaj — viribus unitis — vse potrebno vredili. Dal Bog, da bi se ta želja, vsaj nekaterih Hrvatov, čim prej vresničila ! „S jedinim Bogom na sto neprijatelja !“

Mi nimamo namena Hrvatov podučevati, ker sami najbolj

poznajo svoje razmere, vendar mi želimo navdušiti vsaj tiste Hrvate, kateri imajo dobro voljo, kaker tudi opozoriti na nekatere okoliščine, ki ovirajo njih pravi napredek. „Nitko sam sebi sudac biti ne može.“ Čast Hrvatom, da se toliko trudijo in borijo za svoj jezik in pravice, toda orožje vseh ni pravo, zato tudi ni pravega uspeha. Vsemu mora biti vera podlaga. „To je zmaga, ki zmore svet, vera naša“ (I Jan. 4. 5), in sv. Ambrož piše: „Vera je podlaga vsega dobrega.“ S temi vrsticami, katere smo pisali iz prave ljubezni do naših sobratov, sklenemo ta spisek sè željo, da bi v bodočnosti kaj pripomogel k pravemu napredku, ob enem pa tudi obljubimo, da bomo, ako nas Bog ohrani žive in zdrave, drugo leto kaj več in natančnije pisali o hrvatskih razmerah. Vse za vero, dom, cesarja!

S. E.

Giovanni Pierluigi da Palestrina.

Dalje in konec.

Opisali smo do sedaj ob kratkem življenje in delovanje Palestrine, vstvaritelja svetovno znanega Gregorijanskega petja, posebno v maši „Papae Marcelli.“ Dasiravno je zasluž vže po svojih „improperijih“, se je ravno z omenjeno mašo še bolj proslavil, tako da si je zaslužil ime „reformator cerkvene glasbe.“ S tem pa se ne trdi, da bi vse, kar je bilo pred Palestrino v cerkveni glasbi pisanega, bilo popolnoma brez umetnostnega okusa, brez lepote in lepoglasja.

V isti dobi nahajamo imenitnega skladatelja Josquina (o njegovi smrti imel je Palestrina še le 7 let), ki je zložil veliko umotvornih del, katera, kar se tiče harmonije, umetne tvorbe in melodične bogatije, vverščavamo med najboljše skladbe te vrste.

Omenili smo vže, da se je Trid. zbor ne toliko umetnosti in lepoti tedajne skladbe protivil, ampak posebno temu, da so bile besede cerkvenega teksta poslušalcem neumljive. Ne da se pa tajiti, da se je umetna glasba po prejšnjih vzorih tudi pozneje z veliko marljivostjo še do 17. stol. gojila; pa vendar niso bile te skladbe tako cenjene, kaker kompozicije Palestrine, Vittoria, Soriana itd. Cerkevna reforma, katera se je dosegla po mnogih bojih in z velikim trudom, napredovala je z velikanskim uspehom. Vže to, da so odpravili vse maše, katere so bile na podlagi posvetnih pesmi zložene, je cerkveni reformi mnogo koristilo. Nastopila je cela vrsta svetovno znanih, velikanskih skladateljev rimske šole, kateri so po naročilu Trid. zbora izvršili dela neprecenljive vrednosti; tako se je reformovala papeževa kapela.

Benetke — o katerih prislovica govori: Smo najpoprej Be-

nečani, a še le potem kristijani. — niso hotele glede glasbene reforme Rimu se vkloniti.

Florenc, kateri je za Rimom slul kot prvo muzikalično mesto, nastopil je popolnoma nova pota v cerkveni glasbi; pa tudi v drugih poglavitnih evropskih mestih je cerkvena skladba bolj in bolj propadala; tako ni čuda, da se je cerkvena reforma glasbe edino na Rim omejila. In v resnici, kaker gobe po dežji, rastlo je tudi število imenitnih skladateljev v zmislu Trid. zbora, kateri se smejo po zaslugi sovrstnikom Palestrininim prištevati; in tako sicer se Palestrinin zlog lahko imenuje tudi zlog rimske šole.

Palestrina ni bil poklican, da bi pobijal in vničeval, marveč da bi vstvarjal in spopolnjeval. Lahko bi se reklo tudi o Palestrini, kar je Goethe govoril o Rafaelu Sanziju, da je namreč „z velikim trdom sezidani piramidi postavil vihunec, zraven katerega nobeden drug stati ne more“ — reklo bi se, pravim, pa pogojno, zato ker v istem času je mnogo imenitnih rimskih skladateljev med seboj tekmovalo. Palestrino imenovati smemo po vsej pravici diko mnogo stoletij razvijajoče se glasbene umetnosti; bil je kot učenec slavnega glasbenika Goudimela zgojen v starej franzosko-nizozemskejši šoli.

In da se ni brezuspešno v tej šoli trudil, dokazujejo nam vže njegova prva dela — posebno njegove prve maše. Da je Palestrina učenec nizozemske stare šole, razvidi se skoraj iz vseh njegovih skladb, posebno pa iz tretje knjige njegovih maš, kjer najdemo mašo z naslovom: „Missa omme arme“ — skoz in skoz nizozemska skladba, katera se kot pravi vzor od drugih odlikuje.

V himnah „Aye maris stella“, „Sancta et immaculata“ je Palestrina najraje obdeloval dva tenora v strogem kanonu (fuga), katerima so se kontrapunktično pridruževali drugi glasovi in tako v družbi z vodilnim glasom lepoglasno celoto vstvarjali.

Veliki vtis napravi na poslušalce, ako slišijo na pr. v antifoni „Beatus Laurenti“, kako tenori strogo po vodilnem glasu (cantus firmus) v dolgo donečih notah svojo melodijo pojo, med tem ko drugi glasovi v najživahnejšem gibanju po vseh kontrapunktičnih pravilih vodilni glas spremljajo in podpirajo.

V petero-glasnem „Magnificat“ petega cerkv. tona obsega v šestih glasih zložen „Sicut erat“ pravi nizozemski umotvor, cba tenora sta namreč tako postavljena, da med tem ko prvi svojo melodijo naravnost prepeva, mu drugi z ravno tisto melodijo nasprotuje.

Največo moč kaže nam Palestrina še le v svojih „improperijih.“ Prištevamo jih k najlažjim, pa tudi k najlepšim njegovim skladbam. Iz njih duhti globoko čuteča žalost in nadzemlj-ska ljubezen, posebno v sklepnih ginljivih akordih. Sè skladbo

„Missa P. Marcelli“ odprla se je nova doba Palestrininega delovanja. Pokazal je Palestrina svoj genij sosebno s tem, da je znal želje Trid zboru, namreč umljivost besede v soglasji s potrebnimi umetnimi pripomočki celo s najbogatejšo zunanjo formo v lepo celoto združiti. Niti obsojenih kanonov (fug) ni celo spregledal. Vže v prvem Kyrie „M. P. M.“ pojejo basi fagično (kaker kanon all' unisono); kjer se pa ni bilo bati, da bi se tekst ne umel, (kaker na pr. pri Amea), vporabi Pal. hitro priložnost, da je vse darove svojega muzikaličnega genija z umetno zapletenimi glasovi v največjo popolnost razvil. Na ta umetniški trenutek Palestrina svoje poslušalce skrbno pripravlja; tako na pr. se začenja „Credo“ v priprostem zlogu, a se polagoma razširja in raste, dokler ne vskipi do veličastnega, burnega, živahno polnega šuma in vira glasov Vse to vpliva na vneto srce poslušalca, kaker bi se ognjeni žarki razlivali iz nebeških višav po mrzli zemlji

Da se je pa v tem razburjenem morju različnih glasov tekst vendarle umel, vporabljal je Palestrin večkrat kontrapunkt, noto zoper noto; ali pa postopal je tudi tako, da — med tem ko en glas na enem zlogu besede počiva je figuralno prepeva — drugi glas dotične besede teksta čisto jasno in odločno deklamuje in izraža (kaker na pr. besede: suscipe, miserere, quoniam, resurrectionem itd.) Navadno sestavlja Palestrina skupine po 3 ali 4 glasovih; ako se pa potem združi 6 ali 8 glasov skupaj, napravi velikansk, nepopisljiv vtis na poslušalca, ne da bi pri tem trpela umljivost teksta. Večkrat vporabi tudi odmore (pauze) zato, da bi se zuovič nastopajoči glas s svojim tekstom med drugimi bolje umel.

Navadno prištevajo mašo „Papae Marcelli“ k najboljšim umetvorom Palestrininim. dasiravno najdemo med kasneje zloženimi mašami nekatere, ki so glede umetnosti in lepote tej vsaj enakomerne. Karakteristična pri tej maši je prvič priprosta vzvišenost v zlogu; drugič skladba (t. j. metoda in zunanja kaker tudi notrajna oblika), dasiravno v vseh šestih glasovih jako umetno zmedena, vendar povsod mojstersko izvišena, živa in čisto idealna.

Umevno je, da so se vsi sovrstniki Palestrinini za mašo zanimali, in tako se je zgodilo nekaj nenavadnega, da so jo začeli nekateri skladatelji prevstrojevati za več in za manj glasov.

Tako na pr. je predelal Felice Anerio (rekel bi za vsakdanjo rabo) „M. P. M.“ za 4 glasove, — Francesco Soriano mislil je njen vtis povekšati s tem, da jo je predelal za 8 glasov, in neimenovan skladatelj, katerega delo se nahaja danes v arhivu Nove Cerkve (Chiesa Nuova) v Rimu, je število glasov pomnožil celo na 12. Glede tega prevstrojevanja maše „P. M.“ mislimo, da bi bilo veliko bolje, ako bi bila maša ostala v obliki, kakeršno ji je dal sam Palestrina, ker bi on sam — ako

bi se mu potrebno in koristno zdelo — gotovo 8 ali celo 12 glasov se poslužil.

Maša P. Marcelli izišla je l. 1567 v knjigi maš „*Liber Missarum secundus*.“ Zraven te tudi 4-glasna „de beata Virgine,“ „*Inviolata*,“ „ad fugam“, „sine nomine,“ in 5-glasna „*Aspice, Domine*,“ „*Salvum me fac*.“ L. 1570 sledila je tretja knjiga maš, v kateri je posebne cene „*Missa omme armé*,“ 5 glasna „*Repleatur os meum*“ 6-glasna „de beata Virgine,“ in 4-glasna „*Spem in alium*,“ „*Missa primi toni*,“ (katera je zložena na podlagi posvetne nizozemske pesmi), „*Missa brevis*“ in „de feria.“ „*Missa brevis*“ je izvrstna studija na podlagi maše Goudimelove „*audi filia*.“ „*Missa ad fugam*“ je vzor kanonične (fugične) maše (ne po zlogu Bachovih fug); vže v I. Kyrie nahajamo jako umetne kanone (mej basom in altom, tenorom in sopranom v oktavi.) Dvoglasni „*Crucifixus*“ iznenadi glede na priprostost glasov s svojo krepostjo in figuralnih bogastvom popolnoma — ob kratkem: bogata fantazija in popolna oblast glasov družijo se z neprisiljenimi, iz čiste, idealne duše tekočimi melodijami v popolni zvok vzajemnega soglasja. Palestrina se je l. apr. 1571 vže vdrugeč imenoval kapelnikom pri Sv. Petru v Rimu. tu si pridobi v sv. Filipu Neriju zvestega prijatelja, za kojega učence je spisal mnogovrstnih primernih skladeb. V tej dobi zložil je dve imenitni maši, eno 5-glasno na podlagi motette „*O magnum mysterium*,“ drugo 6-glasno na podlagi znane himne „*Veni Creator Spiritus*,“ katere melodijo sopran (viši glas) kot vodilni glas skoz celo mašo prepeva.

Ena najlepših Pal. motett je „*super flumina Babylonis*“; besede so povzete iz enako imenovanega psalma stare zaveze. „V njem se milo izraža globoka žalost Izraelcev.“ V tej motetti se nam kaže v jasni svetlobi cela idealna duša mojstrova — njegova neizmerna bolečina in bitka žalost na izgubi ljubljene so-proge. Gregorju XIII. posvetil je Pal. svojo mašo zloženo na podlagi motette „*Viri Galilaei*“; in ko je nekdanji pastirček Felice Peretti dne 24. aprila 1585 z imenom Siksta V. papež postal, zapela je Sikstinska kapela Pal. mašo „*Tu es pastor ovium*,“ pri katerej priložnosti, kaker pravijo, se je Sikst V. izrazil: „Palestrina je zabil, da je komponiral enkrat mašo „P. Marcelli“. Pal. je na to ostro kritiko kmalo dostojno odgovoril: še v tistem letu, 15. avgusta, na praznik Marijinega vnebovzvetja, zapela se je v lepi cerkvi S. Maria Maggiore v Rimu nova, 6-glasna maša: „*Assumpta est Maria*“ — pravi čudež umetnosti in glasbene lepote. V to mašo vlil je Pal. vse svoje ideale, vse darove svoje vnete duše tako, da je ž njo — poleg motett iz „visoke pesmi“ (*Canticum cant.*) in svojega „*Stabat mater*“ — dosegel vrhunec svojega umetnega delovanja. Mašo „*Assumpta est Maria*“ smemo po vsi pravici na stran postaviti maši „P. Marcelli.“ O njej pravi slavni kritik Proske takole: „Genijus ne-

dosegljivega mojstra vzdiguje se tukaj v nadzemske višave; v njej nahaja se vzvišena misel, navdušenost in milina melodij v toliki meri, da vse to omikanega poslušalca birekel sili, primerjati jo z Rafaelovo Sikstinsko Madonno, katera je njena najboljša idealna protislika.

Posebno iznenadi poslušalca v tej maši jako živahna varijacija; tako na pr. zapoje v „Gloria“ 4 visoki glasovi „qui tollis peccata mundi“, na to po vseh šest glasov v mogočem zboru „miserere nobis“, — in zdaj sliši se kot odmev v 4 nizkih glasovih „qui tollis peccata mundi“, na to močno in priprosto unisono „suscipe deprecationem nostram“. Do te popolnosti, do katere se je Pal. ravno v tisti maši vzdignil, nobenemu drugemu do zdaj ni bilo mogoče dospeti.

Dasi so se nekateri prijatelji Palestrinini brezvspešno potegovali, da bi mu pridobili naslov „mojstra apostolske kapele“, ga je vendar Sikst V. v znak posebne naklonjenosti imenoval „častnega skladatelja apostolske kapele“. Kot tak napisal je Pal. 1587—1588 svoje veliko delo „Lamentacij“, in sicer, kaker se bere v naslovu, „cum privilegio Sixti V.“

Baini ocenjuje tudi to delo s temi označilnimi besedami: „Zdi se, da note pri svoji težavi in enaki veljavi so brez pomena, pa ko več časa pazljivo poslušamo, razvijajo se pred nami najbogatejše melodije, izraz je jako veličasten in pauze celo pomenljive“. Razlog, zakaj so pauze tako velicega pomena, navaja pa Baini: „Ker dajajo poslušalcu povod in priliko k resnemu premišljevanju skrivnostnega (mističnega) in alegoričnega pomena svetih besedi prerokovih.“

Te lamentacije od l. 1588 (kaker je znano, zložil je Pal. tudi kot kapelnik v Lateranu lamentacije podobnega zloga) lahko se smatrajo kot ideal skladeb te vrste. Vže vvod besedi „incipit lamentatio“ s priprosto, skoz vse 4 glasove zaporedoma na tihem se vrtečo figuro je posebno presunljiv. Čarobno done harmonični odstavki v ginljivih besedah „plorans ploravi“.

Posebne vrednosti so Pal. himne za celo cerkv. leto, katere je obelodanil 1589. V teh skladbah se vidi popolna vrednost in cena prastarih melodij cerkvene himnologije. Himna „Conditor alme siderum“ stoji v svitu veličastne spremembe; posebno vzvišena je himna „Vexilla regis“; v odstavku „O crux ave, spes unica“ veje neki poseben duh angeljske pobožnosti. Dve leti pozneje, l. 1591, prišlo je na svetlo tretje velikansko delo „Magnificat octo tonorum liber I.“ Način, po katerem je Pal. svoje „Magnificat“ zložil, obstoji, kaker piše Baini: v umetnosti, melodije, kaker se v 8mih tonih Magnificat vrste, že v začetku v obliki fuge zavijati, na dalje: fuge pri nespremenjenem glavnem tematu v vsakem versikulu spreminjati in stranske iz glavnih motivov razvijati.

Te skladbe so sijajno bogate in čarokrasne; tudi v tem delu postavil je Pal. svoje velikiški „piramidi zadnji kamen“. Tu se nahajajo one protivnosti tonomalbe (slikanje tonov), s katerimi zna Pal. take mogočne vtise izvajati.

V to dobo Pal. plodonosnega delovanja spada tudi peta knjiga maš, tiskana l. 1590, katero je posvetil Pal. bavarskemu vojvodi Viljemu II. Prvo mesto med temi mašami zavzema 8-glasna maša „sine nomine“, katero so našli še le v 19. stoletju dvorni biblioteki v Monakovem. To mašo stavijo kritiki kot vzor v 8-glasne skladbe. Včasih (kaker v drugem „Kyrie“ in „Qui tollis“) ločijo se vsi glasovi v dve soglasni skupini, drugače pa se vsi združujejo in zapletajo tako, da je to prava 8-glasna skla d b a (in ne, kaker navadno, po dvakrat 4-glasna).

Pravijo, da je v arhivu sv. Petra v Rimu še celo 12-glasna maša od Pal. Bila bi to prava posebnost, ker Pal. ni ljubil preobilnega nakopičenja glasov; če je vglasboval več kot 4-glasno, rabil je navadno 6 glasov.

S tem smo v kratkih potezah naslikali življenje in delavnost najslavnejšega cerkvenega skladatelja. Bodi mu s tem tudi v „R. Kat.“ postavljen skromen spomenik; in želimo le, da bi tudi njegov diven zlog tudi mej Slovenci našel navdušenih učencev!

L. Lacina.

Raznoterosti.

Jezuit Baumgartner o petrograjskih cerkvah.

V svoji knjigi „Nordische Fahrten durch Skandinavien nach St. Petersburg“ piše ta sloveč nemški pisatelj na str. 438 in dalje tako le:

Potnik, ki iz Skandinavije prihaja, mora se zavzeti nad velikostjo in sijajem cerkva, ki rusko glavno mesto označujejo. V Islandiji in Norvegiji ure, da, poldneve jašeš, predno zadeneš ob siromašno leseno ali kamneno cerkvico Ponosne novejšje cerkvene zgradbe vidi se le po redko, in te ne dosega niti po vrednosti niti umetnosti, kar se je popred (za katoliške dobe) zidalo. Prostantizem je verstvo pahnil iz velike socijalne javnosti več ali manj v občinsko okrožje, v družino, v srce posameznika, in še tu je moralo biti še zadnjim kotom zadovoljno . . . Pri Skandinavcih prodira skozi vsakdanje življenje in pehanje za gmotno blagostanje le malo žarkov nevidnega krščanstva na površje.

V Petrogradu v tem oziru je bilo vse drugače. Četudi je bilo mesto še le dve stoletji po luterstvu, v dobi modernega spinoizma, volterijanizma, panteizma in materijalizma sezidano, vender so zunanje krščanski obredi vtisnjeni vsemu življenju. Kapelica na mestu sv. Nikolaja ni sama. (O tej pripoveduje

Baumgartner na str. 481.) V hipu bili smo na „Nikolajevskem mostu“, na zadnjem mostu, ki veliko Nevo pred njenim iztokom preprega; veličastna zgradba iz granita in železa, ki počiva na sedmerih velikih stebrih in jo krasi 22 velikanskih kandelabrov. A glej, kaj je to? Spredaj pred mostom ne stoji dolgočasen spomenik, niti časniški kiosk, ne buffet finih pijač, kaker v tolikih modernih mestih, ampak najljubkejša kapelica posvečena sv. Niko'aju, katerega vsi pridni otroci tako radi imajo. In tukaj se pobožne misli ne shranjajo po celih šest dnevov pri cerkovniku in njegovi ženici. Ne, kapelica je odprta celi dan. Celi dan gorijo sveče in lepe svetilnice pred podobo svetnikovo, katero je narisal jeden najslavnejših slikarjev ruskih, Nev. Celi dan prihajajo ljudje, vstopajo v kapelico in se v svojih potrebah sv. Nikolaju priporočajo. Kdor ne vtegne, ta vsaj mimogredo se pobožno prekriža. Visoki gospodje v kočijah, kmetje na svojih vozeh, izvoščeki — vsak se prekrižava. A to se ne godi srameč se, v naglici, kaker vidimo mnogokrat drugod, ampak z lahkim vpogibom glave, počasi, pobožno, spoštljivo. Ne morem povedati, kako veselo me je to ganilo. Nehote prekrižal sem se i jaz in priporočil se sv. Nikolaju. Tudi na mnogih drugih najživahnijih mestih petrograjskega mesta videl sem enake krasne kapelice, celi dan odprte in obiskovane od mimogredočih. Cerkve so tudi ob delavnikih odprte . . . V vsaki ulici se zadene na jedno ali več cerkva. Tudi pred temi se mimogredoči prekrižavajo. V Petrogradu ste poleg 5 rimsko-katoliških, 2 anglikanski, 2 armenski, dalje je 44 protestantskih, 350 grških, mej temi 10 katedral. Največa mej temi je Izakova katedrala, ki je jedna najponosnejših zgradb na svetu. Zgradba je stala 25 milijonov rubljev in je kaker vse druge cerkve razsipno okrašena. Donajajo darove car, plemstvo, ljudstvo. Manj premožni, ko cerkev obišče, prinese v dar vsaj svečo.

Peter Veliki je bil na pol, Katarina popolnoma neverna, oba nenravstvena, da se bolj ne more misliti. Vender niti ona niti nju nasledniki, niso mogli prezirati sporočila ruskega ljudstva, katero je smatralo staro razkolno, iz Bizanca jim došlo verstvo za središče in bistven živelj carstva. Cari so mogli vpliv in oblast ohraniti, le ako so se obdali s sijajem verskim. Petrograd je moral postati podoben Moskvi, da bi ga ljudstvo smatralo dostojnega carom. Poleg palač rasle so tudi cerkve, ki tekmujejo glede krasote s cerkvami starejši prestolnice. Cari in plemstvo hoteli so biti naprednjaki, skeptiki, koke-tovali so sè zapadnim brezverstvom, a vse to se je razbilo ob siloviti moči starodavnega sporočila ruskega ljudstva, katero je, vkljub vsi površnosti pojmov, vender z gorečim čustvom žilavo se držalo zunajnih obredov. Ista Katarina, ki je v družbi enciklopedističnih svojih prijateljev iz Berolina in Pariza norce brila iz vere in obredov, je doma se obnašala kaker sv. Helena, zidala

je cerkve, lepšala jih je razsipno, molila pred podobami in sv. ostanki, in izvrševala z vestno natančnostjo vse bogočastne obrede, katere je morala po sporočilu kot carica izvrševati. Isto plemstvo, katero je navade Ludvika XV posnemalo, ostalo je zvesto podedovanim oblikam razkolne cerkve, in je trosilo velikanske svote, da bi po najrazuzdanišem življenju bilo pokopano v katerem samostanu in bi se zanje najsijajniše zadušnice opravljale. Ločeni od oživljajočega diha prave cerkve morali so cerkveni obredi na ta način postati v mnogem slučaju prazne oblike, prazne društvene navade. In vendar je težko, jim vsako vrednost, vsak pomen odrekat. — Cerkvene oblike so ostale vez, katera je posameznika in društvo nekdanj vezala s cerkvenim redom. Imena, molitve, obredi, sakramenti, sakramentalije, prazniki, pobožnosti, postave in navade so spominjale neprestano na večino temeljnih nauk v krščanstvu — na sv. Trojico, na božanstvo Kristusovo, na njegovo včlovečenje, na njegovo odrešenje, na odpuščenje grehov, na pokoro, na večno življenje, na občestvo svetnikov. Celo celibat in samostanska obljuba sta ostala priznana vsaj načeloma, in dasi so glede nauka o cerkvi zagazili, vendar pojem o eni cerkvi, o enem cerkvenem sakramentalnem življenju ni tako se zgubil, kakor v protestantizmu. Mnogi so pojмили pomen in duh, iz katerega so se te zunanje oblike rodile. Gotovo so se mnogi tega duha oklenili in našli v njem tolažila, krepila, morda tudi rešitve. Ono sovraštvo do vsega verskega, ki enciklopediste in njih pristaše označuje, mej Rusi niti za Katarine ni moglo prevladati. Kasnejši carji so kazali se verni kristijani. Ne le da niso povspeševali brezverstva, ampak so skušali sebi podložno cerkev vtrditi in Rim vsaj v zunanjih stvareh posnemati.

Ta misel se zdi vtelesena v najsijajniši zgradbi carskega mesta, v katedrali sv. Izaka. Nehote spominja na cerkev sv. Petra v Rimu. Car Aleksander I in Nikolaj sta gotovo hotela največji katedrali sveta na grobu knezov apostolov nasproti postaviti kaj enakega Vender Izakova katedrala ne dosega sv. Petra, pač pa katedralo sv. Pavla v Londonu, kateri se da primerjati glede na razmere, bogastvo, lepoto in izpeljavo. Sledi daljši opis katedrale sv. Izaka. Sami 4 kipi iz cakulija stanejo do 100.000 rubljev, 8 stebrov iz malahita do 200.000 rubljev. Tabernakelj je iz čistega srebra, kelhi, patene iz čistega srebra; za vezilo enega samega evangeliarja se je porabilo 20 kil. zlata. Na tabernakeljnu, na svetilnikih in treh drugih altarjih je nad 1100 kil. srebra, a delo je vredno do 200.000 rubljev. Povsod drago kamenje. „Da bi taki luksus — pravi na drugem mestu pisatelj — v bogočastji kazal, zapadno-evropejski svet, za to ni več sposoben“. A ves sijaj je osredotočen na srednja vrata, ali,

Kaker se imenujejo, kraljeva carska vrata, zkozi katera Kralj časti prihaja k vernim; ves razsipui kinč in kras velja -- eyharistiji. Globoki bol čutimo tu, kako blizo so nam pristaši tega veropovedanja in vender kako stoletja stari in še vedno ne zasuti prepad nas loči od njih! Ves sijaj svetišč. vsa radodarnost carov ne more vdušiti Kristusove besede: „Ti si Peter, in na to skalo bom zidal svojo cerkev!“

. V ruskem narodnem značaju tiči nekaj posebno dobrohotnega; čut pobožnosti, spoštovanja, pokorščine, prijazne dobrotnosti mu je kar prirojen. Kaj bi iz takega ljudstvo lahko postalo, da bi cerkev mej njim smela prosto delovati, da bi le vseoblastni cezarizem ne dušil vsakega poskusa za zjedinenje in mnogih milijonov svojega carstva siloma, vedno znova, ne tiral na zmotne poti! Ako katero ljudstvo zasluži je priprošnje, gotovo rusko. Mi komaj mislimo na milijone, katere železno žezlo, ne da bi se mogli vbrani, vjete ima v odrveneli, državni cerkvi. Mi čujemo le, kako katoličane ruski cezaropapizem krvoločno preganja in kako peklenske nakane kuje proti svojemu čiranskemu gospodarju od nevere pokvarjeni in v obup gnani narod

Kralj.

Kaj pravzaprav končno namerjajo liberalni cirilo-metodijevci!

„Radikální Listy — Slovanskemu Svetu“.

Zadnji čas so brezverski Mladočehi (!) sprejeli v svoj program „cirilo-metodijsko idejo“, katero tudi naš „Slovanski Svet“ od prvega začetka svojim čitateljem razlaga in na srce stavi. Nedavno od tega je vzel celo na znanje, da se njegova ideja vrlo širi tudi po Českem!

„Radikální Listy“ pa, glasilo odkritosrčnih in doslednih českih liberalcev, pišejo v 16. št. t. l., da se za cirilo-metodijsko“ idejo nikaker ne morejo ogrevati in da zanjo nikdar v ogenj ne pojdejo. To ravnanje opravičuje omenjeni list z naslednimi razlogi:

1. „Cirilo-metodijska ideja“ je nekaj nejasnega, nedoločnega. Da je res tako, priča fakt, da celo v taborju njenih zastopnikov ni edinosti niti glede obsega niti glede njenih vzrokov niti posledic. „Parlamentärju“ obsega ta ideja: bogoslužje v staro-moravskem jeziku po vshodnem obredu, cirilco, obhajilo pod obojo podobo, sinodalni red (zrižení), in ženitev duhovstva. Glasilu „Slovač“ pomeni ne le slovanski obredni jezik, ampak tudi politično samostojnost Velike Moravije, slovansko demokracijo. „Visehradju“ pomeni „cirilo-metodijska“ ideja le obredni slovanski jezik. „Plzeňský Obzor“ je pisal: „Cerkev cirilo-metodijska, je imela svojega lastnega poglavarja (autokefální), bila je

samostojna in samospravna... Obnoviti cirilo-metodijsko idejo se pravi obnoviti vse one stare pravice, s katerimi se je cirilo-met. cerkev nekdanj ponašala — a nikakor ne latinsko-nemške cerkve povspeševati. Tirjajoč slovansko bogoslužje, želimo se izviti iz latinsko-nemškega organizma; tako bi katolištvo oslabelo v smislu latinsko-nemškem. Pod slovansko cerkvijo se ne razume hijerarhija kakor je v latinsko-nemški cerkvi, ampak k hijerarhiji spada tudi ljudstvo združeno v enoto s svojim narodnim duhovstvom. Po cirilo-metodijski cerkvi se ima odmeriti tudi lajikom vpliv na cerkvene zadeve... Cirilo-metodijska cerkev je za ljudstvo, ona je demokratična.“ — Čitatelj sam vidi, da je ta liberalna cirilo-metodijska ideja res nejasna, megljena — in še več! razkolna. Drug razlog, zakaj so „Rad. Listy“ proti tej ideji, je nadalje:

2. „Listi, ki razširjajo to idejo, nimajo v verskih rečeh nobenega načelnega stališča. Vemo, da rimsko-katoliške vere ne spoštujejo in je ne trdijo vedno in povsod.“ „Mi vemo, in ne le enkrat smo brali v teh listih ostre obsodbe nekajih stavkov rimsko-katoliške vere in njenega značaja, češ, da se je zelo, če ne popolnoma, oddaljila od nauka svojega početnika Jezusa, posebno, kar se tiče praktičnega smotra... Take reči smo večkrat čitali v listih, ki sedaj cirilo-metodijsko idejo branijo — in res, po pravici strmimo, kako ti listi dandenes zatrjujejo, da, hoteč vresničiti cirilo-metodijsko idejo, ne namerjavajo se dotikati verskega vprašanja:“ — „Radikalni Listy“ očitajo toraj omenjenim listom — hinavščino in trde, da jim v resnici ne gre toliko za jezik slovanski, ampak za premeno vere same.

3. Trditev, da ne namerjavajo vere katoliške same se dotikati, je po mnenji „Rad. Listov“ le politika in oportunizem. Razlog za to hinavsko politiko navajajo isti listi sami: „Za bogoslužje slovansko treba dovoljenja papeževega, treba duhovstvo naše in ljudstvo za to pridobiti — a vsi ti bi se za to ne dali pridobiti, ako bi se jim kar v zobe povedalo, da gre tu za versko vprašanje:“ „Radikalni Listy“ pa smrtno sovražijo — vsako politiko, vsak oportunizem.

4. „Tudi še druga okoliščina — piše isti list — ohlaja naše navdušenje za cirilo-metodijsko idejo: osebe, ki jo širijo. Najprej vemo o mnogih, da niso le indiferentni katoliki, ampak pogosto brezverci, da ne pridejo v cerkev celo svoje življenje, da obrede poznajo le skoz ključavnico — in te osebe naj navdušeno pišejo in govorijo, da bi se pri kat. bogoslužji obred spremenil!!“

5. „Dalje vemo, da mnogi izmej onih ki gore za slovanski vshod, za slovansko cerkev in pravoslavje, vendar popolnoma mirno živijo v zvezi z rim.-kat. cerkvijo — in poleg tega še kažejo na vzgled Sladkovskega, kateri je, kakor znano, prestopil v pravoslavje. Mi vse to vemo in glede na osebe, ki jo

širijo, nam oznanjevanje cirilo-metodijske ideje nikaker ne more imponovati.“

6. Oni, kateri oznanjujejo cirilo-metodijsko idejo, trde, da ne namerjavajo se dotikati katoliškega nauka samega, in to ne iz spoštovanja do njega, ampak ker so „svobodomiselnega prepričanja.“ „Boje se — tako od besede do besede „Rad. Listy“ — suma, kako to, da so liberalni listi kar naenkrat začeli skrbeti za vero, za nje rast, za blagor cerkve in to celo — katoliške! Ravno z avoljo tega povdarjajo tako silno slovanski značaj te ideje — kajti pod znamko narodnosti in slovanstva je pri nas mogoče pritihotapiti se skoz vsako scilo in karibdo.“

Kaj se tedaj pravzaprav konečno namerjava s cirilo-metodijstvom, zvedeli smo iz ust brezbožnega radikalca: Boj veri katoliški, naj se glasi v kateremkoli jeziku — tudi slovanskem!! Oba — cirilo-metodijev in radikalec — namerjavata **konečno isto**. Razlika je le ta, da radikalec je pošten, odkrit sovražnik, a liberalni cirilometodijev je ostuden hinavec! To je zmisel celega spisa v „Rad. Listih.“ Pa čudno — otec „Slovanski Svet“ je nedavno britko tožil, da česki radikanci nimajo zmisla za njegovo — cirilometodijsko idejo! Imajo, imajo — mi pravimo, da le radikanci bodisi brezverski, bodisi katoliški tebe, „Slovanski Svet,“ **do dna** umevajo, to veš ti najboljše. Neradikalce pa vodiš ti vse za — nos!

Nagrade mladim pisateljem.

V prvi letošnji številki svojega lista smo bili razpisali za gg. bogoslovce in vseučilišnike slovenske do konca julija dve vprašanji. Došle so nam le tri razprave, in sicer vse tri od gg. bogoslovcev. Dva sta obdelovala prvo vprašanje: Kako pogubni so pesimistični nazori v slovstvu — tretji pa drugo: Kako potrebna je složnost mej duhovnim in svetnim razumništvom.

Prvo nagrade smo prisodili č. g. A. Plesničarju, bogoslovcu v Gorici; razločnost in umevnost, stvarnost in temeljitost — so vrline, po katerih se odlikuje razprava. Mislimo jo celo priobčiti v I. zvezku bodočega letnika. — Drugo nagrado je dobil č. g. A. Kovačič, bogoslovec mariborski; njegov spis razpravlja isto vprašanje ter je najobširniši in, kar se tiče vsebine, najtemeljitiši, tako da bi bilo brezdvomno najboljši, ako bi bil g. pisatelj snov boljše razvrstil in posebno tu pa tam kaj izpustil, kar strogo ne spada k vprašanju. Sicer pa čestitamo!

Tretje vprašanje je izdelal spet neki goriški bogoslovec. Tudi to se odlikuje po vsebini in jeziku; le bi bil moral g. pisatelj pojasniti še nekaj drugih strani javnega delovanja, da bi se tudi tu videlo, kako potrebna je složnost obojega razumništva. Pisatelju se je prisodila manjša nagrada iz zaloga za „mlade pisatelje.“

Darovi za mlade pisatelje.

P. n. g. Keber Anton, vikarij v Mavhinjah	gold. 5
" " " Cibič Anton, dekan v Črničah	" 3
" " " J. J., bogoslovec, je dal en ces. cekin.	

† Dr. Ivan Jurič.

Spet je nemila smrt vgrabila iz vrste naših sotrudnikov mlado moč. Dr. Ivan Jurič vmrl je dne 10. avgusta t. l. za sušico. Naj nam čestiti čitatelji ne zamerijo, da postavimo tu skromen spomenik mladeniču, na katerega nas vežejo tako dragi spomini. Ivan Jurič se je rodil v goriških Brdih pri Korminu, kjer je tudi obiskoval prve šole. Dobri prijatelji so ga poslali v Gorico šolat se na gimnazij. Tu je dobil mesto v malem sementišču, kjer smo ga prvič spoznali in občudovali njega izvenredno nadarjenost. Ne le da je bil po vseh razredih vedno prvi, ampak se je poleg šolskih predmetov učil tudi filozofije, raznih jezikov, godbe itd. Poleg slovenskega in nemškega je temeljito poznal tudi italijanščino in nje bogato slovstvo, dalje francoščino, učil se slovenskih narečij; da ne govorimo o latinščini in grščini. Dovršivšega maturo z odliko so prevzvišeni knez nadškof izbrali za više študije ter ga poslali v rimski Germanikum. Odlikoval se je tudi tu in obujal najlepše nade. Po treh letih je napravil izpit iz filozofije in zadobil nje doktorat. Vgloobil se je potem v bogoslovne vede, ali tu ga je bolezen vstavila; meseca aprila je iz Rima prišel domov k materi — vmret.

Vže na gimnaziji se je vadil v pisateljstvu in se v kratkem čudovito izuril. Prišedši v Rim nam je začel pošiljati za list razne razprave, ki pričajo o duhovitosti in gorkem čustvu. Naše spoznanje v čutnem svetu in atomizem — Goethe-jev „Faust“ in Dante-jeva „Divina Commedia“ — Novodobna veda pa Aristotel in Tomaž Akvinski — Ljubezen v Petrarkovih rimah z ozirom na slovenskega lirika-prvaka — Učenost pa modrost ali česa nam je najbolj treba? To so spisi iz peresa dvaindvajsetletnega mladeniča! Iz teh se da vgibati, kaj bi bil bodoči mož Nas, ki smo rajnika tudi osebno poznali, je ta izguba tem hujše zadela. Tolaži nas le misel, da se je zgodila Božja volja. Njo molimo. Morda je Bog hotel pokazati, da ne potrebuje ravno neobhodno človeških talentov, da svojo cerkev ohrani!

S tem se poslavljamo od Tebe, dragi Ivan! Moli za žalostno mater, ki si jo tu zapustil; moli tudi za našo stvar. Tvoj spomin naj živi v našem listu; nam pa ostane sladka zavest, da si tudi Ti bil — eden izmed naših.

e času nad vse primeren, da, mi smatramo govor za nekako obsodbo denašnjega liberalnega šolstva; treba le misli, ki jih je govornik razvil, vpotrebili na našo šolo. Njegove stavke bi mi kar brez pomisleka podpisali, ker izgovarjajo v bistvu to, kar smo tudi mi v svojem listu v raznih oblikah učili. N. pr.: »Verski duh mora prešinjati vse učenje v šoli in mora služiti npravnosti za podlago.« Ali pa: »V katekizmu teh (liberalnih) gospodov ne velja šesta zapoved Božja.« Tako je! Mi britko skušamo resnico teh besed — Žalimo le, naj se ravno tako odkrito in prepričevalno govori na višem mestu, od koder edino smemo pričakovati preosnove našega šolstva v smislu onih vzvišenih krščanskih nauk, katerih se govornik ni sramoval javno pred svetom izpovedati

Jojmene revčeta, mi — kaj smo v primeri sè slovenskimi liberalci !

Znano je vsemu svetu, koliko znanstvenih del so naši liberalci izdali zadnjih let, posebno odkar so svojemu imenu priteknili epiteton »napredni«, koliko filozofij so spisali, koliko učenjskih društev in listov osnovali, kako so nadalje podkovani v metafiziki, v noetiki, kako so konečno rešili nerešljivi problem »o lepem« v knjigi, ki je tako visoka, da doslej je še nismo mogli niti zagledati s kakeršno se ne more ponašati noben evropski narod, niti celo narod-mislitelj — Nemci nadalje kako originalno-učeno rešujejo socijalno vprašanje: sploh vsi napredni stroji v »Narodni tiskarni« škrip'jejo in se potijo prebavljajoč Kantove kategorije, Platonove ideje, elemente Aristotelove logike, Origenovo *περὶ ἀρχῶν* itd... In mi vbogi?! »Slovanski Svet«, vtopljen v občudovanje liberalno-napredne pameti slovenske, si ne more kaj, da ne bi. kaker se pravi v šolskem zlogu, predstavil paralele mej njo in pa našo klerikalno revščino. Piše: »Res, da se nam sè stališča duševnosti nasprotne stranke ni treba bati, ker ima premalo misliteljev, in ker je večinoma precej »omejena« Napredna stranka je neprimerno inteligentnija Naši stranki dozdevati se mi kaker dva dijaka: prvi je nadarjen, drugi precej zabit«

Gospod Jan Lego in njegovi učenci !

Po nekoliko letih beremo spet v »Slov. Narodu« nekaj o g. Jana Lega misijorstvu pri Slovencih. Ta gospod je baje »poseben prijatelj slovenskemu učiteljstvu, mej katerim šteje lepo število marljivih učencev in iskrenih čestilcev.« Posebe se še kot Legov učenec omenja vrednik »Sočec« v Gorici.

Če se še spominjamo, je g. Lego vže pred leti misijonaril mej slovenskim dijaštvom. Kaj in kako jim je pridigal, pokazali smo iz pisma, ki ga je poslal nekemu tedanjemu osmošolcu, ravno ko si je imel voliti poklic. V tem pismu se zaletava v celibat, ki dela baje iz duhovnikov toliko — hinavcev V katoliških zavodih je ozračje, katero mladeniče oplenja samostalnosti v mišljenji!

Da ima ta g. Lego vže spet slovensko učiteljstvo v svoji oblasti?! Neverjetno Bomo videli

Kar se pa tiče vrednika »Sočinega«, ki je v »Soči« ponatisnil zgoraj omejeno poročilo iz Sl. Nar., se moramo le čudom čuditi, kako se predrzne javno ponašati s prijateljstvom moža, ki označuje katoliške duhovne kot hinavce; mej temi duhovniki je tudi precej goriških, ki še zdaj podpirajo in bero »Sočo«. Se li to ne pravi predrzno zidati na potrpežljivost gospodov duhovnov?

OBSEG

IV. zvezka „RIMSKEGA KATOLIKA“.

Visoka pesem ljubezni in edinosti brez Boga: Doba ljubezni. Kaj mislimo razpravljati. — Prija eljska ljubezen. Pravega prijateljstva ne sklepa čustvo ampak prosta volja. — Volja je slepa; luč ji prihaja od razuma. — Ali ima potem takem vera kak pomen za spoznanje in življenje človekovo? — Važen vgovor. — Poglavje o krščanski ljubezni brez krščanske vere. — Pred vsem je tedaj potrebno, da molimo „verò“!	str. 409
Svoboda in oblast ljudstva: Misli o krščanski demokraciji. — Načela občne svobode in oblasti. — Načela politične svobode in oblasti. — Naša naloga v XX. stoletju	„ 424
Najnovejša socialno-politična revolucija pa cerkev in država: Kako se cerkev bojuje z revolucijo. Brezmadžno spočetje. Syllabus. Pij IX. in Leon XIII. Prva znamenja bodoče zmage. Organizujmo se! Bodimo radikaleci! — Katerega naroda je bližnja prihodnost?	„ 440
Apologetični razgovori: O starosti človeškega rodu	„ 447
Napredno-radikalni tok v českem narodu: Vvod — Sodnjska obravnava proti „Omladini“. — Ključ do osrčja nove radikalno-napredne stranke na Českem. — Napredno-radikalna stranka in katolištvo. Nje negativna veroizpoved. — Napredno-radikalna stranka pa Hus, Komensky in česki bratje. — Njena pozitivna veroizpoved. — Radikalno-napredne stranke političen in socialen program. Njeno razmerje k Mladočehom. Teorija za prakso. — Zunanji razvoj radikalno-napredne stranke. Razmerje k delavcem. Povod k procesu z „Omladino“. — Radikalno-napredna stranka pa internacionala. Razmerje k socializmom in anarhistom. — Radikalno-napredna stranka in slovanstvo. Mlada Slavija. Radikalne stranke razmerje k Rusiji in slovanskemu obredu. — Adresa na Gladstona. — Radikalno-napredna stranka in Avstrija. — Podučna debata mej Gregrom in namestnikom dr. Kathreinom v državnem zboru o radikalnem toku v českem narodu. — Radikalno-napredna stranka pa dijaštvo in mladina sploh. Radikalno-napredna mladina bodočnost čes. naroda? Dr. Kramar. — Radikalno-napredni tok na Českem in slovenski narodno-napredni akademiki. „Vesnjeni“ in „Savani.“	„ 455
Slovenskim bogoslovcem III. Strahovi	„ 486
Časop's	„ 491
Pogled v sosedno Hrvatsko	„ 503
Giovanni Pierluigi da Palestrina. Dalje in konec	„ 509
Raznoterosti: Jezuit Baumgartner o petrograjskih cerkvah. — Kaj pravzaprav končno namerjajo liberalni cirilo-metodijevci? — Nagrade mladim pisateljem. — Darovi za mlade pisatelje. — † Dr. Ivan Jurič	„ 514

